STRIPSCHRIFT

DE NEDERLANDSE STRIP
MINCK OOSTERVEER

NUMMER 370 * €5,99

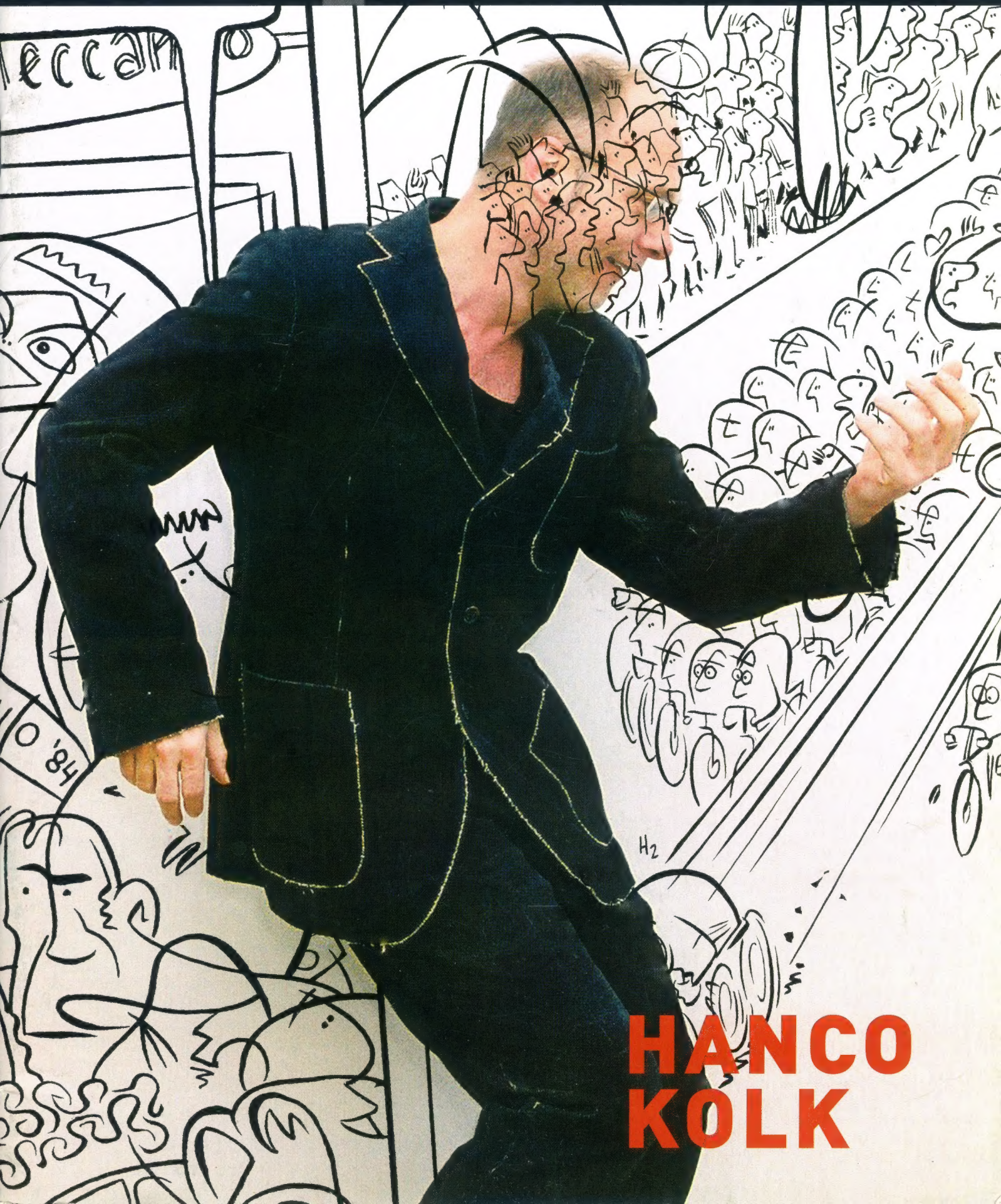

HANCO KOLK

→ REDACTIO

Stripverfilmingen zijn hot. Ben je net bekomen van een gewelddadige *Sin City*, heb je de zoveelste *Batman*-film bezocht of *The Fantastic Four* gezien en heb je nog niet genoeg van deze overwegend Amerikaans georiënteerde comics op het witte doek? Maak dan je borst maar nat. Een hele reeks andere Amerikaanse superhelden staat al weer te trappelen om ook hùn heldendaden in de bioscopen te vertonen. *Wonder Woman*, *The Ghost Rider* en Alan Moore's *V for Vendetta* strijden binnenkort – samen met een volgend deel van *X-Men* en de nieuwste *Superman*-vertolking – om de gunst van de bezoeker. Door al dit stripfilmgeweld uit de States raakt de Europese stripfilm helaas op de achtergrond. Kan iemand zich nog *Blueberry*, *Michel Vaillant* of *Corto Maltese* herinneren? Om maar niet te spreken van de lachwekkende pogingen *Lucky Luke* met echte acteurs te verfilmen! In België draait *Charly* nu in de bioscoop, maar plannen voor een *Kuifje*-film liggen al jaren bij Steven Spielberg in de kast te verstoffen. En hoe lang wachten we nu al op *Heinz - The Movie*, een *running gag* van eigen bodem? Het wordt tijd dat meer regisseurs zich eens in Europese strips gaan verdiepen; er liggen namelijk heel wat pareltjes te wachten.

Crumb in Rotterdam

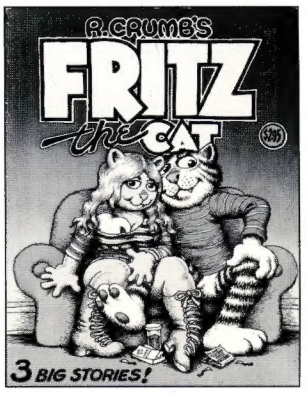

De stripwereld wist van niks, maar toch is het zo: Museum Boijmans Van Beuningen heeft zich op een expositie over Robert Crumb (1943) gestort. *A Chronicle of Modern Times* loopt nog tot en met 4 september en bestaat uit circa tweehonderd tekeningen, te zien in het prentenkabinet van het museum. Een versie van deze tentoonstelling was oorspronkelijk te zien in het Carnegie Museum of Art in Pittsburgh en bij de Whitechapel Gallery in Londen. De 'vader van de undergroundstrip' heeft sinds 1967 een enorme hoeveelheid werk gemaakt. Zijn vroege werk wemelt van door LSD geïnspireerde grappen. Geleidelijk maken die plaats voor relatief sobere, zelfbeschouwende dialogen en bijtende aanklachten tegen de Amerikaanse cultuur. Crumb blijft een uiterst controversiële figuur. Zijn agressieve, obscene en politiek incorrecte cartoons vormen een ontsnapping voor gemarginaliseerde non-conformisten, aldus het museum. Om het in Crumbs eigen woorden te zeggen: 'Mijn tekeningen van de afgelopen veertig jaar bieden een rondreis door het Amerikaanse onderbewuste'.

Museum Boijmans Van Beuningen is gevestigd aan Museumpark 18-20 in Rotterdam.

A Chronicle of Modern Times is te bezichtigen van dinsdag tot en met zondag (11-18 uur). RS

Meer info: (+31)(0)10-4419561 of *www.boijmans.rotterdam.nl*

Beurzenspektakel in augustus

In de gemiddeld warmste maand van Nederland organiseren Kampen en Valkenswaard traditiegetrouw hun stripbeurzen. Terwijl Het Kamper Stripspektakel voor de zevende keer plaatsvindt viert Het Brabants Stripspektakel zijn tweede lustrum.

Het buitengebeuren van Kampen is op zaterdag 20 augustus in het centrum, meer precies op de promenade Oudestraat, de Gasthuisstraat en de Nieuwe Markt waar een lange sliert met kramen veel stripmateriaal zal aanbieden. Veel tekenaars hebben aangekondigd aanwezig te zijn om te signeren, waaronder het nieuwe *Suske en Wiske*-team: Luc Morjaeu en Peter van Gucht. Ook Martin Lodewijk, Gerard Leever, Jan Kruis en Robert van der Kroft geven zoals gebruikelijk acte de présence.

Een week later maar dan gedurende het gehele weekend vindt in Sportcentrum Valkencourt in Valkenswaard het Brabants Stripspektakel plaats waar ook uiteraard vele tekenaars aanwezig zullen zijn. Gezien de zuidelijk ligging is de lijst met Belgische auteurs hier wat uitgebreider. Zo mag de bezoeker Marvano, Ersel, Ferry, Paul Geerts, Steven Dupré en Jan Bosschaert verwachten. Daarnaast houdt de organisatie op beide dagen een veiling, wordt de Brabant Stripsympathieprijs uitgereikt en verschijnen er speciale boekuitgaven van onder meer *Klein Suske en Wiske*, *Biebel* en *Ian Kaledine*. TdK

INHOUD

2 ACTUA

10 HANCO KOLK
Peter Breedveld

18 DE WERELD VAN DE NEDERLANDSE STRIP
Niels Arts

21 BITS & PIECES
Ben Bits

22 MINCK OOSTERVEER
Michel van Merriënboer

30 KOPER COMICS
Tsjalling Venema

32 DE BOVENTOON

40 HEINZ SERVICE SPREAD

Martin Lodewijk in het Van Gogh

'Wat is er eigenlijk gebeurd met het afgesneden oor van Vincent van Gogh?' Een vermoedelijk vaakgestelde vraag, maar je moet de fantasie en de nieuwsgierigheid hebben van Martin Lodewijk om het antwoord hierop in een verhaal als *Het oor van Gogh* te gieten. Het Van Gogh Museum te Amsterdam, waar Lodewijk contact mee had toen hij zich documenteerde,

FOTO RUDY VROOMAN

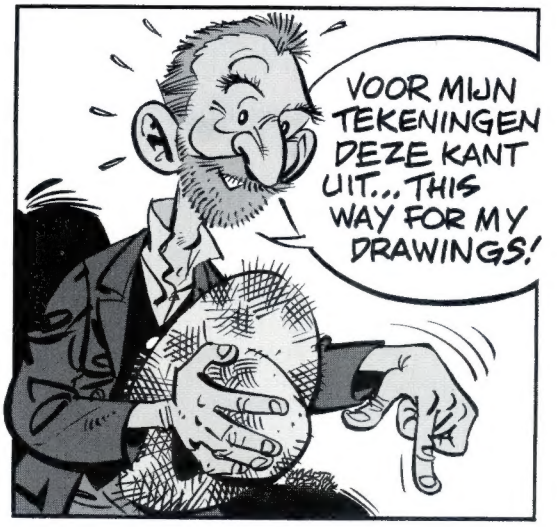

was zozeer onder de indruk van het uiteindelijke resultaat dat ze hem benaderden om zijn originelen tentoon te stellen.

Donderdag 21 juli werd in het prentenkabinet de indrukwekkende en uiterst verzorgde expositie feestelijk geopend. Aan het eind van zijn openingstoespraak waarin Lodewijk ondermeer inging op het belang van een juiste titel en hoe hij pas na lange tijd – mede dankzij Dick Matena – Van Goghs meesterschap kon onderkennen, reikte Martin Lodewijk het eerste exemplaar van *The Making Of Agent 327* over *Dossier Nachtwacht* en *Het oor van Gogh* uit aan Willem van Gogh – de neef van Theo van Gogh – die de familie vertegenwoordigde. RV

Meer info: zie Agenda op pagina 40.

Mark Retera gaat solo

Mark Retera zal zijn volgende album van *Dirkjan* – het tiende deel – niet laten verschijnen bij uitgeverij Silvester, zo verklaarde hij, nadat geruchten hierover al enige tijd de ronde deden.

Hoe zit dat, Retera? Afgeknapt op Silvester-uitgever Silvio van der Loo?

Mark Retera: Nee, hoor. Ik word goed behandeld door hem, maar ik wil wel eens weten wat er precies komt kijken bij het uitgeven van een boek.

Kom op, zeg! Als een relatie tussen auteur en uitgever goed is, is dàt toch wel het laatste waar je aan denkt?

Kijk, ik wil gewoon volledige openheid van een uitgever over het reilen en zeilen van mijn albums.

Aha, de aap komt uit de mouw; het is gewoon weer een geldkwestie.

Nee, hoor. Volgens mij is er geen enkele uitgever die meteen volledige openheid van zaken geeft. Ik wil er alleen niet drie keer om hoeven vragen voor ik alles te zien krijg.

Je vertrouwt hem niet?

Ik zei: 'Ik wil er alleen niet drie keer om hoeven vragen'.

En je weet nu zeker dat je alle informatie hebt?

Een accountant heeft zijn boeken gecontroleerd en alles klopte, maar openheid heeft niet alleen te maken met de kille cijfertjes.

Toe maar; je vertrouwt hem dus niet.

Ik heb wèrkelijk geen idee wat er komt kijken bij het uitgeven van mijn boeken. Laat staan dat ik weet hoeveel inspanning het een uitgever kost; hoeveel tijd hij erin steekt. Je hebt als auteur een gesprek over royalty's, maar eigenlijk heb je geen flauw benul waar het verder over gaat.

Maar met deze actie benadeel je toch financieel je uitgever? Je bent één van z'n topauteurs! Van der Loo heeft vast niet staan te applaudisseren.

We hebben dit in goed overleg besloten, zoals dat heet. Hij houdt de rechten op de reeds verschenen albums en op de *merchandising*. Ook *Myx* blijft *Dirkjan* plaatsen.

Weet je wel wat je op je hals haalt? Je bent een creatief mens; dan zit je toch niet te wachten op allemaal zakelijke beslommeringen?

Uitgeven is vormgeven, drukken en verspreiden, *that's it*. Het kostte me dus drie telefoontjes en toen was het geregeld.

Is dat niet een heel simpele voorstelling van zaken?

Kan best zijn, maar daar kom ik dan naderhand wel achter. Het verschil is, dat ik dan wéét dat het niet zo is. Misschien wordt het wel een financiële ramp, het zij zo.

Al aan promotie gedacht?

Mijn albums hebben dat niet nodig. Ik sta in 11 kranten en in *Veronica Magazine*. Het nieuwe album verschijnt eind november en daar liggen dan stapels van in de Ako's en Bruna's. Of er ook weer een hardcover komt? Ja, daar heb ik nog niet over nagedacht, hoor. Van mij hoeft dat ook niet per se. Allemaal gedoe.

Silvio van der Loo was met vakantie en reageerde niet op pogingen desondanks met hem in contact te komen. AvO

San Diego Comic-Con

Van 14 tot en met 17 juli was er de jaarlijkse Comic-Convention in San Diego. Dit jaar was razende reporter Stefan de Groot ter plaatse en deed dagelijks verslag op Stripschrift Online. Via de databank van onze website *www.stripschrift.nl* (zoek in actua op trefwoord: San Diego) blijft zijn dagboek in woord en beeld beschikbaar. AvO

Jordaan verbeeldt bittere oorlogsrealiteit

Tot en met 4 september is in de Rotterdamse Atlas Van Stolk nog de expositie *Nachtmerrie over Nederland – Politieke tekeningen van Jordaan – 1940-1945* te zien in het kader van zestig jaar bevrijding. Politiek tekenaar Leen Jordaan (1885-1980) maakte de tekeningen gedurende de oorlog in het geheim en ze vormen een felle aanklacht tegen het nationaal-socialisme.

De Groene Amsterdammer publiceerde in juni 1945 na de bevrijding 32 tekeningen in het herinneringsalbum *Nachtmerrie over Nederland* (in 1990 herdrukt). Onderwerpen als de propaganda, de arbeidsinzet, de Jodenvervolging, de spoorwegstaking, de hongerwinter en collaboratie komen in het album aan bod. De originele tekeningen hangen nu in Atlas Van Stolk. Verder zijn in de expositie de tekeningen en schetsen opgenomen die uiteindelijk niet in het album zijn verschenen. Daarnaast worden affiches en foto's uit de Atlas Van Stolk gebruikt als illustratie van de thema's die Jordaan behandelt, en is een selectie te zien uit de 2300 tekeningen die Jordaan aan de Atlas Van Stolk schonk. Zijn stijl, herkenbaar aan zijn zorgvuldig uitgewerkte tekeningen en indringende weergave van het oorlogsleed, geven een indrukwekkend beeld van de Duitse bezetting van Nederland in de Tweede Wereldoorlog, aldus het museum.

Al in de jaren dertig wees Jordaan als politiek tekenaar bij het links-liberale georiënteerde weekblad *De Groene Amsterdammer* op de gevaren van het opkomend fascisme, communisme en nationaal-socialisme. Als overtuigd antifascist zag hij het als zijn plicht zijn talent in dienst te stellen van zijn missie: het blootleggen van de wortels van het kwaad. In 1940 legde de Duitse bezetter de Nederlandse pers aan banden. Bladen die niet aan de strenge eisen van de bezetter wilden voldoen, kregen een publicatieverbod. In november 1940 hief *De Groene* zich op. Tijdens de oorlogsjaren tekende Jordaan, gedwongen werkloos, door. Maar hij kon zijn werk niet publiceren, ook niet in de illegale pers. Zijn stijl – grafisch, verzorgd en krachtig – was zo herkenbaar dat de maker onmiddellijk zou zijn gearresteerd.

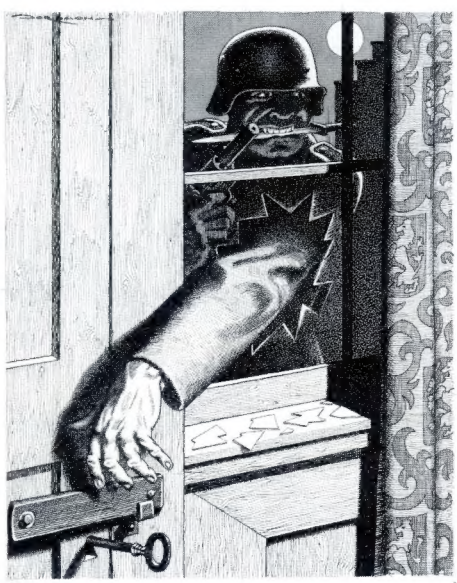

ARCHIEF ATLAS VAN STOLK

Bij de hierbij afgebeelde tekeningen gaat het respectievelijk, links, om *Als een dief in de nacht...* (10 mei 1940; de Duitse inval) en rechts om *Gelijkgeschakeld* (muilkorving Nederlandse pers 1940), *Misgegrepen* (vlucht van Nederlands koningshuis en regering naar Engeland op 13 mei 1940) en *De slavenhaler* (symboliseert de Arbeitseinsatz en de transporten naar Duitsland gedurende de oorlog).

Atlas Van Stolk is gevestigd in Museum Het Schielandshuis, Korte Hoogstraat 31, Rotterdam.

Nachtmerrie over Nederland – Politieke tekeningen van Jordaan – 1940-1945 is te bezichtigen van dinsdag tot en met vrijdag (10-17 uur) en in het weekend en op feestdagen (11-17 uur). RS

Meer info: (+31)(0)10-2176767 of *www.hmr.rotterdam.nl*

ARCHIEF ATLAS VAN STOLK

ARCHIEF ATLAS VAN STOLK

ARCHIEF ATLAS VAN STOLK

→ FLITSEN

➲ **Strips en munten deel I: Ter gelegenheid van 60 jaar *Suske en Wiske* brengt de Belgische Post, afdeling Numismatiek, zes gouden herdenkingsmunten uit. Voor het luttele bedrag van €295 per stuk. Wie in één keer €1495 ophoest is eigenaar van alle zes en krijgt een verzamelkoffer cadeau. De munten tonen de afbeeldingen van Suske, Wiske, Jerom, Tante Sidonia, Lambik en Schanulleke; op de keerzijde staat Willy Vandersteen. Er is ook een zilveren set bestaande uit 12 munten.** ➲ **Strips en munten deel II: Voor Nijntje is, dankzij het bereiken van de vijftigjarige leeftijd, een euromuntset ontworpen door geestelijk vader Dick Bruna. De acht munten worden samen met een speciale penning verkocht.** ➲ **In oktober verschijnt *Huldeboek 60*, als eerbetoon aan de jubilerende *Suske en Wiske*, bij uitgeverij Standaard. Verschillende Vlaamse en Nederlandse tekenaars leveren een bijdrage aan dit jubileumboek.** ➲ **Eveneens in het najaar verschijnt bij uitgeverij Standaard een boekwerk vol met verzamelde interviews met *Willy Vandersteen*. Behalve vraaggesprekken uit de periode 1945-1990 is er ook plaats ingeruimd voor foto's en tekeningen.** ➲ **Vakblad *De journalist* maakte van het nummer van begin juni een stripspecial. In het blad werden bijna alle foto's vervangen door striptekeningen en een viertal artikelen belichtte achtereenvolgens de journalist als tekenaar, de tekenaar als journalist, de stripreporter en de striprecensent en stripbladen. Erik Kriek tekende de cover.** ➲ **De reeks *Dommel* maakt een herstart. Michel Rodrigue (*Clifton*) en Pierre Aucaigne werken aan deel 40 van de reeks. Geestelijk vader Luc Dupanloup (Dupa) overleed in 2000.** ➲ **Munuera en Morvan, de auteurs van het laatst verschenen *Robbedoes en Kwabbernoot*-verhaal *Parijs onder de Seine*, hebben te kennen gegeven in ieder geval tot deel 50 te willen doorschrijven en tekenen. In jubileumaflevering 50 willen de auteurs vele oudgedienden opvoeren in een verhaal dat zich afspeelt in het kasteel van Rommelgem.** ➲ ***Single*, de strip van Hanco Kolk en Peter de Wit, is nu ook in Belgische kranten te volgen. Sinds begin juni worden de stroken geplaatst in *Het Belang van Limburg* en *De Gazet van Antwerpen*. Een aantal stroken is speciaal aangepast aan de Belgische zeden en normen.** ➲ **In België verscheen een nieuw maandblad onder de titel *Babar*. Het tijdschrift richt zich op kinderen van drie tot zeven jaar. Eind jaren veertig verschenen al drie stripalbums van *Babar*, een creatie van Jean de Brunhoff, in het Nederlands.** ➲ ***Mevrouw de Heks*, de strip van Alex Turk in dagblad *Metro*, moest – tot verrassing van de auteur – enkele dagen plaatsmaken voor een advertentiestrook voor de film *Sin City*. Turk riep via de mail al zijn fans op een protestbrief naar *Metro* te sturen. Drie ervan werden geplaatst. Kort daarna mocht Mevrouw de Heks weer**

Weekblad Robbedoes na 67 jaar ten onder

Er is besloten de stekker uit het weekblad *Robbedoes*, het laatste Vlaamse striptijdschrift, te trekken. Het 67 jaar oude blad zou niet langer rendabel zijn. Hoewel enkele nummers geleden nog een abonnementenwerving in het stripweekblad werd opgenomen, en afgelopen mei vol trots het 3500e nummer werd gepresenteerd, zingt *Robbedoes* het nog slechts tot september uit.

Na hardnekkige geruchten werd begin juli mondjesmaat toegegeven dat de situatie op zijn minst ernstig was. Jean-Luc Verspeeten, uitgever van Mezzanine, de onderafdeling van Balloon Books waaronder de Nederlandstalige afdeling van uitgeverij Dupuis valt, liet zondag 3 juli weten dat het lot van *Robbedoes* in handen ligt van de raad van bestuur. Volgens hem zou de week erna hun beslissing vallen. En op 6 juli was het inderdaad zover.

De beslissing wordt gemotiveerd door de bewering dat het blad commercieel verlieslatend is, zowel wat de losse verloop als de abonnementen betreft. Alternatieven om het blad te laten samenwerken met een ander medium, werden de afgelopen jaren weliswaar op tafel gelegd, maar werden nooit opgevolgd. *Spirou*, het Franstalige zusterblad, blijft daarentegen voortbestaan en is met een oplage van 120.000 exemplaren (60.000 abonnees, 15.000 verkochte losse verkoop en 25.000 in bundeluitgaven) uitermate succesvol. 'Het is jammer,' zegt Verspeeten, 'maar terugkijkend heeft geen enkel stripblad het gehaald op de Vlaamse markt. De Franse cultuur is duidelijk een andere. Kijk maar naar het weekblad *Suske en Wiske*. Hoewel erg degelijk gemaakt, verdween het toch na enkele jaren van de markt.'

Een andere belangrijke reden zou de desinteresse van Dupuis zijn, een Waals bedrijf dat zich amper bekommert om haar Nederlandstalige uitgaven. Zo was het blad al sinds jaren niet meer in Nederland in de losse verkoop te vinden. Ook aan advertentiewerving werd sinds jaren niet meer gewerkt. Kenners zijn het er echter over eens dat men *Robbedoes* een stille dood heeft laten sterven. Het is immers opvallend dat het blad, anders dan *Spirou*, in al die jaren geen redactioneel beleid noch geldelijke steun kreeg. Terwijl *Spirou* 48 pagina's mocht vullen, moest *Robbedoes* het stellen met 32 pagina's. Eén van de redenen waarom de Nederlandse uitgave niet al eerder is aangepakt, waren de vertalingen. 'Die moesten sowieso gebeuren,' zegt een ex-werknemer. 'Vertalingen zijn duur, dus kostte het blad in principe niet eens zoveel. Het maakte het blad – in feite een catalogus van Dupuis – rendabel.'

Sinds de overname van uitgeverij Dupuis vorig jaar door het Franse Média-Participations, eigenaars van die andere grote uitgeverijen Lombard en Dargaud en daarmee de tot nog toe grootste Europese stripuitgever, is de structuur van de uitgeverij danig veranderd. Het afgelopen jaren regende het ontslagen binnen het bedrijf. Zo werd ondermeer de hele vorige directie vervangen. De heer Beyens, sinds drie jaar de huidige directeur van Balloon Books, wordt wel gezien als 'de man met de rekenmachine'. Beyens ziet dat anders. 'Ik ben drie jaar geleden als algemeen directeur binnengehaald en sindsdien evolueert het bedrijf in gunstige zin. En als je bericht over *Robbedoes*, dan heb ik graag dat je ook vermeld dat we ontzettend veel geld en tijd stoppen in de nieuwe structuur van de stripheld *Robbedoes*.' Hij doelt daarbij op enkele parallelle reeksen die naast de hoofdreeks zullen gaan lopen en geschreven en getekend worden door bekende gastauteurs zoals Frank le Gall en de duo's Fabrice Tarrin/Yann en Yoann/Fabien Vehlman. De drie eerste albums zouden al in 2006 moeten verschijnen. GdW

opdraven. ➲ *The Clickies* zijn eindelijk uitgereikt. De drie prijswinnaars van een Webcomic Award waren niet aanwezig tijdens Clickburg, de op webcomics gerichte stripbeurs. Han Hoogerbrugge kreeg zijn prijs thuis uitgereikt en Geza Dirks ontving zijn Clickie in een Rotterdamse kroeg. De prijs voor Jean-Marc van Tol, tenslotte, werd tijdens het stripfestijn in Dordrecht overhandigd. ➲ Politicus Jean-Luc Dehaene was in zijn lange carrière een dankbaar onderwerp voor de vele cartoonisten die België rijk is. Een verzameling van deze cartoons uit vele dag- en weekbladen, waarin hij ondermeer als kok, boer, haan en loodgieter wordt uitgebeeld, wordt tentoongesteld in het Kadoc te Leuven. ➲ De bezoekersaantallen van *Het Nederlands Stripmuseum* hebben een positieve stimulans ondergaan. Het museum nodigde op 29 juni ongeveer dertig daklozen uit voor een workshop striptekenen. De workshop werd samen met de Stichting Huis, een organisatie die zich inzet voor thuis- en daklozen in Groningen, georganiseerd. ➲ Medio juni opende in Brussel een speciaal stripveilinghuis haar deuren. Bij de *Banque Dessinee* kunnen stripliefhebbers – of hun nazaten die met een erfenis geen raad weten – stripcollecties laten taxeren en veilen. ➲ Wie van Pop Art houdt, kan terecht in twee musea. Het Amstelveense Cobra Museum organiseert tot 18 september de tentoonstelling *Dutch Pop Art & The Sixties*. Met werk van kunstenaars zoals Woody van Amen, Gustave Asselbergs, Rik van Bentum, Wim T. Schippers en Sam Middleton, maar ook internationale voorbeelden. Bij het Stedelijk Museum in Amsterdam loopt nog tot 16 oktober de expositie *Michel Majerus – 'What looks good today may not look good tomorrow*. Deze kunstenaar – in 2002 op 35-jarige leeftijd overleden – ontleende zijn inspiratie aan Pop Art, maar ook aan stripverhalen, computerspelletjes, vormgeving en reclame.

ADVERTENTIE

Sponsor BINGO LOTERIJ

STEUN STRIPSCHRIFT EN WIN 1 MILJOEN EURO!

Stichting Uitgeverij Stripstift, de uitgever van *Stripschrift*, een steuntje in de rug geven èn kans maken op 1 miljoen euro? Dat kan bij de Sponsor Loterij! Om de Stichting in topvorm te houden, is geld nodig. Daarom zijn wij ongelooflijk blij met de steun van de Sponsor Loterij.

Ook jij kunt Stripstift direct steunen door mee te spelen in de Sponsor Loterij. En je kunt er ook nog eens elke maand 1 miljoen euro mee winnen!

SPONSOR LOTERIJ: MENSENWERK
Cultuur is een zaak van ons allemaal. Daarom geeft de Sponsor Loterij niet alleen elk jaar miljoenen euro's aan Nederlandse organisaties op het gebied van sport en welzijn, maar ook aan organisaties die cultuur hoog in het vaandel hebben staan. Zo helpt de loterij onder meer Stichting Dunya en de Rotterdamse Kunststichting. En Stichting Uitgeverij Stripstift!
Met steun van de loterij kan Stripstift pareltjes uit de striphistorie in boekvorm uitgeven. Ook kan de Stichting starten met het – naast *Stripschrift* – publiceren van secundaire literatuur over strips en stripauteurs.

ELKE MAAND KANS OP EEN MILJOEN!
Een Sponsorlot kost maar €6,50 per maand. Als je dat wilt, gaat bijna de helft hiervan rechtstreeks naar Stripstift, iedere maand opnieuw. Speel mee, en maak elke week kans op fantastische prijzen! Iedere week zijn er honderdduizenden euro's te winnen. En de laatste week van de maand is er zelfs een hoofdprijs van 1 miljoen!

Ga naar de Arena op onze website *www.stripschrift.nl* en klik op de *banner* in het topic over de Sponsor Loterij; de rest spreekt daarna vanzelf. Als je al loten hebt kun je ze eenvoudig alsnog laten toewijzen aan Stripstift (sponsorcode 300075). Bel daarvoor van 9-13 uur op werkdagen naar 020-6776880.
Je kunt daar ook terecht als je geen internettoegang hebt en je toch wilt aanmelden.

Alvast veel succes met je deelname!

Dikke Persepolis

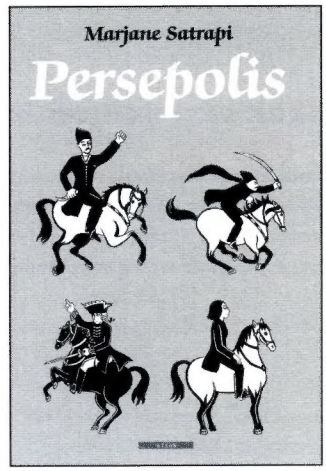

Persepolis, het veelgeprezen en bekroonde getekende autobiografische verhaal van de Iraanse kunstenares Marjane Satrapi – dat eerder verscheen in vier afzonderlijke delen – is opnieuw uitgegeven als één kloek boek van 352 bladzijden (Atlas 2005, ISBN 90-450-1303-7, zwart/ wit (sk), €24,90).

De geschiedenis van Satrapi begint in het Perzië van de Sjah in haar geboortejaar in 1969 en leidt langs de Iraanse revolutie in 1979, haar door haar ouders geregelde 'vlucht' naar Oostenrijk in 1984, de terugkeer naar Iran in 1988, haar huwelijk en de scheiding aldaar tot aan haar vertrek uit Iran om aan de kunstacademie in Straatsburg te gaan studeren.

Marjane Satrapi, die door de grafische roman *Maus* van Art Spiegelman werd geïnspireerd om haar verhaal over Iran te vertellen, schept met een harmonische combinatie van tamelijk laconieke teksten en schijnbaar eenvoudige, maar zéér doeltreffende zwart/wit-tekeningen een intrigerend en aangrijpend verhaal.

De lezer krijgt een idee hoe het is om als kind uit een – naar Iraanse begrippen westers gericht – gegoed milieu de revolutie mee te maken. De repressieve maatregelen in de islamitische republiek van Khomeiny, zoals de strenge kledingvoorschriften en het verbod op westerse feestjes, het geruchtencircuit door het gebrek aan informatie, het lijdzaam verzet maar ook haar ontworteling en vervreemding in Oostenrijk. Dat alles brengt Marjane Satrapi boeiend in woord en beeld waarbij zij politieke en persoonlijke details ingenieus vervlecht.

Inmiddels is van het verhaal een tekenfilmversie in de maak, die in 2007 in de bioscoop zal verschijnen.

Persepolis is uitgegeven bij Atlas, met een vertaling van Toon Dohmen. Bij dezelfde uitgeverij verscheen ook haar nieuwe verhaal *De muzikant* (Franse titel: *Poulet aux prunes*), een tragische verhaal over de Iraanse muzikant Nasser Ali, voor wie het leven geen zin meer heeft als hij bij een echtelijke ruzie zijn favoriete snaarinstrument, de tar, sneuvelt.

Poulet aux prunes won op het stripfestival van Angoulême de prijs voor het beste album van 2004. DR

Rechtbank voor alleenstaanden

Op 3 februari vorig jaar diende een kort geding tussen *Single*, de strip van Hanco Kolk en Peter de Wit, en *Single*, een magazine voor alleenstaanden (zie actua in *Stripschrift 359*). Het geding handelde om de logovondst van Kolk en De Wit waarbij de letter i in het woord *single* al bij het ontstaan van de strip was vervangen door het cijfer 1. Het toentertijd nieuwe magazine *Single* maakte voor haar logo óók gebruik van deze vorm. De rechter besloot dat dit niet door de beugel kon en dat het tijdschrift de 1 uit de naam diende te verwijderen. Dit besluit van de rechtbank is afgelopen maand vernietigd.

De uitgever van het magazine was meteen na het kort geding in hoger beroep gegaan en medio juli van dit jaar volgde een zogenaamd tussenarrest. 'Dit tussenarrest zorgt ervoor dat we weer terug zijn bij af', aldus Hans Buying van Comic House, die de belangen verdedigt van de bij zijn organisatie aangesloten auteurs. 'Vorig jaar besloot de rechtbank dat het tijdschrift inbreuk maakte op het auteurs- en merkenrecht en dat zij onrechtmatig aanhaakten bij een bekend merk. De uitspraak van juli maakt dat allemaal weer ongedaan.' Buying noemt het 'een luie uitspraak'. 'Ja, wat me het meeste stoort is dat het gebeurt zonder enige motivatie van de kant van de rechtbank. We moeten nu verder afwachten wat er gebeuren gaat. Eind augustus volgt de uitspraak in de aangespannen bodemprocedure en die kan uiteraard weer heel anders uitpakken. De rechtsgang in Nederland zit nogal gecompliceerd in elkaar.'

Volgens Buying mag het magazine vanaf het volgende te verschijnen nummer in theorie het cijfer 1 weer in haar logo terugbrengen, maar dat lijkt hem 'erg dom'. 'Kijk, als eind augustus blijkt dat wij tòch aan het langste eind trekken – en daar geloof ik heilig in – moeten ze het weer terugdraaien. Dat lijkt me wat amateuristisch overkomen.'

Wordt vervolgd. AvO

Stripdagen van Archeon naar Houten

De Stripdagen van vereniging Het Stripschap zullen dit jaar niet in het archeologisch themapark Archeon in Alphen aan den Rijn worden gehouden, maar in het Euretco Expo Center in Houten, en wel op 22 en 23 oktober.

Voorzitter Meerten Welleman: 'Ik geloof dat we nog nooit zolang over een beslissing hebben gedaan als deze keer, maar dat komt natuurlijk ook omdat het heel moeilijk is een locatie te vinden die ruimte biedt en recht doet aan het brede scala van activiteiten dat synoniem is voor wat De Stripdagen altijd zijn geweest en ook weer moeten worden.'

Al sinds 2003, toen Archeon voor het eerst ter sprake kwam en in oktober van dat jaar als locatie diende voor hèt jaarlijkse evenement van stripliefhebbers, werd er in die kringen regelmatig driftig over gediscussieerd. Groot bezwaar van het publiek was de zeer hoge entreeprijs die werd geheven. Men had dan wel meteen toegang tot het gehele park met alle 'attracties', maar een groot aantal bezoekers had daar maling aan en voelde zich in hun portemonnee gepakt. De standhouders hadden – ondanks de knusse en plezierige sfeer op het evenement – moeite met de modderige omgeving, lekkages, opwaaiend stof en het ontbreken van voldoende verwarming.

Het Stripschap kwam in Archeon terecht nadat zij afscheid had genomen van De Brabanthallen in Den Bosch. Door mismanagement van het Stripschapbestuur uit 2001 was bij Libéma, het moederbedrijf van De Brabanthallen (en tegenwoordig wrang genoeg ook exploitant van het Nederlands Stripmuseum in Groningen), een grote schuld ontstaan die maar langzaam kan worden weggewerkt. Dit zorgde er voor dat het vernieuwde bestuur van Het Stripschap een slechtere onderhandelingspositie met Libéma had en locatie De Brabanthallen onder andere daardoor niet meer aan de eisen voldeed die Het Stripschap eraan stelde. 'Bovendien konden wij ons een locatie als De Brabanthallen niet meer veroorloven', aldus Welleman. 'Archeon reikte toen de helpende hand, maar er moest uiteindelijk wel een tent worden gehuurd die óók weer veel geld kostte.'

(De bestuursleden uit 2001 kunnen waarschijnlijk juridisch nog steeds op het financiële gat binnen Het Stripschap worden aangesproken, ondanks hun overhaast vertrek met de staart tussen de benen. De Algemene Ledenvergadering heeft hen – naar het lijkt terecht – namelijk geen décharge verleend voor het gevoerde beleid; maar dit terzijde.)

In zowel 2003 als 2004 was Archeon thuishaven van De Stripdagen, maar toen het huidige bestuur na een grondige evaluatie de balans opmaakte, bleken er voldoende redenen te zijn om wederom op zoek te gaan naar een andere 'huisbaas'. Zo'n vijftien locaties passeerden de laatste maanden de revue, waarvan een aantal was aangedragen naar aanleiding van een informeel onderzoek onder leden en belangstellenden. Uiteindelijk had Euretco Expo Center de beste papieren.

Qua omvang doet dit evenementencomplex niet onder voor Archeon. Zo'n 3500 vierkante meter wordt op 22 en 23 oktober benut voor boekenbeurs, ruilbeurs, exposities, signeersessies en wat er verder allemaal nog geprogrammeerd zal worden. Voor bezoekers die uit het zuiden van Nederland en België komen is Houten ook nog eens beter bereikbaar dan Alphen aan den Rijn.

De geheel vernieuwde Stripdagen staan dit jaar compleet in het teken van het thema 'muziek'. De VPRO zal gedurende het evenement *live* opnamen maken, die zullen worden uitgezonden via haar website. Dit alles ter gelegenheid van het feit dat die website vanaf datzelfde weekend een zeer omvangrijke stripsectie zal herbergen.

En dan nog een laatste goed bericht: de entreeprijs van De Stripdagen wordt naar het oude veel acceptabeler niveau van 2002 teruggeschroefd. AvO

Meer info: *www.stripdagen.nl*

NU IN DE WINKEL...
DE NIEUWE ALBUMS VAN
DE TOPAUTEURS VAN UITGEVERIJ L

DISTRIBUTIE NEDERLAND:
BV VAN DITMAR
BOEKENIMPORT
Postbus 94025
1090 GA Amsterdam
Contactpersoon verkoop
Ivanka Schavemaker
Tel 020 59 79 532
Fax 020 59 79 537
info@vanditmar.audax.nl
www.vanditmar.nl

ALGEMENE DISTRIBUTIE VLAANDEREN
Veen Bosch & Keuning
Ternesselei 326
2160 Wommelgem
Tel 03 355 28 30
Fax 03 355 28 40
info@vbku.be
Contactpersoon
Suzy Mertens
Tel 0478 32 49 12
suzy.mertens@skynet.be

DISTRIBUTIE STRIPSPECIAALZAKEN VLAANDEREN
Bart Pinceel
Hertogstraat 88 / 3
3001 Leuven
Tel 016 89 39 28
Fax 02 610 46 69
Gsm 0475 28 77 08
Bart@pinceel.be

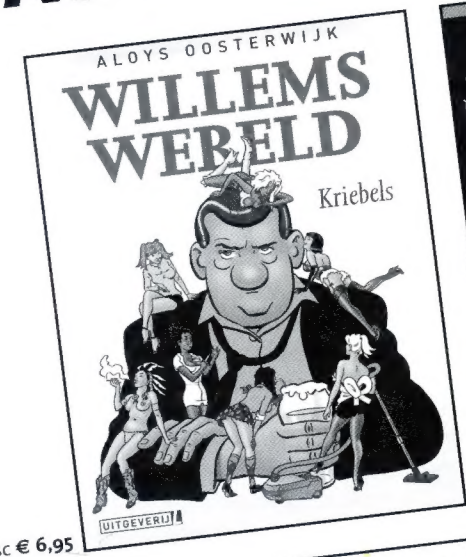

sc € 6,95

sc € 6,95
hc € 14,90
luxe editie:
- genummerd
- gesigneerd
- met schets van Martin Lodewijk

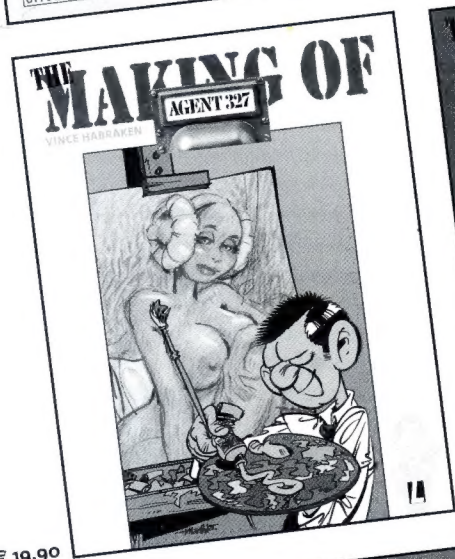

hc € 19,90

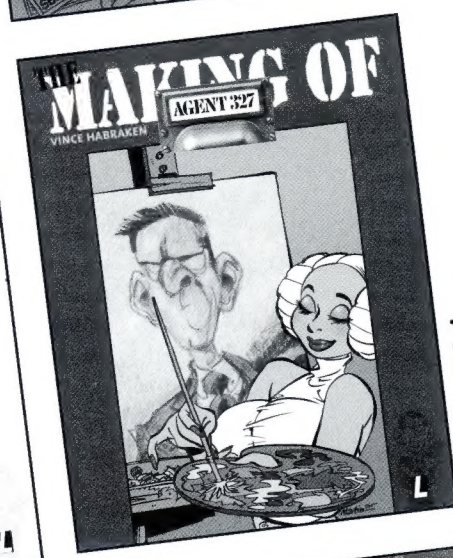

- genummerd
- gesigneerd
- met schets van Martin Lodewijk

€ 49,90
De oplage is beperkt.

sc € 6,90

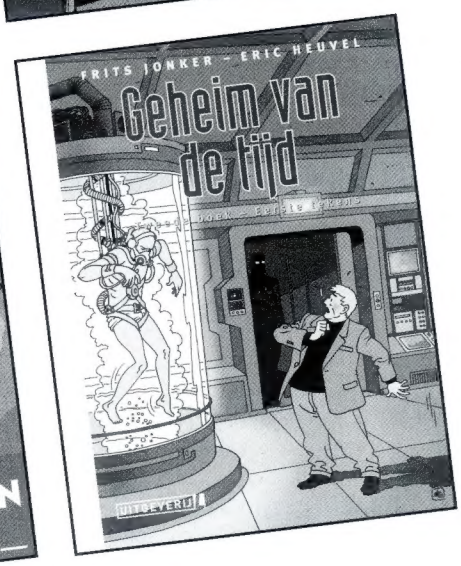

sc € 6,95

BELANGRIJK Met ingang van nu worden alle bij Uitgeverij M verschenen albums – met uitzondering van het werk van Gerrit de Jager – vertegenwoordigd door Uitgeverij L.

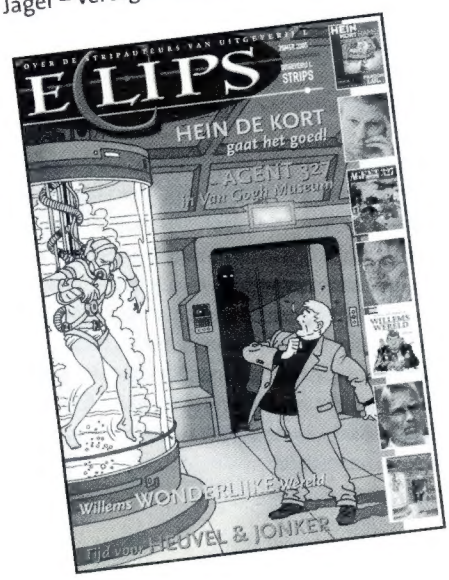

ECLIPS – EEN GLOEDNIEUW GRATIS STRIPMAGAZINE

UITGEVERIJ L

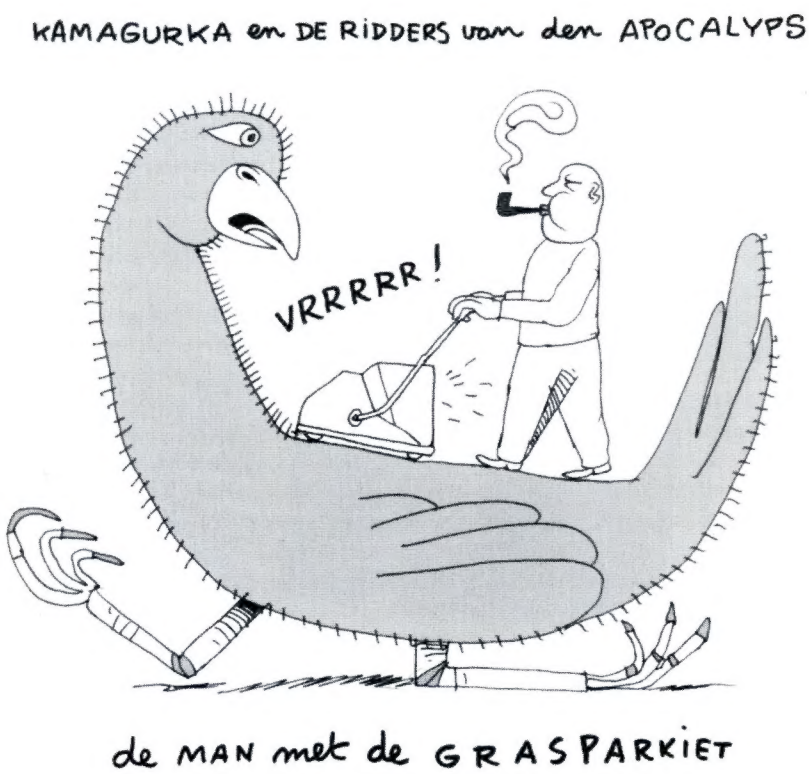

Grumor

Kamagurka zei laatst op de Belgische tv dat hij 'grumor' maakt: gruwelijke humor. Dat stempel is uitstekend van toepassing op de cd *De man met de grasparkiet* van *Kamagurka en de Ridders van den Apocalyps*. Op de cd staan nieuwe uitvoeringen van klassiekers als *Eenzaam zonder mij*, *De pijn van het zijn* en *Twee-seconden-man*, vergezeld van 'grumoristische' deuntjes als *Moord eens een volkske uit* en *Knetterend miltvuur*. In vroegere tijden trad Kama op met de tegendraadse band *De Vlaamse Primitieven*, tegenwoordig laat hij zich muzikaal begeleiden door de *Ridders van den Apocalyps*, bestaande uit *good old* Johan Desmet (piano, muziek), Luc Ex (van punkband *The Ex*, akoestische en basgitaar) en Marcel Schmidt (ex-*Raggende Manne*, drums). Overigens klinkt het riddergezelschap op het podium een stuk steviger en groezeliger dan op cd, die daarmee vergeleken klinkt als parkietengezang. Wie een *live*-optreden wil proberen, vindt op *www.kamagurka.nl* meer informatie.

Het cd-boekje van *De man met de grasparkiet* (Pure Note-label, distributeur Konkurrent) is naast de covertekening opgesierd met afbeeldingen van schilderijen die Kamagurka onder zijn eigen naam Luc Zeebroek maakt (ook de cd zelf heeft zo'n afbeelding). De redactie heeft een aantal cd-exemplaren in de verloting voor diegenen die ons voor 15 september het goede antwoord stuurt of e-mailt op de volgende vraag: Kamagurka en de 'Ridders' traden eerst op onder een andere naam: was dat **a.** Kamarotti, **b.** het Bertvanderslagmulders-quintet, of **c.** De Bobjes? RS

Roel keert terug met beestenboel

De strip *Roel en zijn beestenboel* van Gerrit de Jager zal vanaf september dit jaar terugkeren op het Nederlandse strippodium, en wel in het opnieuw te verschijnen jeugdblad *Jippo*.

Van 1978 tot 1994 werd de strip *Roel en zijn beestenboel* door De Jager gemaakt, aanvankelijk samen met Wim Stevenhagen maar sinds 1982 alleen. Er waren voorpublicaties in de bladen *Jippo*, *Robbedoes/Spirou* en diverse stripbladen van uitgeverij Big Balloon. Nadat eerst op klein formaat vier albums waren verschenen bij de uitgeverijen Het Spectrum en Espee, publiceerde uitgeverij Dupuis er nog tien en sloot Big Balloon de rij in 1996 af met het album *De wolf en de zeven bokkies*. En toen trad een stilte van bijna tien jaar in.

Een stilte die in juni werd verbroken door Gerrit de Jager die trots melding maakte van de terugkeer van de strip. De Jager rekent deze strip tot zijn meest favoriete omdat 'alles erin zit wat ik wil vertellen en mijn wens om in navolging van *Peanuts*, *Krazy Kat* maar ook *Ollie B. Bommel* een strip te maken met dieren in een menselijke hoofdrol, hiermee wordt vervuld', zo laat De Jager desgevraagd weten. De oorzaak van het opnieuw gaan tekenen van de strip, is gelegen in de contacten die hij heeft gehad met Malmberg, de uitgeverij van onder meer de jeugdbladen *Bobo*, *Okki* en *Taptoe*. Die gaan, volgens De Jager, vanaf september dit jaar het jeugdblad *Jippo* weer uitgeven, nadat het jaren geleden een stille dood stierf. De Jager gaat voor de eerste jaargang veertien pagina's tekenen en kan op die manier aan zijn wens tot voorpublicatie voldoen.

Marieke van Zutphen van Malmberg houdt overigens nog duidelijk een slag om de arm: 'Honderd procent is het nog niet rond en dus zou ik de melding 'onder voorbehoud' er nog maar even bijzetten'. Dit is ook de reden waarom de namen van andere strips en tekenaars die in het blad komen te staan nog niet worden prijsgegeven. 'Over een paar weken is het vermoedelijk allemaal wèl duidelijk en kunnen we een officieel persbericht doen uitgaan.'

De Jager laat zich door deze onzekerheid niet van de wijs brengen: 'Ik heb er erg veel zin in en maak op korte termijn ook tijd vrij voor een albumproject met *Roel en zijn beestenboel* als thema. Omdat ik voor *Jippo* maar veertien pagina's hoef te maken, vul ik het boek aan met het resultaat van twee andere activiteiten waar ik goed in ben: schrijven en illustreren. Je moet dan denken aan grotere illustraties die ik normaal voor een album niet zou kunnen maken. Ik verwacht het geheel aan het einde van de zomer van 2006 af te hebben', aldus een enthousiaste De Jager. TdK

→ FLITSEN

➲ De Duits/Franse kunstzender Arte en uitgeverij Glénat organiseren voor de tweede keer een Europese stripwedstrijd. Meer informatie op *www.glenat.be* ➲ De Junior Inktspotprijs voor de beste politieke prent uit 2004 is gewonnen door Trik (pseudoniem van Raymond Hendriks) voor zijn tekening in *Nieuwe Revu* na de moord op Theo van Gogh. Te zien is een pakje sigaretten (merk: Theo van Gogh Blondes) met daarop de waarschuwing: 'Een eigen mening is dodelijk'. De Junior Inktspotprijs wordt gekozen door scholieren. ➲ De Mexicaanse PTT brengt in het kader van een emissie van strippostzegels een serie van vijf zegels uit waarop Memín Pinguín is afgebeeld. Dit stripkarakter, ook wel *el negrito simpático* (het vriendelijke negertje) genoemd, is in de jaren veertig bedacht door Yolanda Vargas Dulché (1925-1999). Afro-Amerikaanse kringen hebben, gesteund door de regering-Bush, er verbolgen op gereageerd, omdat het mannetje een beledigde, racistische stereotypering zou zijn. De Mexicaanse regering reageerde laconiek en verwees naar cartoonheld Speedy Gonzáles, bij uitstek een Mexicaanse karikatuur die in de VS te zien is. ➲ De Tilburgse kermis werd dit jaar dagelijks door een keur aan striptekenaars *live* verstript. Onder anderen Albo Helm, Michiel van de Pol en René van Densen, één van de organisatoren, deden mee. *Kermiscomics* was een initiatief van Stichting Clickburg, De Cartoonbijbel en De Stripfanaat, een nieuwe stripwinkel in Tilburg. ➲ Nog tot 20 augustus vindt in de Centrale Bibliotheek Hilversum ('s-Gravelandseweg 55) de tentoonstelling *Erro tussen de boeken* plaats. Erro, een stripzwerver die maandelijks in de daklozenkrant verschijnt, is een creatie van Ruben Libgott. ➲ Het tourschema van *De Trullenhoedster* is bekend. Deze familiemusical met Ollie B. Bommel en Tom Poes start medio december in Zwijndrecht. Meer info en speeldata: *www.opusone.nl* ➲ Bij uitgeverij Bee Dee zal eind dit jaar een dikke *Taco Zip*-verzamelbundel verschijnen van Luc Cromheecke.

Willem van Malsen
1940 - 2005

De Amsterdamse illustrator en beeldend kunstenaar Willem van Malsen overleed afgelopen 1 juni aan de gevolgen van een hersenbloeding. Hij werd 65 jaar. Van Malsen (Utrecht, 1940) studeerde Nederlands, maar werd uiteindelijk schilder/illustrator/striptekenaar.
Zijn gloriejaren beleefde hij in de jaren zestig-begin jaren zeventig. Eind jaren zestig toog hij naar Parijs, waar hij in Café La Palette in de Rue de Seine samenkwam met collega-tekenaar Bernhard Holtrop (Willem), schilder Paul de Lussanet en beeldend kunstenaar Mark Brusse. Van Malsen tekende voor het revolutionaire blad L'Enragé. *In 1970 publiceerde het viertal bij uitgeverij Bruna het boek* Paris Saloon, *met sfeerverslagen, schandaalverhaaltjes, briefwisselingen en anekdotes over de 'Parijse revolutie'. Van Malsen was in het boek verantwoordelijk voor het deel 'Fragmenten': korte, geschreven reportages met autobiografische trekjes.*
Volgens het 'In memoriam' van NRC Handelsblad *keerde Van Malsen begin jaren zeventig terug naar Amsterdam, maar vond hij zijn artistieke draai pas weer - de drank afgezworen - aan het eind van dat decennium. Hij werkte als politiek tekenaar en illustrator voor onder andere* Vrij Nederland *en* NRC Handelsblad *(voor zowel de achter- als de kinderpagina). Ook werd hij specialist in de* déchirure: *voorwerpen en portretten opgebouwd uit vele laagjes papier. In* Haagse Post *verscheen vanaf 1977 een strip met een rudimentaire stijl: vrijwel altijd dezelfde personen in dezelfde situaties weergegeven, die gesprekken voeren over het leven en hun eenzame rol daarin. In 1980 verscheen bij Van Gennep de bundel* Nooit meer lijden, *met een selectie van deze strips.*
In 1981 maakte hij het omslag voor het spoorboekje van de Nederlandse Spoorwegen. Van Malsen illustreerde ook werk van diverse schrijvers, waaronder Kees van Kooten, Remco Campert, Cees Nooteboom en Gerrit Komrij. RS

Stripterugblik in ere hersteld

Een goede traditie lijkt in ere hersteld, want de terugblik op striphoogtepunten van het voorbije jaar startte al in 1990. Eerst onder redactie van Martijn Daalder, later onder die van Mat Schifferstein. Na de editie die in 2000 verscheen en terugblikte op 1999 en 2000 werd het stil. Nu, vijf later, laat Geert de Weyer – stripjournalist bij de Belgische krant *De Morgen* en tevens medewerker van *Stripschrift* – het stripjaarboek een doorstart maken met *Stripjaar 2004* (Sherpa 2005, ISBN 90-75504-65-9, 320 pagina's, zwart/wit (sk), €19,95).

Allereerst wordt kort teruggeblikt op de meest memorabele gebeurtenissen van 2002, 2003 en 2004. Aardig daarbij is het afsluitende 'Ondertussen...' waaruit blijkt dat veel aangekondigde activiteiten niet van de grond zijn gekomen. Daarna is een groot deel van de inhoud gewijd aan interviews met grote namen uit de stripwereld. Vrijwel allemaal zijn het reeds eerder gepubliceerde artikelen van De Weyer, sommige in een uitgebreider vorm. Desalniettemin zijn de vraaggesprekken met onder meer Marc Sleen, Dick Matena, Guido van Driel, Joe Sacco en Marjane Satrapi prettig om te lezen. In het hoofdstuk 'Trends en ontwikkelingen' wordt ondermeer uitgewijd over het Marvel-imperium, manga en de opkomst van de literaire strip. Voorts krijgt de Strip-persprijs een apart plaatsje, net als een aantal aanstormende talenten (Philip Paquet, Floor de Goede, Kristof Spaey en Conz) alsmede de overledenen in een kort hoofdstuk 'In Memoriam'. Afgesloten wordt met de servicegids, een overzicht met gegevens van veel auteurs, uitgeverijen, magazines, winkels en andere striporganisaties. TdK

STARS & STRIPS

DOOR **OLAV BEEMER**

***Daredevil: Father* in de herkansing.**

■ **VRIENDELIJK** Deze zomer lanceert Marvel de titel *Friendly Neighborhood Spider-Man*, min of meer de opvolger van het onlangs afgevoerde *Spectacular Spider-Man*. In tegenstelling tot eerdere berichten wordt niet Mark Waid (bekend van *Legion of Super-Heroes*) maar Peter David (*Incredible Hulk*) de schrijver van deze nieuwe serie.

■ **SCHOKKEND** Het heeft lang geduurd, maar eind juli brengt Image alsnog het einde uit van Jae Lee's *Hellshock*. Het laatste deel van de tweede reeks is door omstandigheden nooit verschenen. Daar komt verandering in dankzij *Hellshock: The Definitive Edition*, een bundel van de complete miniserie, zowel in een harde als een slappe kaft.

■ **VADERLIJK** Sommige series lopen zo veel vertraging op, dat ze in de vergetelheid raken. *Daredevil: Father* is daar een recent voorbeeld van. Marvel belooft echter beterschap, want in augustus verschijnt een herdruk van het door Joe Quesada geschreven en getekende eerste nummer, kort daarna gevolgd door het langverwachte tweede deel.

■ **DEUGNIET** Independent uitgeverij Fantagraphics maakt later deze zomer een begin aan *The Complete Dennis the Menace*. In navolging van het succes van *Complete Peanuts* worden nu ook de klassieke strips over Hank Ketchams creatie in een dikke hardcover gebundeld, te beginnen met de jaren 1951 en 1952. De coverprijs is $24.95.

olav.beemer@stripschrift.nl

Hanco Kolk
'Het moet moeilijk zijn!'

DOOR PETER BREEDVELD

Hanco Kolk is niet bang. Hij praat vrijuit over zijn angsten, zijn depressies, zijn obsessies. Wanneer hij de buitenstaander een blik gunt op zijn kunstwerk-in-wording, het vierde deel uit de reeks *Meccano*, aarzelt hij niet de zwakheden aan te wijzen. 'Soms ga ik helemaal de mist in', bekent hij. 'En hier heb ik mijn hand overspeeld.' 'Hier heb ik teveel risico genomen, dit is te statisch.' 'Bij elke pagina zit ik risico's te nemen. Allemaal dingen te doen die ik nooit gedaan heb.'

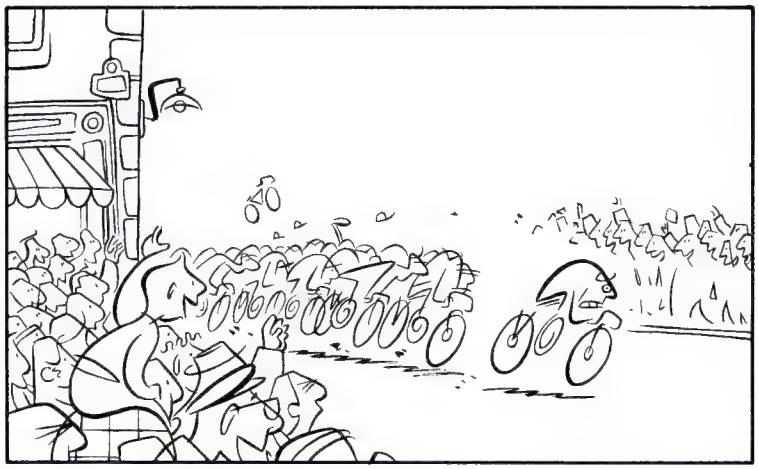

Met het vierde deel uit de reeks Meccano heeft striptekenaar Hanco Kolk zijn – voorlopige? – Magnum Opus afgeleverd.

Het *lijkt* of hij zich heel klein maakt, alsof hij de bescheidenheid zelve is. Maar het geheel is zo indrukwekkend, de nieuwe *Meccano* zit zo verdraaid goed in elkaar, dat hij weet dat hij zich die kwetsbaarheid kan veroorloven. De vierde *Meccano* is, naar het zich laat aanzien, Hanco's beste werk tot nu toe. Met duizelingwekkend mooi tekenwerk, zwierige, elegante lijnen, een razendsnelle beeldmontage en een verhaal als een achtbaanrit. Verschillende verhaallijnen leiden uiteindelijk naar één verrassende conclusie, als in een – hoe vreselijk clichématig dat ook klinkt – film van Quentin Tarantino. En onder de aantrekkelijke oppervlakte van het beeldschone tekenwerk broeit de beklemmende levensvisie van een vrolijke zwartkijker.

Zelfportret

Vijftien jaar geleden jaar heeft hij dit verhaal al geschreven. 'Op een zondagmiddag, zonder doorhalen.' Daarna heeft het in zijn hoofd liggen rijpen. 'Ik had nu pas het idee dat ik wist in welke vorm ik het moest gieten. Er zit nu meer vlees aan. Als ik het vijftien jaar geleden zou hebben uitgewerkt, zou het een hypergeconstrueerd drama zijn geworden.'

'Voor Meccano heb ik altijd het uiterste uit mezelf gehaald', vertelt hij. 'Het is alles wat ik kan. Ik leg er mijn ziel en zaligheid in. Omdat ik er zo diep induik wordt het een soort zelfportret. Het wordt zo belangrijk voor mezelf dat ik er echt alles van mezelf inleg, of ik nou wil of niet. In het derde deel zit mijn *midlife*-crisis verwerkt, dan denk ik: het zou stom zijn als ik dat achterhield.'

In het vierde deel krijgen we weer heel andere aspecten van Kolks persoonlijkheid te zien. Zo komt er een vluchteling in voor, die zich in een scheepsruim bevindt dat is volgepropt met andere vluchtelingen. Hij overleeft de barre reis door alle anderen op te eten. Hun geest leeft echter in hem voort, zodat hij, wanneer hij in het ministaatje Meccano aankomt, het als zijn morele plicht beschouwt alle verwachtingen te vervul-

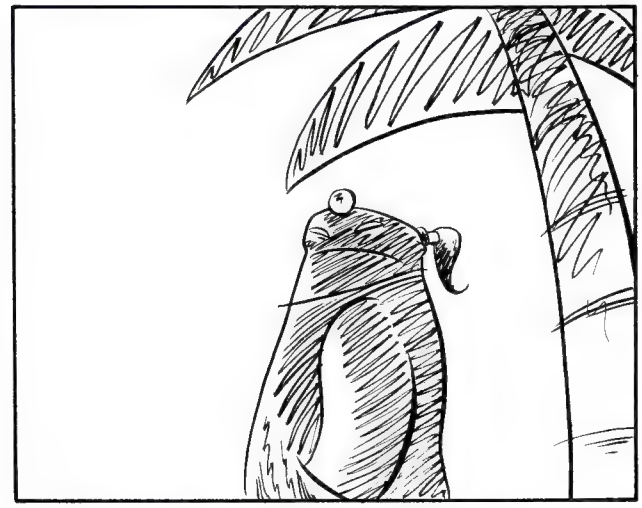

GEHEEL LINKS – **'Een foto van mezelf, gemaakt door Marcel Leroi. Ik draag een Italiaans kostuum van ribfluweel en rode Italiaanse schoenen. Ik leun op mijn linkerbeen, dat heet dansen bij mij. Het nummer waarop ik danste was *No One Knows* van Queens of the Stone Age. De brit is achterhaald want die is enkele weken geleden kapot gegaan.'**

DEZE PAGINA – **'Diverse tekeningen uit de eerste comic van *Meccano*. De titel van dit deel is *Foetus*; de titel van het volgend jaar te verschijnen boek is *Hart*. Ik heb de teksten uit de tekeningen verwijderd omdat ik dat mooier vond als illustratie.'**

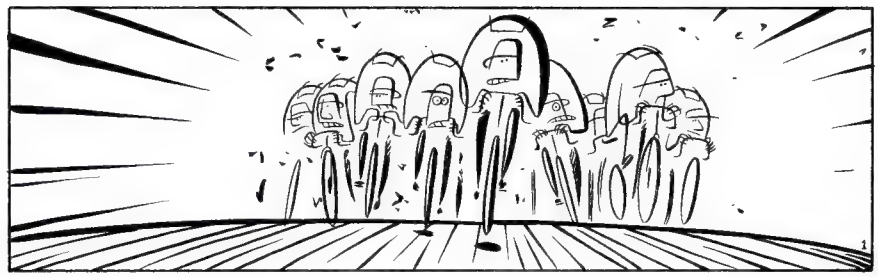

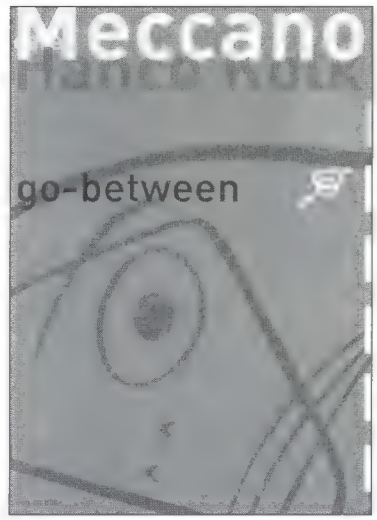

BOVEN - 'De eerste twee omslagen van de *Meccano*-comics die dit jaar verschijnen. Ik heb ze samen met Anka Kresse ontworpen.'

RECHTS - 'Een poster uit 2005 voor de voorstelling *Renfield* door Stichting Stoker. De voorstelling gaat over het eerste slachtoffer van Dracula. Omdat ik er een *Nosferatu*-achtige sfeer aan wilde geven is hij uitgevoerd in houtskool, en heb ik wat gestileerde jugendstil-elementen toegevoegd.'

len die zij hadden van hun vlucht naar Meccano. 'Ik herken dat heel goed', zegt Kolk. 'Ik heb altijd het gevoel dat ik bepaalde verwachtingen moet inlossen. *Keep the customer satisfied.* Misschien zijn het wel alleen verwachtingen van mezelf, van de slavendrijver in mij, of zo.'

Behaagziek

Het lijkt soms of Kolk constant bezig is aan anderen duidelijk te maken wie hij is, hoe hij zich voelt. Zanger Johnny Paul uit *Meccano 3: Schlager*, de vluchteling uit het vierde deel: 'Dit ben ik! Zo voel ik me nu!' Maar Kolk ontkent dat. 'Nee, nee. Ik ben altijd met mensen aan het spelen. Heb ik ook in het dagelijks leven. Ik wil amuseren. Als mensen niet lachen...' Even denkt hij na, en dan komt hij met een persoonlijke ontboezeming: 'Oké. Mijn moeder heeft vijf jaar geleden een herseninfarct gehad. Die ligt nou op bed. Ze kan bijna niks meer. Elke week ga ik naar haar toe, dan zit ik daar en als ze een keer gelachen heeft dan is het bezoek geslaagd.' Waarmee hij wil zeggen: 'Als mensen lachen, dan is het goed.' Behaagziek noemen we dat. 'Ja, ja', geeft hij toe. 'Dat is een gedeelte van mij.' Maar tegelijkertijd wil hij shockeren, wil hij mensen 'een klap voor de ballen' geven. Dat is ook nodig om zijn lezers te laten voelen wat zijn personages voelen. 'Daarvoor moet je af en toe flink onderuit de pan scheppen. Anders is het verhaal wel te lezen, maar dan hakt het er niet in.'

Meccano is zijn middel om zijn depressiviteit te bezweren. Sinds zijn vijftiende heeft hij last van depressieve buien. De eerste kan hij zich nog goed herinneren: 'Het was 3 januari negentienzoveel, met mijn ouders ging ik naar de verjaardag van mijn opa in Eindhoven. Het was bewolkt en dan zie je de zon alleen maar als zo'n klein lichtgevend schijfje door de wolken heen. Niks verroerde zich. Die dag was het echt van 'O, kut'. Dat was mijn eerste depressie.'

Sindsdien is het om de zoveel tijd raak. Er hoeft maar dàt te gebeuren of Kolk bevindt zich in een spiraal van negativiteit. Het komt voort uit woede, vermoedt hij. 'Heel oude woede, of nieuwe woede, kan alles wezen. Een soort machteloze woede, in elk geval.' Maar die woede levert mooie dingen op. Zoals *Meccano*. 'Daarmee kan ik een beetje om me heen meppen.'

Gereformeerde kerk

Die eerste depressieve bui, die hij op zijn vijftiende op weg naar Eindhoven kreeg, duurde tot zijn zeventiende. 'Het was één lang tranendal. Ik wist niet wie ik was en wie ik wilde zijn en thuis was het altijd oorlog. Op mijn zeventiende ben ik thuis weggelopen en nooit meer teruggekomen. Het paste niet. Mijn ouders pasten niet bij mij en ik niet bij hen.'

Kolk komt uit wat hij noemt een 'emotioneel-disfunctionele familie'. 'Heel intellectueel, over gevoelens werd niet gepraat.' Veel vertrouwen in de carrière als striptekenaar, die hij ambieerde, was er evenmin. Op zijn zeventiende is hij van huis weggelopen en is hij bij een pottenbakker in Oosterbeek gaan wonen. 'Maar toen ik mijn eerste cheque van weekblad *Donald Duck* kreeg, toen begonnen ze thuis door te krijgen dat het kon, je brood verdienen met strips maken.'

Elke zondag ging de familie Kolk naar de Nederlands Hervormde kerk. Een hippe kerk waar Willem Barnard predikte, onder pseudoniem bekend als de dichter Guillaume van der Graft. Aan Hanco was dat allemaal niet besteed. Samen met Barnards zoon Benno zat hij op zolder *Suske en Wiske*'s te lezen. Maar zijn liefde voor strips was al eerder begonnen, met *De rode ridder*. En tijdens een gesprek met zijn boezemvriend Peter de Wit kwam opeens de herinnering aan de Italiaanse pulpstrip *Hyena* bovendrijven. 'Het was een Italiaans pornostripje over een misdadigster in een *cat suit*. Peter zei dat dat zijn favoriete strip was geweest. Ik zei: 'Dat was ook mijn favoriete strip!' Gingen we Kees Kousemaker

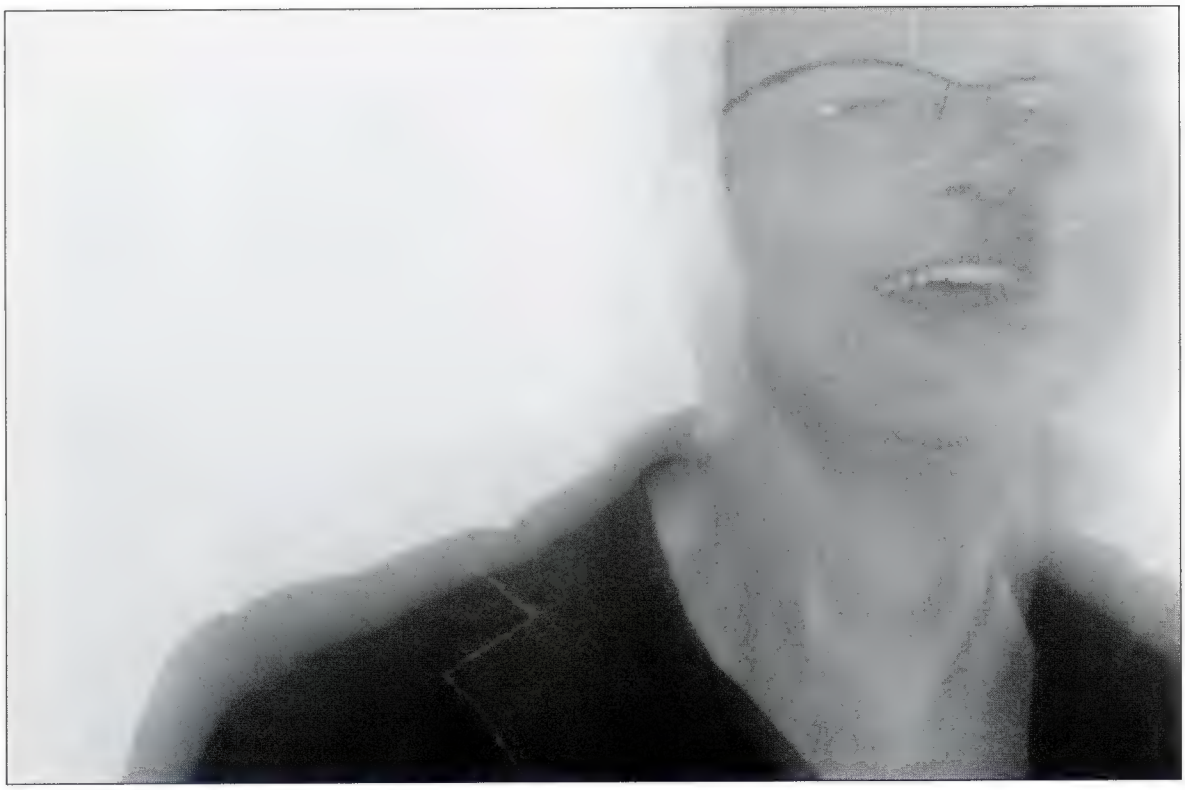

LINKS - 'Een foto van mezelf, gemaakt door Marcel Leroi. Ik draag een kleine dertig Arnhemse vullingen en de sterkte van de brillenglazen is -0,75 en -1,5?. Ik heb me geschoren met een Braun Trimmer en de muur achter me is gestuct door Frans Overkamp.'

BOVEN EN LINKS - 'Tekeningen uit *Midweek Parijs* (2004) voor het blad *En Route*.'

LINKSONDER - 'Tekening uit *Butts* (2004) voor *Razzafraz 5*. Een raptekst van Sir Mixalot omgezet in tekeningen.'

van stripwinkel Lambiek bellen: 'Heb je *Hyena*'s? We willen *Hyena*'s lezen!' Belde hij terug, zei hij: ik heb slecht nieuws, ik heb deel 3 niet. Hebben we de hele serie gekocht. Niet om aan te zien!'

Nu ziet Kolk dat hij eigenlijk heel veel op zijn vader lijkt. 'Hij was hoogleraar medicijnen. Eerst bedrijfsarts, bij het chemisch concern Akzo. Toen is hij gaan promoveren, geheel zelfstandig, zonder er iemand in te kennen. Precies zoals ik het zou doen, dus. Niemand erbij, alles zelf doen. Toen heeft

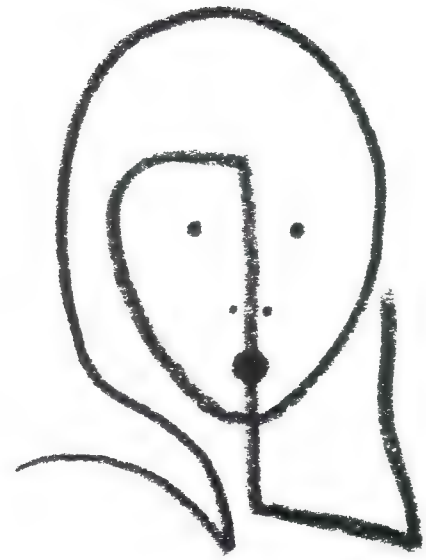

RECHTS - 'Een foto van mezelf, gemaakt door Marcel Leroi. Ik draag Noordhollandse hersenen en plusminus 4000 haren.'

ERNAAST - 'Portretje uit *Le Carnet de Casanova* (1999 en 2004).'

GEHEEL RECHTS - 'Tekening uit het geheime boekje *Standen van Casanova*, behorend bij een cassette met steendrukken (1996).'

RECHTSONDER - 'Tekening uit *Club Paradise* (2005).'

hij eind jaren zestig een toxicologische afdeling opgezet. Milieuvervuiling begon net een *issue* te worden. Bij Akzo heeft hij een toxicologische afdeling gesticht. Hij was de vijand van de milieubeweging, omdat hij bij Akzo hoorde, maar binnen Akzo was hij ook de vijand, omdat hij allemaal vervelende dingen zei die ze daar niet wilden horen.'

Enorm compliment

Niet zo lang geleden zat Kolk met zijn vader aan tafel. 'Ik zei tegen hem dat als mijn zoon, Bud, tegen mij zou zeggen dat hij striptekenaar wil worden, ik het er dan wel moeilijk mee zou hebben. Dat ik dan niet zou weten wat ik zou doen. Toen zei hij: 'Ach, het komt allemaal goed'. Ik dacht: dat is mijn tekst. Ík hoor dat te zeggen. Bovendien is het uit zijn mond een enorm compliment voor mij. Het is het grootste compliment dat hij kan geven.'

De pottenbakker en zijn vrouw, inmiddels overleden, beschouwt hij als zijn pleegouders. 'Bij hen kwam ik van het ene in het andere uiterste terecht: één en al creativiteit. Allemaal mensen die daar af- en aankwamen. Schilders, muzikanten, een smeltkroes van creativiteit. Fantàstisch. Heerlijk was dat. Daar heb ik drie jaar gezeten. Hij kon koken, en hij had zo'n kabouterbaard. Zat-ie op een bepaalde manier achterover op de bank, als een pasja.'

Wilbert Plijnaar was zijn volgende mentor. De twee ontmoetten elkaar bij het stripweekblad *Eppo* en samen met Peter de Wit, Jan van Die en Uco Egmond vormden ze wat Martin Lodewijk de 'stripmaffia' noemde.

'Toen Peter de Wit en ik begonnen met *Gilles de Geus*, was Wilbert de *art director* van *Eppo*. Onbezoldigd, maar iedereen zat voor hèm te tekenen. Als híj zei dat het goed was, dan wist je dat je op het goede spoor zat. Wilbert kan je boven jezelf doen uitstijgen. Hij kan zeggen dat het absoluut kut is wat je hebt gemaakt, maar hij kan ook precies uitleggen waarom. En dan ga je bij hem weg en dan zeg je: 'Ja! Zó ga ik het doen!' Er zijn maar weinig mensen die dat hebben. Die je zó kunnen voeden. Hij weet je te enthousiasmeren en te motiveren op een manier waarop niemand dat kan. Maar hij heeft geen ego. Als hij in een strip duikt om zijn mening erover te geven, gaat het er niet om dat het Wilbert is die wat zegt, hij zit er alleen maar voor die strip.'

Plijnaar viert inmiddels al een paar jaar triomfen als *storyboard artist* voor Amerikaanse animatiestudio's, maar de twee vormen blijkbaar nog altijd een *mutual admiration society*: 'Wilbert en ik kruipen altijd onder de ander weg. 'Ik ben niks! Jij bent briljant!', zeg ik dan. En hij: 'Nee, ìk ben juist niks! Jij bent juist geweldig!'.'

Odd couple

Een echte twee-eenheid vormt hij met Peter de Wit, met wie hij samen *Gilles de Geus* maakte en later ook *Mannetje en Mannetje* en tegenwoordig onder andere *Single* en de *Mannenkalender*. 'We zijn een echtpaar. We vullen elkaar perfect aan. Ik ben altijd rusteloos, moet altijd lopen tijdens het denken en Peter is de kalmheid zelf. Die zit. Ik heb een heleboel wilde plannen en Peter vangt er dan eentje op. Daar gaan we dan mee verder. Vanaf het allereerste moment dat we samen gingen schrijven hebben we er nooit aan getwijfeld dat we voor elkaar bestemd waren. Als ik met hem een verhaal zit te bedenken, dat is zó leuk, zo ontzettend leuk. Met elkaar hebben we een symbiose. Het is een geweldig gevoel. Hij weet precies wat ik wil zeggen, ik weet precies wat hij wil zeggen. Iemand die zo helemaal op jouw golflengte zit en er tegelijkertijd nog iets bijvoegt. Dat is zo fantastisch. Dat moet je eigenlijk meemaken om het goed te kunnen verwoorden.'

Onlangs nog hebben ze zich weer teruggetrokken om te brainstormen voor de volgende *Mannenkalender*. 'In de studio rennen we heen en weer, zijn we driftig aan het knippen en tekenen en doen, en ondertussen maar tegen elkaar lullen, en schreeuwen en beledigen en elkaar op de schouder kloppen. Echt geweldig. Alsof je alles kan. Zoals de cursus staand plassen die we hebben verzonnen. Terwijl we dat zitten te bedenken heb ik die kartonnen piemel al uitgeknipt. Zit ik die in mijn broek te wurmen en binnen een kwartier hebben we dat in elkaar gezet en dan klòpt het ook. Dan klopt het helemaal!' En nooit krijgen de twee genoeg van elkaar. 'We hebben periodes gehad dat we minder samenwerkten, maar dan waren er gewoon veel projecten. Dan bellen we elkaar toch elke dag.'

'Maar Peter en ik hebben afgesproken dat we bij elkaar gaan wonen, mochten onze vrouwen ooit wegvallen. Dan worden we van die mopperende oude mannen, zoals Jack Lemmon en Walther Matthau.'

Dat hij al jaren niet meer met De Wit in dezelfde studio werkt, vanwege de te lange reistijd (Kolk woont in Velp, De Wit in Amsterdam) vindt hij 'echt vreselijk. Maar Peter en ik hebben afgesproken dat we bij elkaar gaan wonen, mochten onze vrouwen ooit wegvallen. Dan worden we van die mopperende oude mannen, zoals Jack Lemmon en Walther Matthau.'
Niet alles werkt, wat ze samen doen: 'Peter heeft wel eens geprobeerd mee te schrijven aan *Meccano*. Dan maakt-ie goede grappen, maar het voelt niet goed. Dan zit je toch in elkaars wereld. En als ik een *Sigmund*-grap maak is het ook Hanco Kolk die doet alsof. Het komt niet van binnenuit. Dat respecteren we dus van elkaar, dat dat onze eigen domeinen zijn, waar de ander zich niet waagt.'

Helden

Filmregisseur Alfred Hitchcock maakte twee soorten films: vaak was de hoofdpersoon het alter ego van de regisseur. Meestal werd die gespeeld door een enigszins hulpeloos acterende James Stewart. In de tweede soort speelde Cary Grant vaak de hoofdrol. Dat was wie Hitchcock graag wilde zijn. Bij Hanco Kolk is een dergelijk onderscheid te maken. Is Johnny Paul uit *Schlager* eigenlijk Kolk zelf, zijn versie van de achttiende-eeuwse schrijvende vrouwenversierder Giacomo Casanova is wie hij wil zijn. 'Waarschijnlijk is zeventig, tachtig procent van wat hij heeft geschreven verzonnen, maar die dertig procent die overblijft, is meer dan jij en ik samen ooit zullen meemaken. En vergeleken met andere autobiografen uit zijn tijd had hij nog zelfspot ook. Toen hij veertig was begonnen zijn tanden uit te vallen en moest hij meer geld betalen om een vrouw te kunnen versieren. Dat schrijft hij allemaal op: onbarmhartig voor zichzelf. Ik herken die zelfspot wel. Hij zegt heel vaak: kijk mij nou eens aanklooien. Hij schrijft zó beeldend, dat ik op een gegeven moment dacht: daar moet ik tekeningen bij maken. In de *Meccano*-stijl, kijken of dat werkt. En het werkte.'
Ook Pablo Picasso is een held van Kolk. 'Maar wel een ander soort held. Picasso was een afschuwelijke man. Maar wat ik in hem bewonder is dat hij zichzelf steeds opnieuw uitvindt,

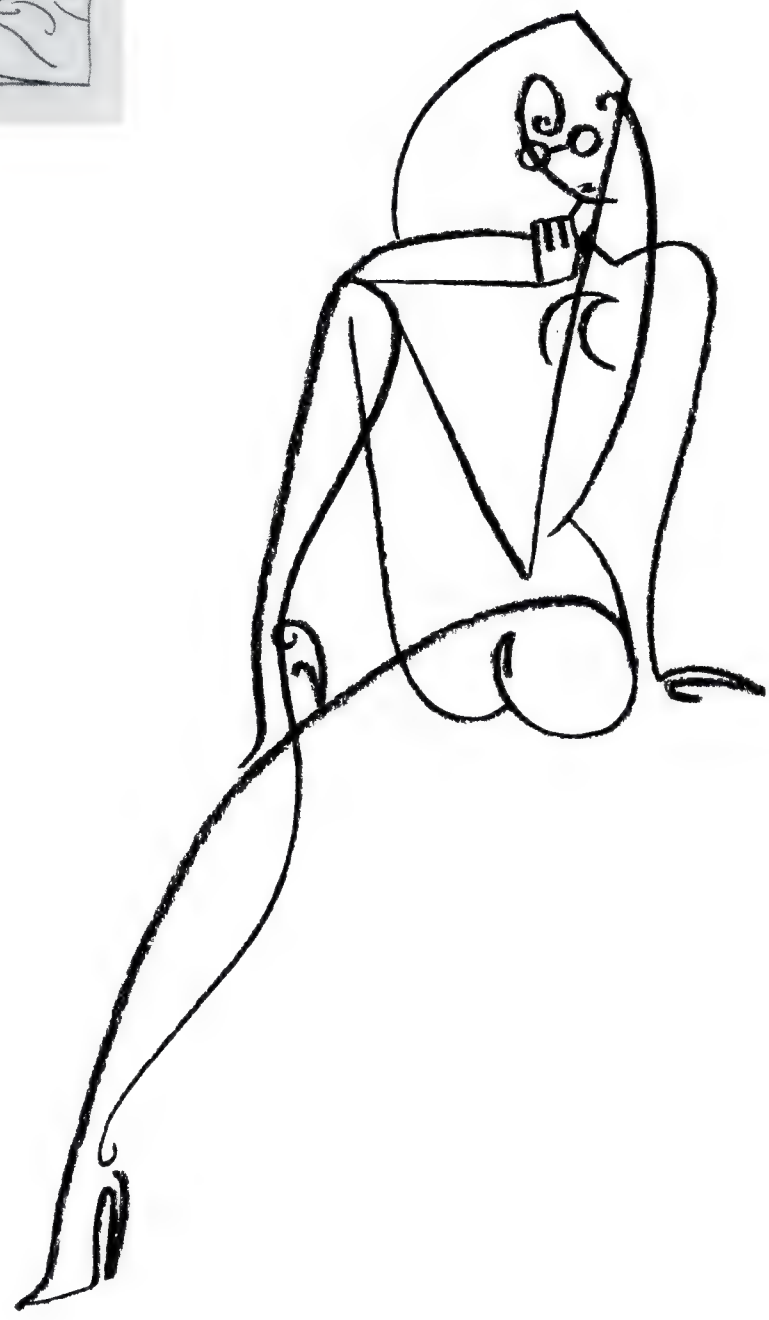

keer op keer op keer. Dan gooit hij zijn hele leven overhoop, compleet met vriendenkring, vrouw en schilderstijl. Dat vind ik enorm moedig. En als ik in Parijs in het Picassomuseum rondloop, moet ik de hele tijd lachen. Hij is zo ontzettend bezig zich te amuseren. Heeft helemaal niks met kunst te maken, het is alleen maar: 'Kijk mij eens iets leuks bedacht hebben!' Vooral in de jaren '20 en '30 is-ie zo. Zoveel plezier zit er in, maar ook een ware doodsverachting. Een houding van: *The devil may care*. Alles kan.'

Stemmetjes

'Dat is iets wat ik ook heel erg leuk vind, mezelf steeds opnieuw

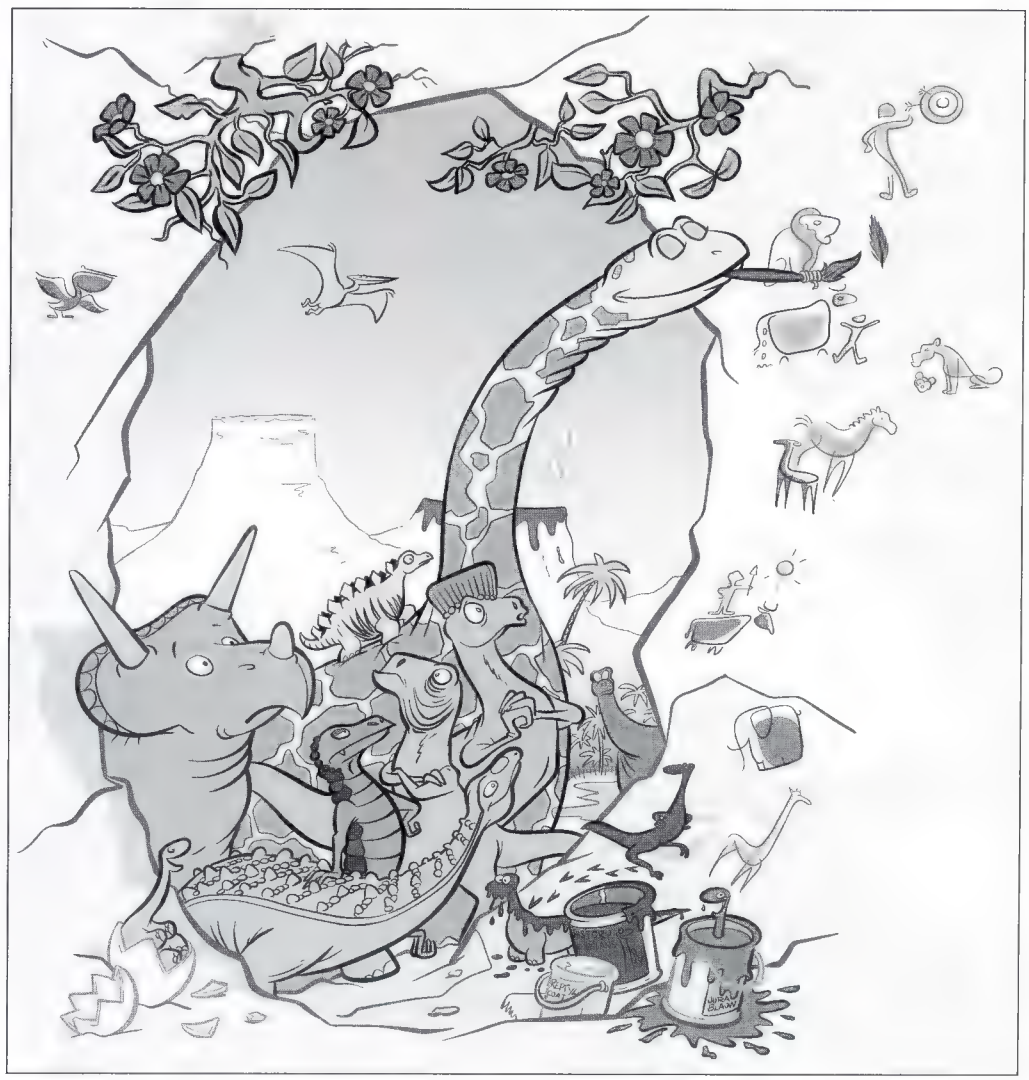

uitvinden en mezelf steeds aan het twijfelen te krijgen. Wat ik gisteren maakte, dat was gisteren. Vandaag is een nieuwe dag en kan het alle kanten opgaan. Ik maak het mezelf graag moeilijk, anders verveel ik me. Daar word ik niet gelukkig van. Er zitten altijd twee stemmetjes in mijn hoofd. De ene zegt: 'Het moet moeilijk zijn!' En de andere zegt: 'Je moet het jezelf helemaal niet zo moeilijk maken. Dan zou je werk veel beter zijn.'

'Gisteren heb ik iets in opdracht gemaakt voor een blad, *En Route*. Ik heb toen iets autobiografisch genomen en dat gecombineerd met iets wat ik een vriend me had verteld. Ik heb het heel snel in elkaar gezet. Juist omdat er geen druk op zat ging het heel lekker, het geeft een tevreden gevoel. Maar die ontspanning is moeilijk op te roepen. Voor je het weet, zit je weer in een kramp. Je bent dan als een leeuwentemmer die de leeuwen weer netjes op hun pionnetjes moet zien te krijgen. Het beste is als ik niks in mijn hoofd heb zitten en mijn hand laat gaan. Daarom luister ik altijd naar harde muziek terwijl ik teken. Dat is om te voorkomen dat ik het tekenambacht ga zitten uitoefenen. Door die harde muziek word ik meegesleept. Als het stil is, nou, dan hoor ik mijn hoofd en dan gaat het niet goed.'

Nu hij zelf een voorbeeld is geworden voor een nieuwe garde jonge striptekenaars, neemt Kolk nog wel eens een jonkie onder zijn hoede. Zoals Floor de Goede, bekend van zijn dagelijkse webstrip, die op *www. doyouknowflo.nl* te lezen is. 'Ik ga een verhaal schrijven voor Flo. Een verhaal dat ik heb, maar dat ik zelf niet kan tekenen. Een beetje een melancholiek verhaal, een liefdesgeschiedenis.'

LINKERPAGINA EN ONDER – 'Styling voor de twintig zalen van de kinderafdeling van het AZM-ziekenhuis in Maastricht (1999-2004). Kleur: Bunk Timmer, assistentie: Michiel de Jong, productie: Mirjam van Velthoven van Comic House.'

RECHTS – 'Optreden als de Wondertekenaar, samen met Kees de Boer, in de voorstelling *Cartoonference*. Fotograaf onbekend.'

Versnipperen

Hij herkent zichzelf in Milan Hulsing, maker van het *unheimlich* surrealistische *Wat Fred niet wist*, animator en kenner van obscure subcultuurtjes. 'Milan heeft een doel, daar gaat hij op af en het maakt hem niet uit hoe hij er komt', zegt Kolk bewonderend. 'Hij wil zijn eigen verhalen maken en dat doet-ie zo dat het alle kanten kan opgaan, maar op de één of andere manier houdt hij het allemaal wel in de hand. Volgens mij wordt hij heel groot. En anders blijft hij heel interessant. Hij moet wel oppassen dat hij niet op teveel paarden tegelijk wedt, dat hij niet teveel versnippert.'

Moet Kolk nodig zeggen. Als er één Nederlandse striptekenaar met veel verschillende dingen tegelijk bezig is, dan hij wel. Naast strips in allerlei verschillende vormen en genres doet hij reclamewerk, maakte hij het diorama voor de tentoonstelling rond de schilder Dante Gabriel Rossetti, vorig jaar in het Van Goghmuseum en toert hij met Peter de Wit, illustrator Kees de Boer en de Vlaamse cartoonist Lectrr door Nederland met *Cartoonference*, een soort stripcabaret.

'Er is niet één ding waarop mensen me kunnen pinnen', geeft hij toe. 'Zoals Peter met *Sigmund* doet en Jean-Marc van Tol met *Fokke en Sukke*, ik denk wel eens: Goh, ik zou best wel willen zijn zoals zij. Helemaal gefocust op één figuur, één stijl, één medium en daar alles uithalen wat er in zit. Maar dat kàn ik gewoonweg niet, het zit niet in het beestje. Ik ben er te rusteloos voor. Want als je je beperkt tot één ding betekent dat ook dat je een heleboel andere dingen moet laten liggen, en dat is in mijn ogen intolerabel. Dat is dat halfgereformeerde in mij, dat ieder mens verplicht is om àlles uit zijn talent te halen dat er in zit. Peter zegt wel eens tegen me: 'Ik doe wat ik kan, maar jij kan meer dan je doet.' Zo voelt dat ook wel; ik ben altijd om me heen aan het kijken of ik nieuwe uitdagingen zie, of nieuwe mogelijkheden.'

peter.breedveld@stripschrift.nl

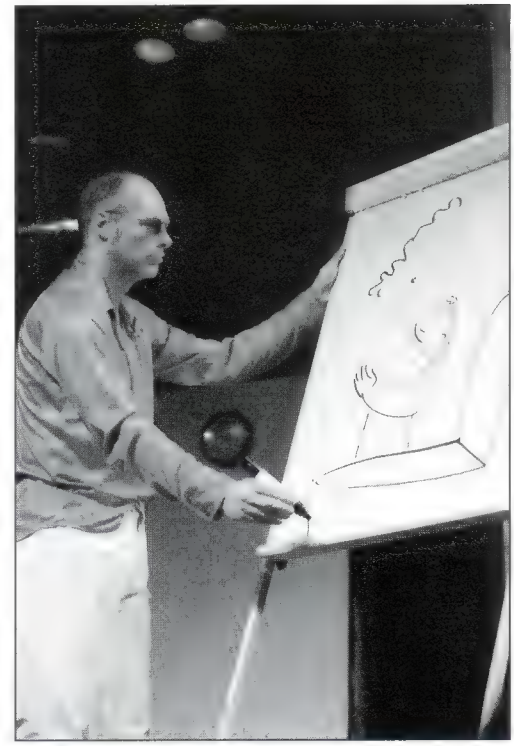

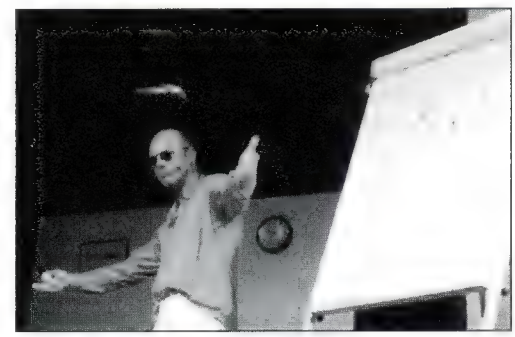

Meccano

In september verschijnt het eerste deel van Hanco Kolks *Meccano 4* bij uitgeverij Oog & Blik. In totaal zullen zes delen in een ongeveer tweemaandelijks ritme op comicformaat worden gepubliceerd, elk voorzien van extra's zoals schetsen en speciale tekeningen. De boeken worden in zwart/wit uitgevoerd en zijn Engelstalig. Hiertoe worden de oorspronkelijk Nederlandse teksten van Kolk vertaald. Zodra Kolk de zes delen heeft afgerond zal medio volgend jaar – bij voorkeur begin juni, kort voor de Stripdagen Haarlem – het geheel naar verwachting in een uitgave met harde kaft, in kleur èn in het Nederlands bij uitgeverij De Harmonie verschijnen. *Meccano 3: Schlager* verscheen in 1999 eveneens bij De Harmonie; de eerste twee delen – *Beauregard* en *Gilette* – in respectievelijk 1992 en 1994 bij uitgeverij Arboris. TdK

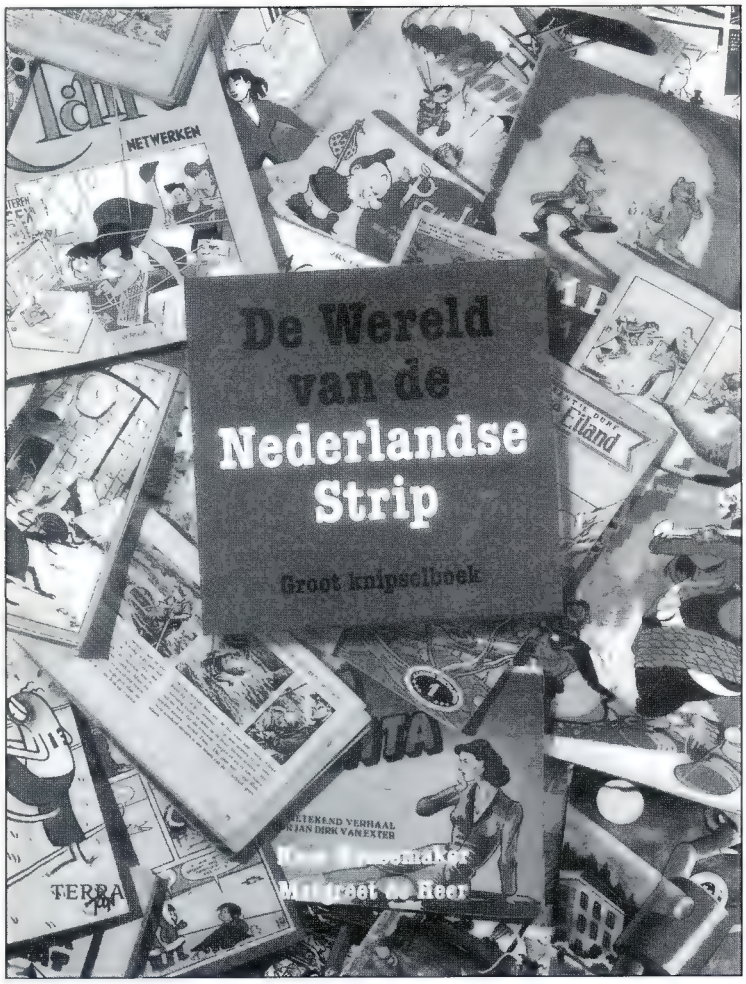

Een soort rommelboek?

De wereld van de Nederlandse strip

DOOR NIELS ARTS

Donderdag 7 juli.
Boekpresentatie *De wereld van de Nederlandse strip - Groot knipselboek.*
Locatie: stripantiquariaat Lambiek te Amsterdam.

De wereld van de Nederlandse strip – Groot knipselboek

Kousemaker & De Heer
Terra Lannoo 2005
ISBN 90-5897-260-7
Prijs €29.95
160 pagina's
kleur (hk)

Het is niet altijd even leuk om naar een boekpresentatie te worden gestuurd. Meestal zijn die dodelijk saai, aangezien bijna alle schrijvers er in slagen tijdens hun speech nodeloos veel over zichzelf en hun 'geweldige' prestaties te ouwehoeren. Of ze weten alleen te vermelden wie er wel niet allemaal hebben meegeholpen. De zogenaamde 'saaie-dankwoordjes- speech'.
Gasten die op de presentaties verschijnen lijken allemaal razend enthousiast. Maar schijn bedriegt. Vaak vinden de gasten namelijk geen klap aan het 'feestje'. En dat geldt ook voor het boek. Eenmaal thuisgekomen wordt het nog even snel doorgebladerd, maar daarna belandt het in de kast. Na enkele weken is het boek volledig uit het zicht verdwenen. Eigenlijk vreemd. Werd het boek tijdens de presentatie niet de hemel in geprezen?
Zoals u waarschijnlijk al zult begrijpen kreeg ik een uitnodiging om donderdag 7 juli naar de presentatie van het boek *De wereld van de Nederlandse strip* te gaan. 'Zal ik ernaar toe gaan?' vraag ik mezelf af. De voor- en nadelen worden in mijn hoofd tegen elkaar afgewogen. 'Het boek gaat over strips, dat is in ieder geval positief', denk ik. 'Tja, bovendien wordt de presentatie gehouden in stripantiquariaat Lambiek te Amsterdam. Mocht het saai worden kan ik mijn aandacht nog altijd richten op de vele juweeltjes van strips die daar staan uitgestald.' De voordelen winnen het van de nadelen. Ik vertrek naar Amsterdam.

De presentatie

Na een korte speech van Kees Kousemaker, één van de auteurs van het boek, is het de beurt aan Margreet de Heer, die de meeste teksten voor haar rekening heeft genomen: 'De afgelopen vijftien maanden hebben Kees en ik vrijwel continu op elkaars lip gezeten om te werken aan het boek *De wereld van de Nederlandse Strip*', vertelt ze. 'En hier is het dan. Een mooi groot boek met een robuuste harde kaft. Een prachtboek. Een boek waar we zo trots op zijn dat we de voltallige stripwereld bij deze feestelijke presentatie hebben durven uitnodigen. Een boek om uren in te bladeren om van alles te weten te komen over de wereld van de Nederlandse strip.'
Tot zover het gebruikelijke standaardpraatje van een auteur, die zelf ook strips tekent (zoals *Mijntje* voor het blad *Zij aan Zij*). Het wordt pas interessant na haar korte adempauze. Dan begint ze te vertellen over de 'slapeloze nachten, de frustratie, de scheldkanonnades en de wanhoop die het boek heeft

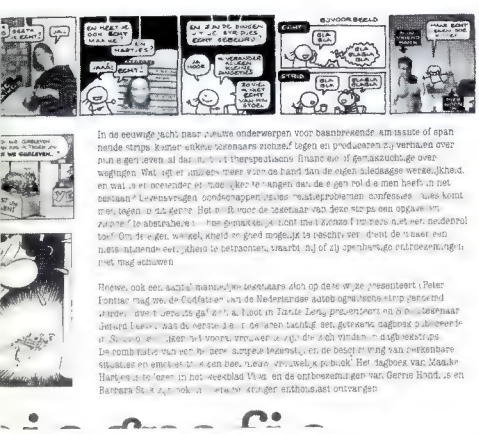

Bakkers & koks

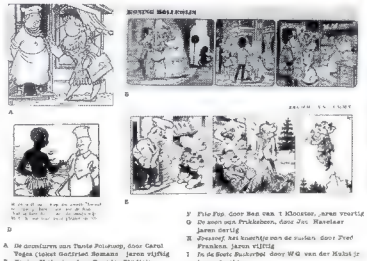

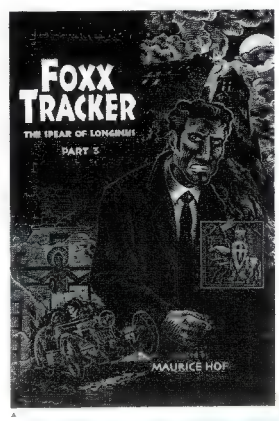

Liefde

Kunstenaars

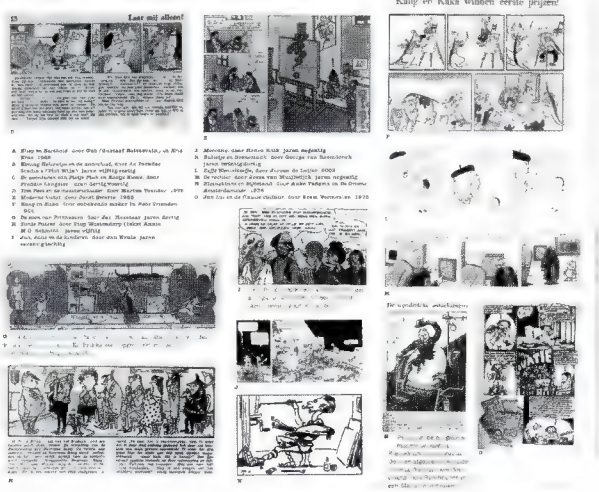

gekost'. De Heer: 'Al jaren houd ik een dagboek bij, waarin ik de keiharde werkelijkheid van mijn dagelijks bestaan vastleg.' Leest u even een paar passages mee?

Juni 2004
Ik schrijf stukjes, en Kees keurt ze af. Te luchtig, te academisch, te vrijblijvend, te serieus - altijd is er wel wat mis mee. Gelukkig gaat hij op vakantie. Dan kan ik even lekker doorwerken. Ik zal ervoor zorgen dat er bij zijn terugkeer dertig stukjes voor hem klaarliggen. Daar moet toch wel iets acceptabels tussen zitten...?

Oktober 2004
Kees' blik is hol. Hij slaapt slecht. Terwijl ik juist weer zin in het boek begin te krijgen, zakt hem de moed in de schoenen. 'Het wordt niks,' mompelt hij, 'We worden de risee van de stripwereld. We moeten de opdracht teruggeven aan de uitgever.' De uitgever komt op bezoek. Kees gaat het gesprek in met het stellige voornemen om het hele boek af te blazen. Aan het eind hebben we vijf maanden uitstel gekregen. De nieuwe deadline is nu eind maart 2005.

November 2004
Kees gaat twee weken op vakantie naar Japan. Nu kan ik eindelijk eens ongestoord aan het boek werken. Elfjes, apen, beren, katten – eigenlijk maakt het niet zoveel uit wat ik erover schrijf, ik betwijfel of iemand het zal lezen. De plaatjes erbij zijn veel te leuk, wie gaat zich dan nog vermoeien met tekst?

Januari 2005
Ruzie. Noemen we het hoofdstuk over leraren Onderwijzers of Leraren? Worden het Dokters of Doktoren? Uitvinders of Uitvindingen? Het hoofdstuk Vrouwen wordt geschrapt. Waarom immers een apart hoofdstuk over vrouwen en niet over mannen? In plaats daarvan maken we er Huisvrouwen en Geile Wijven van. O nee, toch niet, te banaal. Lekkere Stukken dan? Het hoofdstuk Paren verdwijnt. Zo ook het stuk over homoseksuelen, waar ik me zelf zo sterk voor had gemaakt. Het klinkt te grof. Flikkers dan? Poten en Potten? Nee, Kees houdt zijn poot stijf.

Maart 2005
De zevende en laatste cd-rom met materiaal wordt naar de uitgeverij gestuurd. De laatste hoofdstukken die we schrijven zijn Taal, Ridders, Varkens en Wapens. Het is eraan af te zien. Maar de plaatjes zijn leuk en daar gaat het om.

Mei 2005
Gesteggel over de cover. Welk van onze namen mag boven? Ik, zeg ik, want ik kom eerst in het alfabet. Kees, zegt Kees, want hij is tenslotte als eerste gevraagd het boek te maken. Ik begin te huilen. Kees aarzelt. Vooruit dan, zegt hij, jij mag boven, maar dan wel alleen met je achternaam. De Heer Kousemaker.

22 Juni 2005
Opeens is het zover: het Boek is gedrukt! Met gepast ontzag neem ik een exemplaar in ontvangst. Er gebeurt niets. Geen trompetgeschal, geen applaus. Voorzichtig sla ik het open. Bij het hoofdstuk Antihelden valt mijn oog op een bijschrift bij een plaatje van Dirkjan: Het prototype van de nederige student?... Nederig? NERDERIG moest dat zijn! Klaarblijkelijk is een spellingcontrole door de tekst gegaan. Mijn

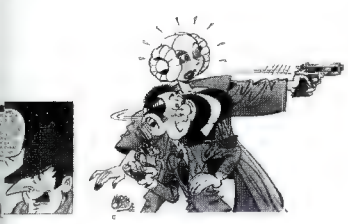

etectives

Koningen

Voor sen leder republikein of monarchist, heeft de koning in stripe bijna altijd een magische uitstraling Aan het begin van de vorige eeuw tekende de Amerikaan Frederick Opper *The happy hooligans*, waar voornaamste bezigheid bestond uit het trachten een glimp van de koning op te vangen Daarvoor reisden ze zelfs naar het koningrijke Europa, waar al hun pogingen tot falen waren gedoemd De meest beroemde koning is wel *The little king* van Otto Soglow, die in de jaren dertig over de hele wereld werd gelezen.

Voor de Tweede Wereldoorlog toen strips nog vooral voor kinderen getekend werden, kwamen we ook in Nederland heel wat koningen en konin ginnen tegen. Vaak zijn deze monarchen ten einde raad

Zij hebben verkeerde advi seurs, vervelende kinderen (vooral prinsessen waar slimme boerenjor gens altijd op uit waren) en onbekwame arteen. De held brengt uitkomst, en de koning stelt hem voor bewezen diensten een rijkelijke beloning ter hand Soms zijn de rollen echter omgekeerd, en zoekt de held de koning op om te profiteren van diens spreek woordelijke wijsheid

De belangrijkste koning in de Nederlandse strip is wel Koning Hollewijn, een buiten gewoon minzaam en filosofisch figuur die alleen maar afkom stig kon zijn uit de Toonder Studio's waar Toonder en Hartog van Banda voor een serie verhalen garant stonden die een ware spiegel vormde van de Nederlandse maatschappij

Kroeglopers & dronl

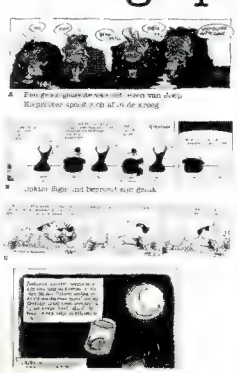

Met het wegvallen van de kerk en het dorpshuis, is de kroeg de plaats geworden waar de meeste sociale contacten plaatsvinden. Op de enkele vierkante meters die deze drank ge.egenheid rijk is, speelt zich het hele leven af men wordt er verliefd en gelukkig, er wordt gewerkt en gefeest. er wordt geschoten en gevochten, en uiteindelijk verdrinkt men er zijn verdriet. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vele strip tekenaars in de kroeg hun inspiratie vinden, en deze graag gebruiken als achtergrond van hun stripverhalen

Centrale persoon in de kroeg is natuurlijk de barman/ vrouw, die fungeert als uithuilschouder, biecht afnemer, politieagent en psychiater Voor menig stripfiguur is de kroeg dan ook een plaats van reflectie en ontspanning, een plek om even op adem te komen van alle avonturen en zijn verbaal kwijt te kunnen Even geen spanningen, maar alleen een goudschuimend pilsje. En nog een En nog een. En wanneer dan, nog eenig

Ouders

Eigenlijk behoort een stripheld geen ouders te hebben. Vader en moeder zouden constant met hun handen in het haar zitten, omdat hun dierbare oogappel zich als tegenstanders ongure sujetten als valsemunters en opiumsmokkelaars heeft gekozen. Rechtschapen ouders zouden hun heldhaftige telg onmiddellijk uit het avontuur rukken, ver weg van criminelen, verkeerde vriendjes, gekke professoren en andere bedreigingen van de dagelijkse rust, reinheid en regelmaat.

De typische moeder in de strip stalkt haar kroost met bezorgde raadgevingen en ongewenste bezoeken. Vaders zijn alleen van nut als de zoon zich tegen hen af kan zetten, zowel in woord (middels heftige politieke debatten bijvoorbeeld) als daad (door een wereldreis te ondernemen, schoon vader 't hem verbood..). In avontuurstrips wordt de taak van opvoeder over het algemeen waargenomen door verre bloedverwanten, die meer vertrouwen hebben in de goede afloop van de ondernemingen van de kloeke held, en hem vaak met raad en daad bijstaan.

Anders is het natuurlijk in de familiestrip. Hierin trachten vader en moeder het gezin nog dagelijks naar hun eigen pedagogische inzichten te organiseren, al worden zij daarin steevast tegengewerkt door huisdieren, buren en leveranciers.

A

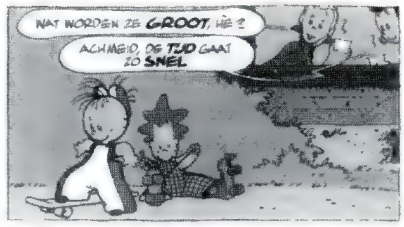

B

C

D

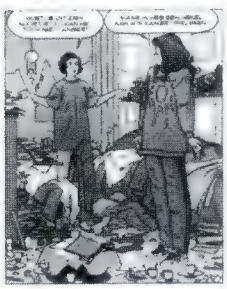

E

Wat keken de moeders van Flip en Jan verschrikt, toen hun zoons door de politie werden thuisgebracht. Nog erger werd hun schrik, toen ze de vreemde oren van hun jongens zagen. En de jongens jammerden maar: „Alleen Sambo kan ons beter maken en we weten niet, waar hij is."

De vader van Flip werd tenslotte zo boos, dat hij Flip opsloot. „Jij blijft in huis, tot je oren weer gewoon zijn," zei hij woedend. „Wat deed je bij die olifant? De hele stad spreekt over jullie. Schande is het, grote schande!"

F

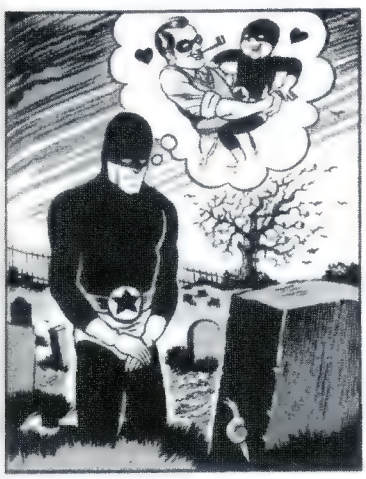

G

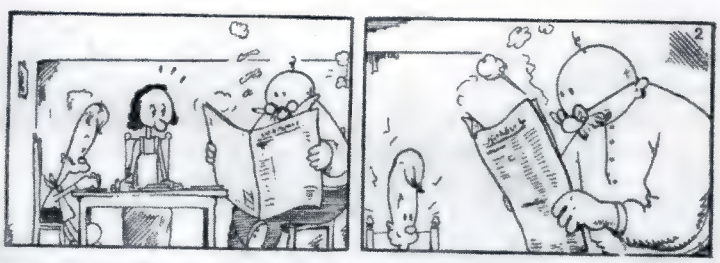

2. Thuis gaf ik dadelijk mijn mooie rapport af en kreeg van vader een dubbeltje voor de acht van rekenen. Aan tafel praatten we natuurlijk over mijn reis naar Doinoord en ik kon van voorpret haast niets eten. M'n vader was nog eerder klaar en begon direct de krant te lezen, iets dat mijn moeder nooit leuk vond. Maar m'n vader hield na eenmaal van een sigaar en een krant na het eten en maakte ook deze keer geen uitzondering.

„Hé," zei vader opeens achter z'n rookwolken: „Dat is erg. Bij de stoom van gisternacht is er weer een schip op een zandbank voor de kust gekomen en vergaan. Het kwam uit Afrika en had dieren aan boord voor onze diergaarde." „Allemaneen," zei moeder, „wat leven we toch in een verschrikkelijke tijd. Al die ongelukken, d't blijft geen mens over op die manier." Kijk, nu was er niets bijzonders aan dit gesprek tussen vader en moeder. En ik zou het ook vast vergeten zijn als niet naderhand al die vreemde dingen gebeurd waren....

H

A *Vader en zoon*, door Peter van Straaten, jaren zestig zeventig
B *Uickie*, door Fred Julsing, jaren tachtig
C *Een onaangenaam knaapje*, door Jaap Vegter, 1979
D *Sjors en Sjimmie*, door Frans Piet, jaren vijftig
E *Noortje*, door Jan Steeman (tekst Patty Klein), 1999
F *Sambo de Olifant*, door Mies Deinum, jaren dertig
G *Outsman*, door Erik Kriek, 2002
H *Ketelbinkie*, door Wim Meuldijk, jaren veertig

fout. Bij de laatste correctie had ik dit moeten verbeteren. Ik sla het boek dicht en stop het diep weg. Ik hoef het niet meer te zien. Nooit meer. Stom boek.

Juli 2005

Her en der druppelen complimenten binnen. Ik durf het boek weer in te kijken en vermaak me er zelfs mee. Met de complimenten komen ook de bitterheden: Waarom staat die en die er niet in? Waarom sta IK er niet in? Ach ja, ik heb tenslotte nog maar een carrière van 25 jaar in de stripwereld...? Goh, een boek waar men zo ontstemd over raakt moet toch wel wat zijn! Op de dag voor het feest zegt een kritische lezer tegen Kees en mij: 'Eigenlijk is het gewoon een bijeengeraapt stel stripplaatjes. Meer een soort rommelboek.' Wij knikken instemmend. Precies wat we wilden.

Met stomme verbazing luister ik naar Margreets speech. 'Het kan dus toch,' zeg ik tegen mijzelf, 'een leuke boekpresentatie houden.' Na een aantal borrels besluit ik huiswaarts te keren. Een exemplaar van het boek zit in mijn tas. In de trein sla ik het boek nog maar eens open en begin te lezen. Het zogenaamde 'rommelboek' staat vol plaatjes uit stripverhalen en krantenstripstroken. Verder per pagina korte stukjes toelichtende tekst. De lezer weet eigenlijk niet waar hij moet beginnen met kijken. De meest uiteenlopende thema's komen aan de orde: Arabieren, konijnen, trams, negers, vrouwen... je kan het zo gek niet bedenken of er zijn één of meerdere pagina's aan gewijd. Geboeid lees ik verder.
Plotseling merk ik dat mijn lichaam begint te protesteren. Ik lig inmiddels in bed, maar ben nog steeds het boek aan het lezen. Hoe laat zou het zijn? Twee uur 's nachts? Ben ik dit 'rommelboek' nu al zolang aan het lezen? Het dringt tot me door dat het lang geleden is dat ik met zoveel plezier door een boek heb zitten bladeren. En nee, dat lag niet aan de borrels die ik tijdens de presentatie achterover heb geslagen.

niels.arts@stripschrift.nl

Kees Kousemaker en Lambiek.net

Iets meer dan tien jaar geleden is strippionier Kees Kousemaker, die in 1968 Lambiek – de eerste stripwinkel in Europa – oprichtte, met de internetsite www.lambiek.net *gestart. De site bleek de perfecte plaats om alle feitenkennis die in de loop der jaren over strips was vergaard, samen te vatten. Op dit moment valt er onder andere de Comiclopedia te bewonderen, een zeer uitgebreide encyclopedie van strips en stripauteurs, met informatie over meer dan 4500 stripmakers en hun werk.*
In 2001 lanceerde de site een overzicht van de Nederlandse stripgeschiedenis. Het overzicht begint bij de oertijd van de Nederlandse strip: de prentenboeken van de Duitse tekenaar Heinrich Hoffman, wiens boek Lustige Geschichten und drollige Bildern *in 1848 in het Nederlands werd vertaald als* Piet de smeerpoets. *Vervolgens worden alle perioden hierna – zoals de Tweede Wereldoorlog – kort maar krachtig behandeld. Maar ook de jaren zeventig, een periode waarin de eerste* Eppo *(samenvoeging van* Sjors *en* Pep*) verschijnt, komen aan de orde. En niet te vergeten de jaren tachtig, die onder andere gekenmerkt worden door het verschijnen van diverse parodieën op bekende striphelden zoals Asterix, Kuifje en Suske en Wiske.*
Het internetoverzicht, bestemd voor een ieder die meer wil weten over de Nederlandse strip, is uitgebreid, maar bevat geen saaie lappen tekst. In plaats daarvan staat elke pagina boordevol leuke en interessante stripplaatjes.

[BITS & PIECES → DOES]

Grootvader Bits was deze week geheel van slag. Met zijn 82 lentes was hij al 67 jaar geabonneerd op de *Robbedoes*. Niet het algemene stripweekblad *Robbedoes* zoals je tegenwoordig zou zeggen. Nee, dé *Robbedoes*. Het mannetje in het piccolo-pakje was voor hem synoniem aan strip. Van de één op de andere dag was het over. Finito. Nog vier nummers te gaan met nog vele verhalen midden in de opbouw. Afgelopen. De afloop van de strips mag je nu zelf erbij verzinnen. Dat kan opa als de beste, maar hij baalt van het horkerige gedrag van de uitgever die niet eens de moeite neemt zijn abonnees keurig voor te bereiden. Opa is als geslaagde consument van plan deze patsers voor het gerecht te slepen wegens wanprestatie.
Inhoudelijk is het stoppen veel te laat gekomen. Alle jaargangen liggen nog op de oude Bits zijn zolder. Bewaar me als dat in de erfenis belandt. Ik denk dat ik ze pardoes het zolderraam uit gooi en ze in de tuin in de hens steek. Zeker de laatste dertig jaargangen. Want dat is toch een puinhoop. Dat is met kleur bedrukt papier. Geen lijn in te vinden. Het werd tijd dat het blad met telkens halve verhalen en een niet bestaand redactie-beleid de nek werd omgedraaid. Maar doe dat dan een beetje handig.
Niet alleen de oude Bits is over de rooie, maar ook gans Vlaanderen. Uitleggen dat drieduizend abonnees niet veel opleveren snapt iedereen. Ook al heb je als uitgeverij Dupuis jarenlang geen poot uitgestoken naar het blad. Dan nog kan de huidige bewindvoerder zich makkelijk verschuilen achter de rode cijfers om zijn besluit te rechtvaardigen.
Nee, de gehaktballen beroepen zich op de superieure Franse cultuur.
'Historisch gezien heeft geen enkel stripblad het op de Vlaamse markt gehaald', koeterwaalt Mezzanine-uitgever Verspeeten in de krant. 'De Franse cultuur is een andere cultuur dan de onze.' Kennelijk impliciterend dat het ook een betere is, want *Spirou* verkoopt wel 120.000 exemplaren.
De reactie bij onze zuiderburen was te verwachten. Alsof het centrum van Antwerpen door terroristen was opgeblazen. De sabels werden getrokken om allerlei koppen te snellen. Zo maakt in dagblad *De Morgen* Geert de Weijer alles en iedereen die ook maar naar Frans of Dupuis ruikt, met de grond gelijk. De partijen hebben weer eens stevige rotsen onder de voeten gekregen voor een heuse taalstrijd. En dan leeft België weer op.
'Jarenlang werd het blad als het ongewenste bastaardzoontje behandeld door de Dupuis-opperhoofden' is één van zijn heldere statements. Goed om te weten dat die opperhoofden uiteraard verblijven in een Franstalige thuishaven. Daarvoor heeft hij terecht al uitgelegd dat de 48 pagina's dikke *Spirou* in het geheel niets te maken heeft met het overleden *Robbedoes*. 'Geen prijsvragen, geen lezersrubriek, geen duiding bij voorpublicaties, geen interviews.
Niks, noppes, nada. En maar 32 pagina's'. Dat is *Robbedoes*. 'Bovendien al tien jaar geen enkel initiatief.' Duidelijke taal. 1-0 voor Vlaanderen, schoot mij te binnen.
'Lange tijd vervulde Vlaanderen op stripgebied een voortrekkersrol', zo vervolgt Geert. 'Allerlei bladen verschenen hier als eerste. Het blad *Bravo* zelfs vier jaar eerder dan de Franstalige editie.' Zelfs de paters van Averbode worden erbij gesleept. 'Mooi dat daar *Wietje en Krol* is begonnen.' De oorlog is losgebarsten. Vanaf de penaltystip en zelfs rechtstreeks uit hoekschoppen, schiet De Weijer onophoudelijk de bal in het Franse doel.
'Eén en ander is terug te brengen naar de desinteresse van de Franstalige stripscene voor de Vlaamse scene. Heel wat interessante strips worden niet vertaald, reeksen worden zonder communicatie gestopt, journalisten worden niet uitgenodigd voor interviews.' Briesend knipt en scheert hij de tegenpartij. 'Argumenteren dat de Vlaamse cultuur aan de basis ligt van het stopzetten van een blad, is immers niet meer dan het hardnekkig ontkennen van de eigen fouten.'
Heerlijk toch zo'n land. Zelfs een al jaren morsdood stripblad wordt daar vechtend begraven.

ben.bits@stripschrift.nl

Minck

DOOR **MICHEL VAN MERRIËNBOER**

Een tandem is meer dan de som der trappers

Al jong wist Minck Oosterveer (Dordrecht, 1961) dat hij van tekenen zijn beroep wilde maken. Met een flinke portie vastbesloten- en vastberadenheid en aanvankelijk als autodidact trok hij ten strijde. Zijn tekentalent werd opgemerkt, ook omdat er in Nederland nauwelijks realistisch werd getekend, maar hij kreeg zijn strips niet verkocht. De toenmalige stripbladen hadden op dat moment moeite het hoofd boven water te houden en wisselden ook steeds van hoofdredacteur en daarmee van beleid.
Na jarenlange pogingen om ergens voet aan de grond te krijgen, lukte hem dit uiteindelijk bij *De Telegraaf*. Daar krijgt hij nu al jarenlang met zijn sierlijke en elegante zwart/wit-expressie de erkenning die zijn dagstrip waardig is.

Laten we maar eens bij het begin beginnen. Waarom ben je striptekenaar geworden?
Minck Oosterveer: Direct na de middelbare school wilde ik iets doen met tekenen. Ik ben naar de lerarenopleiding gegaan om tekenleraar te worden. Dit is een zesjarige opleiding met didactische en pedagogische vakken. Ik zat op de Tehatex-afdeling – tekenen, handvaardigheid en textiele werkvormen – en kreeg een deel kunstopleiding. Na drie jaar hield ik het voor gezien. Ik kon mij niet vinden in de filosofie die ze hanteerden. Je kreeg bij voorbeeld geen examens en cijfers. Het was er *flowerpower*-achtig. Zo moest ik bij het vak dramatische expressie op de grond liggen en proberen wolken te verdrijven. Daar kwam nog bij dat ik deze opleiding had gekozen omdat ik uitgeloot was op de Rietveldacademie. Ik ben daarna onder andere gaan werken als postbode en beveiligingsbeambte, puur om in mijn levensonderhoud te voorzien. In de tussentijd ben ik blijven tekenen en ik kreeg bovendien al regelmatig illustratiewerk aangeboden. Toen ben in het diepe gedoken en koos voor het bestaan van zelfstandig illustrator.

Hoe verliep die carrière tot nu toe?
Begin jaren '80 kwam ik een advertentie tegen in een krant van Jumbo Offset. Dit was een uitgeverij die oorspronkelijk

Oosterveer

stripparodieën op de markt bracht. Na een aantal rechtszaken is hen dat verboden, waarop ze besloten om jonge stripmakers te recruteren om strips naar een origineel scenario te gaan tekenen. Jumbo Offset richtte in 1984 bovendien het blad *Yèch* op, met Willem Ritstier als hoofdredacteur. In die periode heb ik Willem voor het eerst ontmoet. Ik maakte de strip *Dead End*, maar het blad was geen lang leven beschoren. Hierna zijn we samen onze kansen ergens anders gaan wagen. We maakten één pagina per week van een komische detectivestrip die in *Rotterdams Nieuwsblad*, *Haagse Courant* en *Goudse Courant* verscheen. Dat was *Philip J. Boogaard*. Het was de eerste (kranten-)strip van Willem en mij die echt werd gepubliceerd en betaald. De strip is later ook in kleur in de seizoensboeken van uitgeverij Standaard verschenen.

Bij *Eppo Wordt Vervolgd* zagen ze mijn tekenstijl wel zitten. Ik had namelijk *June May*, een karikaturale strip, getekend en hen dat laten zien. Voorwaarde was wel dat ik geen 'tandem' mocht vormen met Willem. Dit kwam omdat meerdere tekenaars uit de stal van Jumbo het bij *Eppo Wordt Vervolgd* probeerden en de redactie kliekvorming wilde voorkomen.

Ik heb toen samen met scenarist Jan Schrijver een strip gemaakt over de personages Dirk Twaar en Kor Selet. Dit was toch niet de richting die ik als tekenaar wilde opgaan; ik merkte dat ik nog altijd geen eigen stijl had ontwikkeld en me liet beïnvloeden door tekenaars als André Franquin. Een geweldig tekenaar, maar het kwam uiteindelijk mijn strip niet ten goede.

Bracht je werk toen al genoeg brood op de plank?

Nee, zeker niet. Ik had daar op een gegeven moment de balen van. Ik ben toen in dienst getreden bij een reclamebureau als illustrator en werktekenaar. Dat bureau was echter sterk afhankelijk van opdrachten die binnenkwamen. Illustraties en animaties op de computer hadden intussen mijn belangstelling gewekt. Ik stapte over naar Methodic Solutions, een computerbedrijf actief in de spelletjeswereld, waar ik mijn nieuwe interesse kon uitproberen. Ik moest direct op de computer tekenen en kreeg een jaar lang een opleiding tot grafisch ontwerper. Helaas ging het bedrijf failliet door slechte bedrijfsvoering.

In deze tijd werkte ik ook voor Studio De Raaf, waar ik me vooral bezig hield met het maken van illustraties voor bestaande strips of programma's, zoals *De Flintstones*, *Tom & Jerry*, *Sesamstraat*, *Beertje Paddington*, *Ovide* en *Spiderman*. Dat werk was onder andere bedoeld voor mokken, ringbanden, puzzels, agenda's en andere *merchandising*. Ook heb ik geprobeerd om *Phillip J. Bogaard* aan het weekblad *Robbedoes* te slijten. *Robbedoes* voerde namelijk een experiment uit waarin hoofdredacteur Jos Wauters een aantal pagina's met Nederlandse strips mocht vullen.

Helaas stopte dat experiment na enige tijd en werd het blad weer een soort kopie van het Franstalige *Spirou*. Jos Wauters vertrok teleurgesteld naar uitgeverij Standaard waar hij directeur werd. *Phillip J. Bogaard* verhuisde mee. Later is Dupuis nog eens *Rick Rolluik* aangeboden, maar dat vond de uitgever toch niet in het *Robbedoes*-concept passen. Marvano – pseudoniem van Mark van Oppen – destijds Vlaams hoofdredacteur bij uitgeverij Lombard, had mijn strip *Dead End* in *Yèch* gezien en dat sprak hem aan. Hij vroeg in 1984 aan Willem en mij om een kort verhaal te maken dat hij in een *Titanic*-achtig blad wilde plaatsen. Dat werd *June May*. Mede door toedoen van Jean-Luc Vernal, de Waalse hoofdredacteur en onder andere schrijver van *Jugurtha*, is dit verder nooit van de grond gekomen. Hij bleek juist géén behoefte te hebben om Nederlanders bij het blad te betrekken. Via Peter de Raaf van de gelijknamige studio kwamen we uiteindelijk toch weer bij Lombard terecht. Hij heeft Rob Harren, die daar inmiddels algemeen directeur was, in 1989 wat pagina's laten zien. Na overleg met *art director* Bob de Moor werd *June May*, inmiddels getransformeerd tot *Claudia Brücken*, geplaatst in het weekblad *Kuifje* en vanaf 1990 in albumvorm uitgegeven. Toen Harren verkaste en Yves Sente, momenteel ook scenarist van *Blake en Mortimer*, de nieuwe

BOVEN - Vrouwen tekenen gaat mij beter af', uit *Zodiak*.

LINKS - Een ongebruikte omslagillustratie voor een *Claudia Brücken*-verhaal.

BOVEN - Stoere mannen en wulpse vrouwen uit *Zodiak*.

hoofdredacteur werd, konden de Nederlanders opnieuw het veld ruimen.

Voor Rob Harrens project *Rooie Oortjes* heb ik daarna nog meegewerkt aan de softporno-strip *Kanjer* die in 1993 in album verscheen. Ik vond het geen succes; het onderwerp boeide me niet. Ik hang toch meer aan het avonturenverhaal. Verder maakten Willem Ritstier en ik voor *Algemeen Dagblad* de dagstrip *Jack Pott*, die in die krant liep van 1991 tot 1994. In 1994 werden wij benaderd om een superheld te tekenen voor *Comic Watch*, een zich op de Amerikaanse comics richtend informatieblad. Dit werd *Arachna*. Het blad hield het niet lang vol en ook de strip is nooit afgemaakt. Daarna tekende ik voor het weekblad *Suske en Wiske* de strips *Speedball Nation* en *Rick Rolluik*.

ONDER - Studietekeningen voor de strip *Rick Rolluik*.

Zodiak

Toen brak ook het *Zodiak*-tijdperk aan. Hoe werd deze strip de opvolger van *James Bond* in dagblad *De Telegraaf*?

Willem en ik hadden gehoord dat de redactie iets zocht in de sfeer van *Flash Gordon*. De krant vond het niveau van potentiële realistische buitenlandse dagstrips niet goed genoeg en wilde iets van Nederlandse bodem hebben. Na het zien van onze proefstroken van *Zodiak* was de redactie daar direct zo tevreden over, dat ze niet verder zocht.

Wie bepaalt het stripbeleid bij die krant eigenlijk?

Eén persoon in de redactie heeft de strips in zijn portefeuille en neemt de beslissingen op dat gebied. Af en toe staat het onderwerp tijdens de redactievergadering op de agenda. Eén keer per jaar kom ik op de redactie; dan nemen we alles door en weten allebei weer waar we aan toe zijn. De kans dat ze met ons willen stoppen is natuurlijk altijd aanwezig.

Heb je enig idee hoe lezers van *De Telegraaf* reageren op *Zodiak*?

Na publicatie in de krant hoorden we helemaal niets. Pas nadat de strip sinds 2000 in album werd uitgebracht en we op beurzen kwamen om die albums te promoten, bemerkten we hoe positief de strip werd gewaardeerd. Ik had tijdens De Stripdagen nog nooit zo'n lange rij gezien met mensen die hun album gesigneerd wilden hebben. Ik heb in dat weekend wel in meer dan honderd albums wat getekend!

Krijg je ook reacties per post?

Meestal van taalpuristen die de krant doorspitten om alle taalfouten eruit te halen. Er bestaat geen redactie meer die dat soort zaken controleert. De eis bij de krant is dat je foutloos Nederlands beheerst. Weliswaar is Willem dyslectisch, maar ik kijk het ook nog na. Een enkele keer gebeurt het dan toch dat een zin niet helemaal goed loopt.

Houdt *De Telegraaf* in de gaten hoe groot de belangstelling en waardering is voor de strips?

Ze houden van tijd tot tijd telefonische enquêtes. De standaardconclusie is dat de humorstrips moeten blijven. Voor *Garfield* maakt het niet uit hoe smakeloos de grappen zijn. Ondanks dat *Zodiak* niet aan populariteit had ingeboet bij de lezers, vond *De Telegraaf* het na acht jaar wel mooi geweest...

Wat maakt het tekenen van een feuilleton voor de krant bijzonder?

Een dagstrip vergt discipline. Je moet consequent zijn in je dagindeling. Rond negen uur in de ochtend zit ik achter de tekentafel. Ik houd rekening met vakantie of ziekte. Ik maak

Rick Rolluik:
Bliksems!
DE PANIEK IS GROOT WANNEER HET LUXE CRUISESCHIP 'TRENS VAN BAVEL' MIDDEN OP DE INDISCHE OCEAAN WORDT OVERVALLEN DOOR PIRATEN...

DAT IS ÉÉN VAN DE NIEUWE SLIPPERS DIE RICK VANMIDDAG IN HET DORP HEEFT GEKOCHT.
...DIE KAN HIJ NIET HEBBEN VERLOREN. DAT HAD HIJ DIRECT GEMERKT...
...ER MOET DUS IETS VREEMDS GEBEURD ZIJN.
?
HALLO! KWAM U VOOR MIJ?
PACK
OUMPFF!
MAG IK OOK WETEN WAT DIT TE BETEKENEN HEEFT?
NOU? KRIJG IK NOG ANTWOORD OF...
...VIND JE DIE STOK BELANGRIJKER...
SJIT!
DE SHOCKSTOK! ...IK MOET DE SHOCKSTOK PAKKEN!
DAN MAAK IK NOG EEN KANS.

drie of vier stroken per dag om een buffer te behouden. Het euvel van een dagstrip is de deadline; ik heb geen tijd om eerst alles uit te werken of om behoorlijk onderzoek te doen. Realistisch tekenwerk is daarbij arbeidsintensief. Ik teken gedeeltelijk in potlood, maar maak het niet helemaal af. Mijn schetsen zijn hierdoor niet uitgewerkt voordat ik aan het inkten begin. Deze manier van werken bespaart me veel tijd. Ik werk ongeveer een maand vooruit mede dankzij de tijdige aanlevering van de scenario's door Willem. Ik scan de stroken in op de computer, doe de lettering, geef de stroken een code mee en mail het geheel door.

Jullie maken veel gebruik van kadertjes met teksten als 'even later' en 'dus'. Is dat voor een dagstrip nodig?
Gek genoeg wel. Ik heb gehoord dat oudere mensen de overgang van de plaatjes anders niet snappen, omdat het voor hen te fragmentarisch is. Soms zijn een paar puntjes al voldoende om aan te geven dat er een andere handeling volgt. Wat we niet willen is dat de scène aan het eind van de strook in een iets andere vorm in de eerste scène aan het begin van de strook herhaald zou worden in de krant van de volgende dag. Het moet ook voor albumlezers een vloeiend geheel vormen.

Bij de krant *Le Figaro* hadden ze moeite met twee kussende vrouwen in een scéne uit de strip *Largo Winch*. Deze is dan ook gecensureerd door de strook te vervangen. Hoe ver mogen jullie gaan?
Bij ons is het ook een keer voorgekomen dat een erotisch getinte strook van twee vrouwen die aan het vrijen waren, niet geplaatst is. Die is later alsnog in het album terechtgekomen. Dit was echter een fout van de redactie en had niets van doen met censuur. Ik ben vrij om te tekenen wat ik wil, zolang het niet pornografisch is. Ik weet dat er ooit één lezer zijn abonnement heeft opgezegd naar aanleiding van tekeningen uit *Zodiak*.

Hoe noodzakelijk is het om voorgepubliceerd te worden?
We hadden nooit zo'n succes gehad met *Zodiak* als het direct in album was verschenen. Zwart/wit verkoopt altijd minder dan een kleurenstrip. En kleurenstrips zijn helaas duurder in productie. Makers van humorstrips hebben het wat dat betreft gemakkelijker omdat humor nu eenmaal makkelijker 'wegleest'.

Verkoopt *De Telegraaf* je strip ook aan buitenlandse syndicaten?
Nee, de krant heeft slechts publicatierecht; zij mogen de strip als eerste afdrukken. We krijgen per strook betaald. De verkooprechten berusten bij ons; dezelfde strip ook ergens anders gepubliceerd krijgen is dan ook onze eigen zaak. Van uitgeverij Boumaar, waar onze albums verschijnen, krijgen we royalty's.

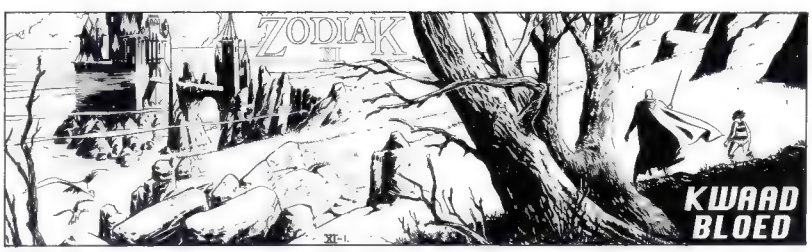

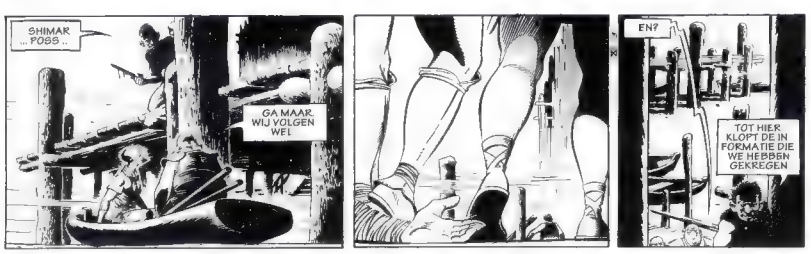

BOVEN - Openingsplaat en pagina uit het *Rick Rolluik*-verhaal *Bliksems!*, voor het weekblad *Suske en Wiske*. De verhalen worden in album uitgebracht door uitgeverij Bee Dee.

LINKS - De openingsstroken van *Kwaad bloed*, het allerlaatste *Zodiak*-verhaal. ERNAAST - Omstreeks 1995 waren er ideeën om een stripblad te beginnen met Lego-figuurtjes. Oosterveer werkte een opdracht uit om de ruimtewereld en de westernwereld vorm te geven. Dit is proefpagina 3 van de ruimtewereld. Lego Denemarken, het hoofdkantoor, besloot het project uiteindelijk zelf te doen in de vorm van de bekende Lego-strips. ONDER - Illustratie gemaakt in opdracht van studio Peter de Raaf voor een Vakantiebeurs.

RECHTS - **Omslagillustratie voor de heruitgave van *Rikki Visser 1* van Jan Dirk van Exter. De erven vonden dat er sprake was van een stijlbreuk.**

ONDER - **De tekeningen van het eiland – uit Oosterveers *Zodiak* en uit *The Reign of Zodiac* van Keith Giffen – vertonen qua vorm duidelijke overeenkomsten. Meer overeenkomsten zitten in het idee en het verhaal van de strip. Tot een rechtszaak is het nooit gekomen.**

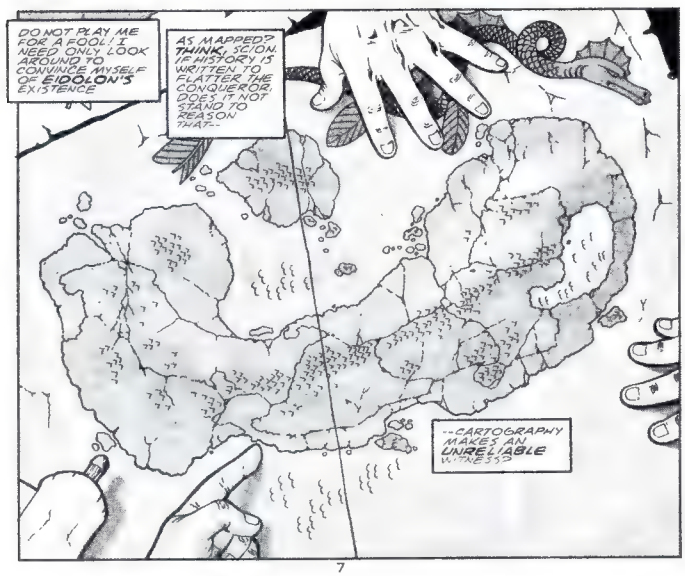
DO NOT PLAY ME FOR A FOOL! I NEED ONLY LOOK AROUND TO CONVINCE MYSELF OF EIDOLON'S EXISTENCE
AS MAPPED? THINK, SCION. IF HISTORY IS WRITTEN TO FLATTER THE CONQUEROR, DOES IT NOT STAND TO REASON THAT--
--CARTOGRAPHY MAKES AN UNRELIABLE WITNESS

7

Het Amerikaanse syndicaat King Features, de grootste leverancier van krantenstrips ter wereld, neemt nauwelijks meer nieuwe strips aan. Maar het agentschap en uitgeverij Strip Art Features wilde *Nicky Saxx* wel aan buitenlandse kranten verkopen. *Zodiak* zou dan in het voetspoor van *Nicky Saxx* meelopen. David Lloyd, die samen met Alan Moore de strip *V for Vendetta* heeft gemaakt en met wie ik toen al jaren bevriend was, heeft aangeboden om voor een aantal stroken ons steenkolenengels vloeiender te verwoorden. Er bestond vage belangstelling, waarna de rest van het verhaal ook vertaald is. Tot op heden is ons nog altijd geen concrete publicatiemogelijkheid aangeboden.

Hoe komt het dan dat er een versie is van *Zodiak* als comic met dezelfde elementen?

Uitgeverij DC Vertigo een onderdeel van DC Comics, heeft die strip zonder mijn medeweten uitgegeven. David Lloyd probeerde mijn werk bij een redacteur van die uitgeverij onder de aandacht te brengen. Enthousiast kreeg ik een mailtje terug om hem per post meer werk op te sturen; ik heb toen een cd-rom gestuurd met voorbeelden van mijn werk. Mijn geduld werd op de proef gesteld want een jaar ging voorbij met mailtjes over en weer zonder duidelijk resultaat. Plotseling zag ik op de site van DC de aankondiging - het was inmiddels 2003 - van een nieuwe comicreeks onder de titel *The Reign of Zodiac*, die uit het brein van *Keith Giffen* zou zijn voortgekomen en waar hij al zes jaar op zou hebben zitten broeden! Van DC kreeg ik geen verdere informatie over de strip en het contact werd verbroken. Ik heb gezocht op de Nederlandse markt naar deze uitgave, maar hier werden ze niet verkocht. Uiteindelijk vond David Lloyd de strip op een beurs in Bristol. Je kunt duidelijk zien dat meer dan alleen de titel is gestolen. Zo zie je dat de eilandkaart duidelijk een kopie is van mijn schepping en zo zijn er nog meer aanwijzingen. We vermoeden dat een andere redacteur *Zodiak* aan Giffen heeft gegeven. *The Reign of Zodiac* is na negen delen geflopt, wat ik wel had durven voorspellen gezien de uitvoering, maar eigenlijk is het ook wel jammer.

Samen met *De Telegraaf* heb ik nog uitgezocht of we juridisch een kans maakten. De strip was in Amerika geen daverend succes. Aangezien het te eisen bedrag aan schadevergoeding dus beperkt zou zijn en Amerikaanse advocaten percentagegewijs geen hoog bedrag zouden kunnen verdienen zag de krant er geen gat in een procedure op te starten. Deze ervaring heb ik dus maar knarsetandend terzijde geschoven.

Was *Zodiak* - door die complexe wereld - eigenlijk wel geschikt als dagstrip?

Achteraf vonden we dat er teveel wendingen en plotjes in voorkwamen. Het leek ons leuk om een soort parodie op *Flash Gordon* te maken, een strip die destijds een *space opera* of *space soap* werd genoemd. Beschouw het als een

soort pulpstrip die de draak steekt met het genre door alles te overdrijven. Liefhebbers van het krantenstripgenre bestempelen de strip over het algemeen als 'moeilijk te volgen', maar goed in elkaar zittend.

Hoelang van tevoren heeft de krant aangekondigd met *Zodiak* te stoppen?

We waren bezig aan het begin van deel 9, *Kwaad bloed*. Je ziet ook dat dat album 30 bladzijden beslaat in plaats van de gebruikelijke 46. Aan het eind van deel 9 komen ze uit bij de poort van Zodiak, een gegeven dat de mogelijkheid bood om van daaruit de andere werelden binnen te komen. Een ander idee van ons was om met het personage Ellis d'Ari, die op een rivier in een tijdkolk terecht komt een *spin-off* te maken. We dachten aan een soort *Lord of the Rings*-achtig verhaal, getiteld *De erven van Zodiak*. Ik heb hier twee platen voor getekend maar dat project is niet doorgegaan.

Gouden tandem

Je werkt al heel wat jaartjes samen met Willem Ritstier. Hoe verloopt die samenwerking?

Na onze eerste ontmoeting bij Jumbo in het begin van de jaren '80 beseften we zo'n tien jaar later pas dat we een 'gouden tandem' vormden. We kunnen het goed met elkaar vinden, omdat we beiden de mentaliteit hebben van 'niet lullen, maar poetsen'.

Houdt Willem tijdens het schrijven rekening met jouw wensen?

Hij laat mij vrij in het tekenen van de decors en de personages. Wanneer iets onlogisch dreigt te worden of als er naar mijn idee een hiaat in het scenario zit, laat ik dat weten en doe ik suggesties. Willem houdt meestal wel rekening met mijn opmerkingen. En soms laat hij het aan mij om het tekentechnisch op te lossen. Ik houd me verder voornamelijk met de tekenkant bezig. Eigenlijk is het zo bij Willem zo dat hij doet wat je vraagt. Hij weet waar ik van houd en schrijft daar naar toe.

BOVEN - Op verzoek van uitgever Enigma tekende Oosterveer deze illustratie voor de flipovercover van de strip *Usagi* in zijn eigen stijl.

LINKSBOVEN - Omslag voor de heruitgave van *Piloot Storm 11* van Henk Sprenger.

LINKS - Schetsen voor *Tom & Jerry*-stickers.

BOVEN - Proefpagina van Oosterveers versie van *De rode ridder*.

RECHTSBOVEN - 'Nicky Saxx is tekentechnisch stilistischer en bezit meer flair.' Oordeel zelf.

ONDER - Illustraties gemaakt in opdracht van Studio Peter de Raaf voor een brochure over werk.

Naast de samenwerking met Willem Ritstier ben je ook met andere dingen bezig, zoals het tekenen van omslagen voor andere strips.

Ja, dit vind ik leuk om te doen. Ik heb bij voorbeeld omslagen voor de heruitgave van de strip *Rikki Visser* voor uitgeverij *Boumaar* getekend, als ode aan tekenaar Jan Dirk van Exter. De erfgenamen bleken minder gelukkig; ze ervaarden het als een stijlbreuk. Ik weet dan ook nog niet of ik de overige delen nog ga voorzien van een omslag. De covers die ik voor Henk Sprengers *Piloot Storm* heb getekend vallen gelukkig wel in goede aarde.

Bijna was je de nieuwe tekenaar van *De rode ridder* geweest. Hoe is dat in zijn werk gegaan?

Ik had al eens eerder bij uitgeverij Standaard aangekaart om een ridderstrip te maken. Ik wilde de strip *Red Knight* van Marvano overnemen, want hij wilde die niet voortzetten en Ronald Grossey van de uitgeverij was daar nogal teleurgesteld over. Maar helaas... Standaard zag die voortzetting uiteindelijk ook niet meer zitten nadat een Franse co-uitgever de handdoek in de ring gooide.

Na het overlijden van Karel Biddeloo wilde de uitgever *De rode ridder* graag continueren en ik tipte een bevriend schrijver – Eric Deneyer – dat hij daar misschien wel scenario's voor zou kunnen schrijven. Hij heeft hen twee scenario's aangeboden en vroeg mij om ze te tekenen. Ik wilde daar in eerste instantie niet aan, maar later heb ik toch toegestemd op voorwaarde dat ik langzaamaan mijn eigen invulling aan Johan, de rode ridder zou mogen geven. Op die wijze kon ik er alsnog een soort *Red Knight* van maken. Ik houd namelijk wel van die donkere middeleeuwse sfeer, maar wilde er een modernere wending aan geven, zoals bij voorbeeld in de films *Troy* en *King Arthur*. Ik heb de uitgever een paar proefpagina's laten zien. Standaard vond dat ik een heel goede sfeer neerzette, maar koos voor *Claus Scholz*, omdat zijn stijl beter zou aansluiten op die van Biddeloo. Later hoorde ik pas dat Martin Lodewijk de scenarist zou worden.

***Claudia Brücken* is ooit op cd-rom verschenen. Heb je nooit meer de behoefte gehad om met dat medium door te gaan?**

In die tijd – 1994 – verkeerde de combinatie strips en computers nog in een primitieve en experimentele fase. Inmiddels ben ik qua kennis te ver achterop geraakt en ik heb er ook geen tijd meer voor. De ontwikkeling blijf ik interessant vinden. Strips op het internet plaatsen en je ervoor laten betalen gaat absoluut niet werken. Wel ideaal voor het internet zijn tekenfilms. Met beperkte animatie, waarbij de film bestaat uit stripplaatjes waar beweging in zit. Denk daarbij aan vliegtuigen die door het stilstaande plaatje vliegen, in beweging komende vrachtwagens of opstijgende ballonnen. Op zo'n manier kwam *Mario A. en andere verhalen* tot stand, een project dat bestond uit een viertal voorlichtingsfilmpjes voor De Vereniging van Nederlandse Banken die haar personeel wilde vertellen hoe te handelen bij vermoedens van witwaspraktijken. Het geluid is door een *voice-over* aan elkaar gepraat. Ik heb samen met regisseur Rob

van de Berg het *storyboard* gemaakt en de animaties ontworpen, waarna ik alle elementen heb getekend in zwart/wit, die daarna door een studio zijn gemonteerd en ingekleurd. De films zijn zelfs nog bekroond met verschillende prijzen, waaronder een Gold Award in de categorie *'Non broadcast'* op het New York International Film and TV Festival, en in Nederland een drietal prijzen, waaronder de Sony Award.

Op het internet lazen we dat je bezig bent met het maken van een voetbalstrip?
Ik ga een strip maken over voetbal, in de stijl van *Rick Rolluik*. Het worden avonturen in de trend van *Robbedoes en Kwabbernoot*. Ik doe hier mijn zoon een groot plezier mee. Hij is gek van voetbal en groot fan van Feyenoord. Die club heeft een jeugdclubblad - *Kameraadjes* - dat één keer per kwartaal verschijnt. Martin Lodewijk heeft voor dat blad samen met Carel Zorg het personage Coentje ontwikkeld, genoemd naar de voetbalveteraan Coen Moulijn. Er zijn in het verleden drie gags gepubliceerd, getekend door Julian Verkaik. Coentje gaat nu echter zijn eerste vervolgavontuur beleven!

Nicky Saxx
Nog even terug naar krantenstrips. Was *Nicky Saxx* uiteindelijk een welkome afwisseling of was je liever met *Zodiak* doorgegaan?
Ik heb nog moeite om Nicky een bepaald karakter toe te dichten. Tekentechnisch is zij echter stilistischer dan *Zodiak*. Er zit meer flair in. Ik merk dat mijn stijl nog steeds evolueert. Dat houdt het voor mij spannend en verrassend. Bij *Zodiak* en *Jack Pott* lag dat anders. Die waren gebaseerd op klassiekers zoals *Flash Gordon* en tegelijkertijd was het een parodie erop. Dat overdrijven vonden we leuk en kunnen we bij *Nicky Saxx* niet toepassen.

Is het ten behoeve van de leesbaarheid dat *Nicky Saxx* uit kortere verhalen bestaat?
Ja en nee. We experimenteren nog hoe we haar het beste kunnen laten acteren. Ik zoek naar uitdaging en vernieuwing. Het is de reden waarom we met *Nicky Saxx* een andere weg zijn ingeslagen. We wisten niet welk soort avonturen we haar moesten laten beleven, al moesten ze serieus zijn en niet uitmonden in een parodie. Het eerste verhaal pakte niet uit zoals gehoopt; het werd een ordinaire B-film met achtervolgingen. In het tweede verhaal poogden we meer diepgang te brengen. Omdat ik van tevoren niet weet hoe het plot zich ontvouwt in het verhaal, dreigde dit ook bijna fout te gaan. Nicky komt terecht in Engeland waar moorden plaatsvinden, gepleegd door bijen. Willem had bedacht dat dit kwam doordat ze teveel gif hadden binnengekregen. Ik corrigeerde het zodat ze genetisch gemanipuleerd waren. Bij het derde verhaal hebben we de *X-files factor* - een open einde - toegepast. Bij het vierde verhaal komt ze, buiten haar wil, op een eiland terecht met een drugsbaron. Haar intentie is alleen maar om van het eiland af te komen en niet om de organisatie op te rollen. Door de persoon Elja een paranormale rol toe te dichten, kunnen we weer andere mogelijkheden openhouden. Ik heb het niet zo op actie, maar houd meer van de *whodunit*-verhalen.

Waarom heb je bij *Nicky Saxx* gekozen voor twee vrouwelijke hoofdrollen?
Het tekenen van vrouwen gaat me beter af dan mannen. Bij Zodiak had ik mannen nodig voor de geloofwaardigheid. Bij Nicky laten we de dames overigens geen relatie met elkaar aangaan. De spanning is misschien voelbaar en de suggestie is natuurlijk snel gewekt, maar het zou het verhaal in de weg zitten. In *Zodiak* waren de personages plat door het absurdisme. Met *Nicky Saxx* proberen we de karakters meer inhoud te geven, al vind ik het nog steeds moeilijk om haar een bepaalde houding aan te meten. Ik kan nu in ieder geval vrouwen op een manier tekenen zoals filmsterren in de jaren '30 eruit zagen, zij het in een modernere versie. Ik houd van die stijl en sfeer. Ik vind het gracieus en elegant zoals Greta Garbo, Jean Harlow en Grace Kelly erbij liepen.

Wat spreekt jou nu het meeste aan, de Europese strip of de Amerikaanse?
Ik ben beïnvloed door Amerikaanse krantenstrips uit de jaren '30, zoals die van Milton Caniff, en door Alex Raymond met *Flash Gordon* en *Rip Kirby*, de inspiratiebron voor *Zodiak*. Will Eisner was voor mij ook een aparte ontdekking. Tegenwoordig vind ik het werk van Frank Miller echt geniaal en heb ook wat met het zwart/wit-gebruik van Mike Mignola.

michel.van.merrienboer@stripschrift.nl

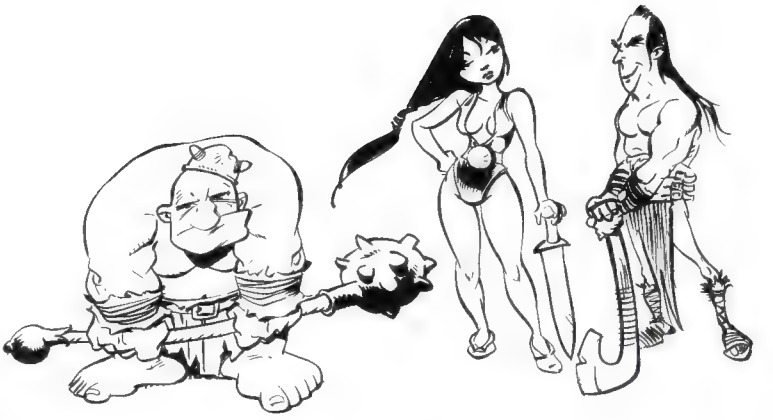

BOVEN - **Studieontwerpen van figuren voor een meer karikaturaal getekende fantasystrip.**

ONDER - **Proefpagina voor het vervolg van Marvano's *Red Knight*. Uiteindelijk werden de tekeningen gebruikt voor het stripboekje *Excalibur* dat bij uitgeverij Enigma verscheen.**

AMERIKA ALS LICHTEND VOORBEELD

Koper Comics promoot *comicsformaat*

DOOR TSJALLING VENEMA

Sinds 2002 is Koper Comics een veelgeziene, onafhankelijke uitgever op stripbeurzen. De stripmaker Eelco Koper is – samen met Bart van Schaik en Patrick Velthuis – auteur van de op Amerikaanse superheldencomics-leest geschoeide strip *Powerbeast*. Naast de verkoop van hun eigen serie willen de makers ook het comicformaat in Nederland promoten. *Stripschrift* sprak met tekenaar Eelco Koper in zijn woonplaats Groningen.

RECHTSBOVEN - Eelco Koper en Bart van Schaik met de Zuiphuisbar op de Stripdagen Haarlem, juni 2004.

Eelco Koper werd in 1972 in Lemmer in Friesland geboren. Lemmer is ook de stad waar de avonturen van zijn belangrijkste stripfiguur Powerbeast zich afspelen. 'Alles wat in mijn strip staat, bestaat echt. Al mijn figuren zijn ter herleiden naar mensen die ik daadwerkelijk heb ontmoet.' Een voorbeeld is te vinden op het omslag van *Powerbeast* 5. De superhelden die Koper heeft getekend zijn afgeleid van de superheldenpakken waarin Lamelos-tekenaars Sam en Jeroen op de S-Press-beurs in Groningen in 1999 rondliepen.

Stijl ontwikkelen

Koper tekent sinds zijn zevende al strips en hoewel hij geen echte kunstopleiding heeft gevolgd is hij momenteel voltijds striptekenaar. 'Ik heb een jaar op de Cartoonschool in Amsterdam gezeten. Ik heb daar geleerd mijn stijl te perfectioneren. Op zich is deze opleiding duur, maar wat is het waard een stijl te hebben die naar je zin is?' Die stijl van Koper is sterk beïnvloed door de Amerikaanse superheldencomics. In 1996 begon hij met Patrick Velthuis en Matthijs Koevoets zijn eerste superheldenserie *The Order*. Na diverse positieve reacties op het proefnummer lieten de heren vijftienhonderd exemplaren van het eerste deel drukken. 'Dankzij ons overenthousiasme moesten we er daarvan uiteindelijk negenhonderd weggeven.'

Dave Sim

The Order stierf na één nummer een stille dood. Voor de al geworven abonnees maakte het trio een hardcoverboek, met daarin het complete zesdelige verhaal in schetsvorm. 'Ik wilde eigenlijk een strip maken in de trend van *Cerebus* van Dave Sim. Een comic waarbij je een figuur volgt van zijn ontstaan tot zijn dood. Dat werd uiteindelijk *Powerbeast*.' Dit is een strip over een jongen die plotseling superkrachten krijgt, maar deze eerst gebruikt om de buurt er mee te terroriseren voordat hij ze positief inzet. Het verhaal van *Powerbeast* bestaat uit 25 verhaallijnen. Elke rode draad is uitgesmeerd over vier delen en min of meer zelfstandig te lezen. Tezamen vertellen ze een compleet verhaal van in totaal honderd nummers.

Voor dit project werkt Koper samen met opnieuw Patrick Velthuis en Bart van Schaik. Patrick werkt, net zoals eerder bij *The Order*, met Koper aan het plot. Bart zorgt - met behulp van de computer - voor de inkleuring, de lettering en de afwerking, voordat de boekjes naar de drukker gaan.

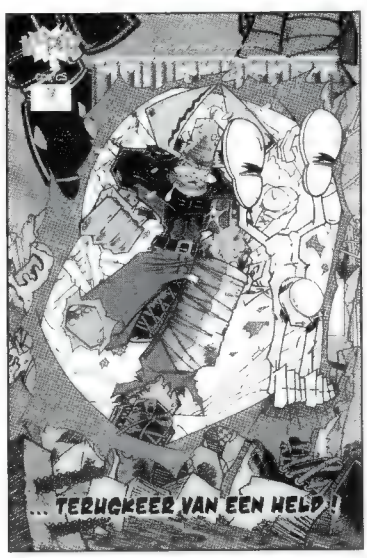

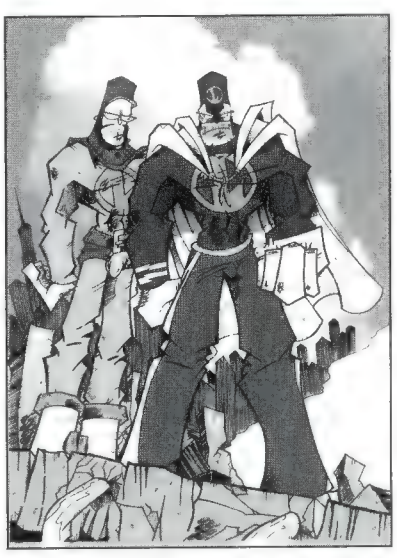

RECHTS,
VAN LINKS NAAR RECHTS -
- Omslag *Powerbeast 1* (4e druk)
- Omslag *Powerbeast 9* (2e druk)
- Bigshot en Side-kick, oftewel Sam en Jeroen van Lamelos.

BOVEN,
VAN LINKS NAAR RECHTS –
- Omslag *Powerbeast 4*
- Gelimiteerde schetscover voor *Powerbeast 10*
- Zelfportret van Eelco Koper voor zijn dagboekstrip.

Kleinere oplages

Met de overproductie van *The Order* is Koper een ervaring rijker geworden. Hij maakt tegenwoordig 'slechts' drukken van 125 stuks. Als die op dreigen te raken wordt een nieuwe druk voorbereid. Het eerste deel is inmiddels toe aan de vierde druk. Bij elke druk verandert Koper wel iets aan zijn strips. 'Die eerste strip is sinds 1998 volledig veranderd.'

Powerbeast verschijnt vanaf 2002 op regelmatige basis. Onderhand is deel negen in de serie verschenen. Daarnaast is er een *spin-off*: *Powerbeasts dagboek*. Deze serie wordt zogenaamd door de held zelf getekend. 'Ik maak die strip in een stijl die lijkt op mijn stijl van toen ik 15 jaar was en die past bij de onvolwassen mentaliteit van het stripkarakter.' De dagboekstrip is na drie delen al populairder dan de oorspronkelijke strip. De bedoeling van deze afgeleide serie en andere nog te verschijnen subseries is het creëren van een nieuw comic-universum. 'In de Verenigde Staten is er een Marvel-universum, en een DC-universum. In Nederland wil ik het Koper-universum scheppen.'

LINKS – Ongebruikt beeld van de Zuiphuisscène, met Franka als gast.

Naast alle superheldenstrips is Koper tevens begonnen met de autobiografische serie *Koper*, waarvan nog maar één deel is gemaakt. 'Dit is echt heel persoonlijk. Momenteel valt deze strip nog in het niet bij al dat *Powerbeast*-geweld. Maar mijn vriendin is de grootste fan en die mag ik natuurlijk niet teleurstellen.'

Comicformaat

Het meest opvallend aan Kopers boekjes is het formaat à la Amerikaanse comics. 'Ik verzamel al vanaf mijn tiende comics. Het formaat is handig en hanteerbaar. Daarbij, hier gebruikt bijna elke uitgever het Europese albumformaat en daartussen vallen wij goed op.' De Groningse Fries promoot het comicformaat fanatiek onder andere striptekenaars. Koper Comics is constant op zoek naar striptekenaars om mee samen te werken. 'We willen comics populairder maken in Nederland. Dat hoeven niet per se superheldenstrips te zijn, als het maar leuk is.' Sinds kort heeft Koper ook een eigen papierlijn. 'Vroeger kocht ik in de VS altijd Blue Line Pro-papier. Nu laten we dat hier in Nederland maken. We verkopen het ook op beurzen aan andere striptekenaars en dat loopt goed. Er is duidelijk vraag naar een ander formaat dan de Europese standaard.'

Buitenland

De zaken lopen voor Koper Comics steeds beter. Tot voor kort werden de strips alleen op beurzen verkocht. Nu start de uitgever ook voorzichtig met winkelverkoop en zijn er plannen voor een Duitse en Engelse vertaling. 'Nederland is een moeilijke markt. Als je het hier maakt, dan moet dat internationaal eveneens lukken. Zodra we een goede vertaler hebben, willen we de stap maken naar opname in *Previews*, de Amerikaanse bestelcatalogus van comicuitgevers.' Koper is ervan overtuigd dat *small press*-uitgaven goed kunnen smoelen. 'Alleen al via advertentieverkoop krijg je meer financiële armslag om uit de kosten te komen. Wij maken zestien uitgaven in een jaar. Zoiets valt niet meer enkel uit eigen portemonnee te bekostigen.'

Aan ambities geen gebrek. Hij beschouwt zijn uitgeverij dan ook als een belangrijke jonge partij op de stripmarkt, een podium voor nieuw talent. 'De bekende lichting stripmakers is aan het vergrijzen. We willen met Koper Comics een stempel gaan drukken op de stripwereld, zowel in Nederland als het buitenland.'

Op de vraag of hij zelf model stond voor Powerbeast, geeft hij een kort antwoord: 'Nee, maar als je bedenkt dat zijn normale alter ego Rick Velderhof heet en dat vergelijkt met de naam van een van de andere auteurs van de strip, dan weet je het wel.'

tsjalling.venema@stripschrift.nl

HELP, HET SPOOKT OP SCHOOL!

Kleine vampier 1: Gaat naar school
Kleine vampier 2: Zit op kungfu!

Sfar
Gottmer 2005
ISBN 90-257-3995-4 (deel 1)
ISBN 90-257-4024-3 (deel 2)
Prijs €9,95
32 pagina's
kleur (hk)

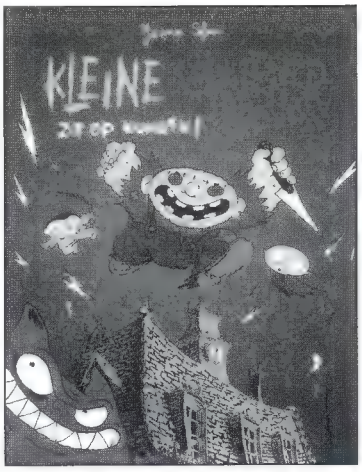

Als een konijn uit de hoge hoed, zo verscheen de reeks *Kleine vampier* van de Fransman **Joann Sfar** ineens op de Nederlandse markt. Bij Gottmer nota bene, een Haarlemse uitgever die wel eens wat cartoonboeken uitgeeft, maar niet echt een relatie met de stripwereld onderhoudt. Volgens een woordvoerster pas deze strip goed in het kinder- en jeugdfonds en is het niet de bedoeling een stripfonds op te zetten. Het verhaal dat Gottmer eveneens de strip *Arin* van Roelof Wijtsma en Frans Leroux – momenteel voorgepubliceerd in stripmagazine *Myx*, zal uitgeven – deed zij vooralsnog af als een gerucht.

Sfar, die we vooral kennen als auteur van *De kat van de rabbijn* en *Donjon* (samen met Lewis Trondheim), maakt *Kleine vampier* vooral voor de wat oudere basis-schooljeugd. Hoofdpersoon is een vampierenjongen die zich in zijn ouderlijke spookhuis stierlijk verveelt. Hij wil naar school, maar aangezien dat alleen na zonsondergang kan, komt hij ook daar geen leeftijdsgenootjes tegen. Toch weet hij – tegen alle verboden in – contact te leggen met een 'echt mens': Michael. Kleine vampier correspondeert via het schoolschrift van het jongetje. Michael mag bij wijze van hoge uitzondering kennismaken met alle griezels in het oude huis. De twee worden vrienden en beleven samen met de chagrijnige hond Fantomaat allerlei wonderlijke en komische avonturen.

Sfar kan zich in zijn barokke, kleurrijke stijl heerlijk uitleven in het weergeven van het spokenrijk. De combinatie van tedere en macabere momenten maakt de strip een tikkeltje bizar. Akelig wordt het echter nooit, wèl amusant. Inmiddels zijn twee delen verschenen: *Kleine vampier gaat naar school* en *Kleine vampier zit op kungfu!*. Leuk is nog dat Gottmer naast deze stripserie ook een geïllustreerde verhalenreeks van Kleine vampier uitbrengt, waarbij Sfar hulp krijgt van Sandrina Jardel. Daarvan zijn eveneens twee delen uit: *Dokter Margriet* en *Kidnap op de Catwalk*. RS

De grappigste avonturen van Donald Duck 8

Van Horn & Lustig & Gilbert
Sanoma 2005
ISBN 90-5855-757-X
Prijs €4,95
96 pagina's
kleur (sk)

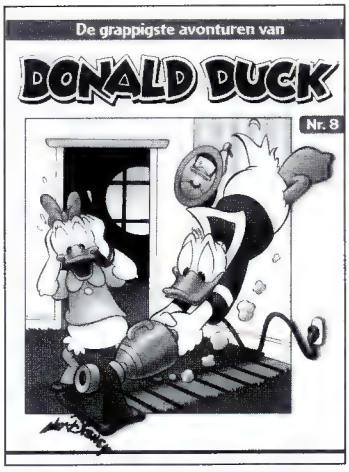

Een hoogtepunt in de reeks

In deze auteursreeks mocht schrijver en tekenaar *William Van Horn* uiteraard niet ontbreken. Jammer zelfs dat deze productieve tekenaar pas nu aan bod komt, want Van Horn mag met recht één van de grappigste *Duck*-tekenaars van de laatste twintig jaar worden genoemd. Nog slechts weinig *Duck*-auteurs leggen zich toe op het humoristische, korte verhaal en daar is Van Horn een meester in. Pas op late leeftijd begon Van Horn (1939) na een carrière in animatie aan het schrijven en tekenen van strips. De laatste 15 à 20 jaar heeft hij er echt zijn beroep van gemaakt. Zijn beginwerk bestond voornamelijk uit de typische '3 stroken van 2 plaatjes'-pagina's, dezelfde layout die de korte *Duck*-verhalen van Carl Barks begin jaren veertig kenmerkten. Pas later stapte hij over op de standaard *Duck*-layout. Van Horn weet zijn verhalen aangenaam eenvoudig te houden met veel absurdistische elementen. De zwierig getekende, elastische en aantrekkelijk gepenseelde Duckjes mixen perfect met Van Horns vertelstijl. Zeker de vroege verhalen (eind jaren tachtig/begin jaren negentig), die in dit album zijn gebundeld, zijn daar fraaie voorbeelden van. Een hoogtepunt in de reeks voor wie van eenvoud, oprechte humor en het oude Barks-werk houdt. Dat vraagt om meer! PvC

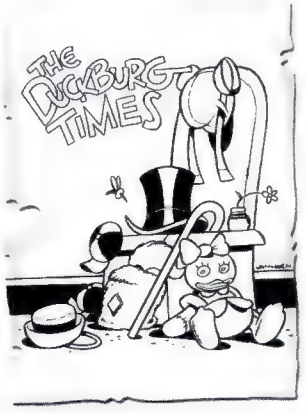

[EN VERDER]

Anton Blake 1: Op zoek naar gevoelens (Bobillo/Trillo, Casterman). Anton Blake is een succesvolle striptekenaar die op punt van trouwen staat. Zijn aanstaande bruid pleegt echter zelfmoord. Blake, die natuurlijk volkomen van de kaart is, rolt daarna per toeval in een onderzoek naar de moord op een zwerver. De waterverf-achtige inkleuring van tekenaar Bobillo geeft deze verrassende strip de juiste, enigszins trieste uitstraling. RS

Billy the Cat 9: Meneer Papa (Peral/Desberg/Janssens, Dupuis). Hoe knap het uitgangspunt – over een verongelukt jongetje dat in de gedaante van een kat terugkeert bij zijn ouders – steeds wordt uitgewerkt, het blijft een triestige strip. RS

Bloedgeheimen 1: De 4 levens van Arnold Paul (Dedic, Casterman). Een spannende en fraai verzorgde vertelling, gesitueerd in de 17e eeuw. Een man neemt wraak op jaloerse streekbewoners na de moord op zijn vrouw en na zijn eigen 'dood'. Is hier sprake van bovennatuurlijke krachten? Een boeiend verhaal tot en met de laatste pagina. De schrijver suggereert een authentieke gebeurtenis. JW

Boot & Van Dijk 2: Diana (Sparreboom, Fortmedia). 'Femme Fatale' Diana uit het eer-

Debuut ruikt naar Roald Dahl

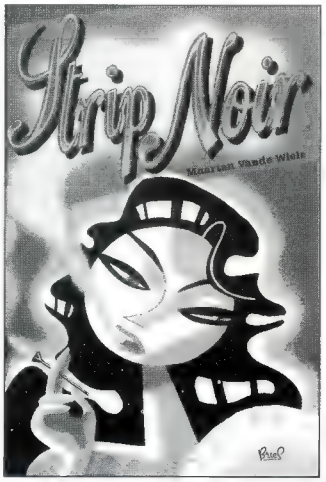

Strip Noir is het debuutalbum van **Maarten vande Wiele**, een getalenteerde illustrator en striptekenaar. Dat zijn eerste album bij uitgeverij Bries verschijnt, mag geen verrassing heten. De uitgeefster nam zijn werk eerder op in de Vlaamstalentbundel *Hic Sunt Leones*. *Strip Noir* bestaat uit drie korte verhaaltjes die qua verhaallijn doen denken de scenario's van Roald Dahl. Intrigerende verhalen die altijd een bizarre of minstens verrassende ontknoping kennen die bij voorkeur pas in het laatste plaatje worden prijsgegeven. De hoofdpersonen lijken in alle verhalen rechtstreeks uit *Dallas* of *Dynasty* gestapt; dit geldt helemaal voor *Don't call now* en *Alexis*, twee verhalen die zich in een ogenschijnlijk beter milieu afspelen. Zoals zo vaak zijn de *glitter en glamour*-mensen echter geen haar beter dan het plebs. De tekenstijl is het best te vergelijken met die van Hanco Kolks *Meccano*. Hoewel minder uitbundig en expressief zijn zijn zwierige lijnen en soms uit het lood geslagen verhoudingen overeenkomstig. De eerste twee verhalen hertekende Vande Wiele, ze verschenen eerder in het tijdschrift *Beeldstorm*. TdK

Strip Noir

Vande Wiele
Bries 2005
ISBN 90-76708-29-0
Prijs €5
32 pagina's
met steunkleur (sk)

Symboliek en dromerigheid

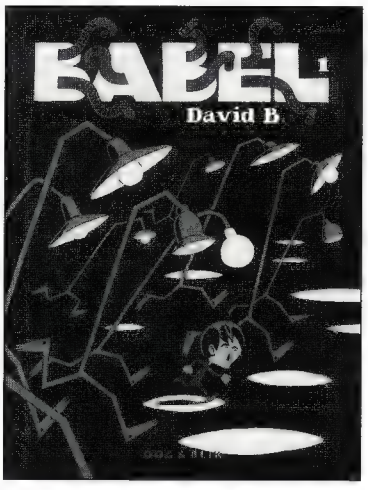

Het stripboek *Babel* staat bol van de symboliek. Zowel in woord als in beeld maakt de auteur gebruik van veel overdrachtelijke begrippen. De koning van de wereld, bij voorbeeld, die de mensheid uit de buik van een vis bevrijdt of nachtelijke schaduwen die zijn angsten verbeelden en vreemdsoortige dieren die ogenschijnlijk zonder betekenis de plaatjes vullen. Of ér sprake is van een niet verwerkte traumatische ervaring uit zijn jeugd is niet honderd procent zeker. Wel duidelijk is dat delen uit zijn jonge jaren diepe indruk hebben gemaakt op de Franse stripmaker David Beauchard die eenvoudigweg signeert met **David B.**

Het boek dat uit zes hoofdstukken bestaat, is opgehangen aan twee thema's: de epilepsieaanvallen van zijn oudere broer en de mensonterende oorlog in Nigeria (Biafra) in 1968. B. vertelt zijn verhaal met behulp van dromen, herinneringen en de nodige fantasierijke verbeelding. Door te tekenen in een rood/zwarte setting krijgt het verhaal een zweem van onwerkelijkheid en dromerigheid. *Babel* is het eerste deel van de nieuwe *Collectie Ignatz* van uitgeverij Oog & Blik. Het idee is om zowel onbekende als bekende auteurs een kort verhaal te laten maken. TdK

Collectie Ignatz 1: Babel

B.
Oog & Blik 2005
ISBN 90-5492-129-3
Prijs €9,95
32 pagina's
met steunkleur (sk)

ste deel duikt op. Boot & Van Dijk krijgen haar oude vriend – een bajesklant – op hun nek, wanneer ze haar in bescherming nemen. Het ligt er Di(c)k bovenop, deze vaardige en met humor uitgevoerde *Bos*-pastiche. RS

Collectie Buitengewesten 24: Het meisje en de wind 3: Waar komt de wind vandaan? (Ryelandt/Jung, Arboris). Het verzorgde en fantasievolle tekenwerk versterkt de impact van de passie van de hoofdrolspelers. Dat maakt dat deze hartstochtelijke liefdesfantasy alleen geschikt is voor hopeloze romantici. HW

Bwurp! (Kim, Oogachtend/Van Halewyck). Kim Duchateau steekt met wisselend succes de draak met de actualiteit. Soms verfijnd, soms grof, af en toe flauw, maar meestal grappig. TdK

Een onderzoek van Inspecteur Canardo 15: De Belgische kwestie (Sokal, Casterman). Vader Willy Bollemans, een striptekenaar van de middelmatige gagstrip Terry de Basset, dwingt zijn zoon Rudy een opleiding te volgen aan het 'beroemde' Sint-Lukas. Die verdwijnt daar echter, en Canardo ontdekt tijdens zijn zoekactie een dopingcomplot. Een parodie op de stripwereld wordt zo ook een allegorie op het moderne wielrencircus. Geestig. RS

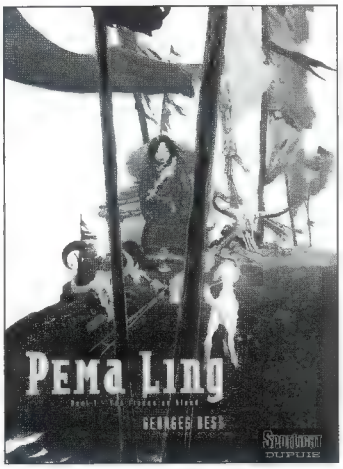

Pema Ling 1: Van tranen en bloed

Bess
Dupuis 2005
ISBN 90-314-2693-8
Prijs €4,95
48 pagina's
+ 16 pagina's schetsen
kleur (sk)

Aanwinst voor de stripwereld

Georges Bess tekende in de jaren 1988-1993, op scenario van Alexandro Jodorowsky, de indrukwekkende reeks *Blanke Lama* over het Tibet aan het begin van de 20e eeuw. Zijn voorliefde voor het mystieke Tibet heeft Bess nooit losgelaten en een nieuw epos is in de maak. In een tijdloos decor schetst Bess, ditmaal ook als verteller, het fascinerende beeld van een klein weesmeisje dat al haar levenskracht gebruikt om de wraakoefening op de moordenaars van haar familieleden voor te bereiden, waarmee ze indruist tegen de boeddhistische aanvaarding van het lot. Pema Ling is een meisje dat zielsgelukkig leeft met haar vader, volwassen broer, zus en andere verwanten. Als nomaden leeft de kleine gemeenschap in de ruige bergen van Tibet. Vader Tsanga is kunstenaar, vrij in zijn denken en provocatief tegen de lokale machthebbers. Deze vrijheden worden hem fataal. Op beestachtige manier wordt de familie in een hinderlaag gelokt en afgemaakt door een aantal lokale despoten. Als door een wonder ontsnapt de kleine Pema Ling met haar oom Sonam die in het vervolg als haar reddende engel optreedt. Sonam, een gebochelde verschoppeling, sleept haar mee naar het klooster waar Pema Ling, geknipt als jongen en onder de dekmantel van een jongensnaam, het klooster betreedt en in de leer gaat bij oom Akoe Jigma die Lama is. De kleine Tilen-Pema Ling is getraumatiseerd door de vreselijke gebeurtenissen en besluit voorlopig niet te spreken. In de beslotenheid van het klooster went ze langzaam aan de patronen van de dag. Het kloosterleven is een steeds terugkerend patroon van studeren, bidden, mediteren en schilderen van Boeddhistische iconen. Maar Pema Ling is er eenzaam en ongelukkig. Alleen in de bergen, waar ze de geiten hoedt, proeft ze iets van de vrijheid en de mogelijkheid haar leven zelf in te richten. Gefascineerd volgt het meisje de monniken die elke dag urenlang gevechtstechnieken onderwezen krijgen. Niet de weg van de meditatie en acceptatie van haar wrede lot maar de weg van de wraak houdt haar staande. Als krijger wil ze terugkeren naar de wereld buiten het klooster. Bess neemt de lezer volledig mee in zijn verhaal, neemt alle tijd om zijn verhaal vorm te geven. Zijn vertelling is niet lineair maar vol flashbacks, kleine subtiele zijwegen en Tibetaanse levenswijsheden die wonderlijk genoeg het verhaal niet in de weg staan maar van een gelaagdheid voorzien die bewondering wekt. Dat Bess een begenadigd tekenaar is was al langer bekend, een talent dat in een meegeleverd schetsboek ook nog zeer overtuigend getoond wordt. Bess' kleurgebruik is daarbij iets heel bijzonders. Als een cameraman plaatst hij op verschillende momenten kleurfilters op zijn lens waardoor complete pagina's in geel, roze of roestbruin worden ingekleurd. Het wonderlijke Tibet wordt er nog mysterieuzer door. Pema Ling is een absolute aanwinst voor de stripwereld. JdL

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

[EN VERDER]

Baldwin 11: Mijn eerste avonturen 1: Moon River en **12: Mijn eerste avonturen 2: Contract 48a** (Taymans, Casterman). De twee eerste verhalen uit 1996 en 1997, nu voor het eerst vertaald! In *Moon River* speurt Baldwin naar een geflipte ruimtevaarder en in *Contract 48a* onderzoekt ze een medisch schandaal. Hoofdpersoon Caroline Baldwin is in deze vroege verhalen nog lekker ongepolijst, emotioneel en niet vies van een *one-night-stand* of een avondje doorzakken. TdK

Dirkjan 9 (Retera, Silvester). Hoewel Retera inmiddels een heel legertje medewerkers om zich heen verzameld heeft, blijven de grappen van een hoog niveau. In beperkte oplage ook verkrijgbaar met harde kaft. TdK

De duivels van Alexia 2: Stigma Diabolicum (Ers/Dugomier, Dupuis). Frisse, spannende strip over bovennatuurlijke verschijnselen. Luchtige horror. RS

Green Manor 3: Dodelijke fantasieën (Bodart/Vehlmann, Dupuis). Macabere en fantasierijke verhaaltjes die worden afgestoken in een Victoriaans pand. Gloedvol tekenwerk. RS

Imago Mundi 5: Het Babel-effect en **6: Codenaam Babylon** (Brahy/

James Bond als houten klaas

Sabbatini is een speciale agent in dienst van een geheime organisatie. Als mondiaal misdaadbestrijder beschikt hij over middelen waarvan de politie alleen maar droomt. Welke diender wordt tenslotte met een helikopter uit de file geplukt om niet te laat op een afspraak te komen! Bemoeienis in deze aflevering heeft Sabbatini met een kunstroof uit het Zuid-Amerikaanse land El Parador (een samentrekking van El Salvador en Paraguay). Behalve dit bekend gegeven zijn er meer overeenkomsten met klassieke stripseries. Zo zou je zweren dat een aantal koppen zo uit *De Beverpatroelje* is overgetekend, is de stijl herkenbaar als klare lijn en komt de houterigheid van de personages haast aandoenlijk over. Door botte en bloederige verhaalelementen af te wisselen met slechts deels geslaagde humoristische scènes en magere pogingen tot karakteruitdieping, tracht auteur **Luc Morjaeu** te bewijzen dat hij van alle markten thuis is en een algemeen publiek kan aanspreken. De tekeningen van **Thomas du Caju** helpen hem hier niet altijd bij.

WAT S ER VOLGENS JOU GEBEURD?
SIMPEL DE GRAEVE IS VERMOORD DE MUMMIE IS ONTVOERD
WIE HEEFT DIT HIER GEZIEN?
DE DADER IK EN ENKELE VAN MIJN MENSEN DIE ZEER BETROUWBAAR ZIJN EN MEVROUW DE CONSERVATOR EN HAAR ASSISTENT

Sabbatini 1: Het mummiecongres

Du Caju & Morjaeu
Mezzanine 2005
ISBN 90-6334-665-4
Prijs €4,50
48 pagina's
kleur (sk)

Klaarblijkelijk ziet de uitgever wel degelijk brood in de serie want de reeks wordt ook meteen, in het Frans vertaald, op de Waalse en Franse markt gebracht. In zijn eerste avontuur blijkt Sabbatini slechts een flauwe afspiegeling van James Bond. TdK

Haw haw haw haw!

Mark Hendriks is apart. Dat blijkt bij voorbeeld uit het beknopte curriculum vitae in zijn nieuwste boek dat expliciet aangeeft dat hij niet van kinderen, honden en Italië houdt. Het komt ook naar voren in zijn werk dat is gesitueerd in het verre Oosten en zich kenmerkt door een traag verteltempo, eigenzinnige humor en een intrigerend spel tussen zwart en wit.
Zijn meest recente boek *Koningin Min en andere Koreaanse verhalen* bestaat uit een aaneenschakeling van korte verhalen die onderling met elkaar in verbinding staan, maar zich desondanks allemaal zelfstandig laten lezen. Belangrijke thema's zijn de Japanse invloed op Korea en het vermogen van de hoofdrolspeelsters om zich staande te houden in woelige periodes.

Er valt veel te genieten. De wazige landschappen die met penseel zijn opgezet in inkt en water zijn heerlijk om naar te kijken en hetzelfde geldt voor het meisje dat herhaaldelijk na een val met bijna naakt onderlijf in prikkelende poses op de grond belandt. Verrassend zijn de pagina-'s in karikaturale stijl, de bizarre plotwendingen en de geestige persiflages op andere strips. Neem bij voorbeeld het in klare lijn opgezette verhaal, *Tuh Tuh in Korea*. De hoofdrolspeler is een dikbuikige opportunistische spion met kuif die zich vooral laat leiden door eigenbelang. De gastrol van ene Muerto Caltese is hilarisch, vooral als hij één verhaal later een kokkin verveelt met literaire citaten en andere interessantdoenerij. Zijn laatste woorden zijn: 'Och kom mevrouwtje, moet ik nu soms bang worden? Haw haw haw haw!'. Dan verdwijnt hij – na een dodelijk salvo schoten in ontvangst te hebben genomen – in het avondeten.
Hendriks slaagt er met dit boek ondanks zijn stokpaardjes opnieuw in om zichzelf te vernieuwen en te verbeteren. Op sommige plaatjes wekt hij de indruk het stripmedium volledig te beheersen; dat is vooral bij díe afbeeldingen waarin hij zich meesterlijk beperkt tot weergave van het hoogstnoodzakelijke. Massascènes en cartooneske grappen gaan hem minder goed af, maar gezien de groei die Hendriks nog doormaakt, zou dat in een volgend boek best nog wel eens goed kunnen komen. HW

Koningin Min en andere Koreaanse verhalen

Hendriks
Oog & Blik 2005
ISBN 90-5492-132-3
Prijs €17,50
192 pagina's
zwart/wit (sk)

Corbeyran/Braquelaire, Dargaud). Twee albums die zich in Irak afspelen waar het technologische agentschap Imago Mundi onderzoek doet naar de bijbelse Toren van Babel. Fraaie inkleuring en een dit keer goed verteerbaar verhaal. TdK

Indigo 6: Fast Machine (Feldhoff/Schulz, Arboris). Fast Machine is een duivels wezen uit het voorportaal van de hel. Indigo en zijn maten moeten hem opsporen en uitschakelen voordat hij zijn onheil over Sunsit-city uitstort. Humor en geweld gaan hierbij hand in hand. TdK

In grote lijnen - De striptoetjes van Gerrit de Jager (De Jager, Silvester). Dit stripboekgeschenk is wederom een fijne compilatie van het werk van een grote Nederlandse striptekenaar. Met leuke begeleidende teksten van De Jager zelf over *De familie Doorzon, Roel en z'n beestenboel, Liefde en geluk, Zusje, Mik* en zijn voetbalstrips. RS

In het land van Horus 2: Meresankh of de keuze van Seth (Dethan, Arboris). Indrukwekkende strip over het klassieke Egypte. Spannend drama, ingetogen in beeld gebracht door Française Dethan. RS

Het land van langvergeten 13: De steencirkel (Laval/Makyo, Arboris). Laval

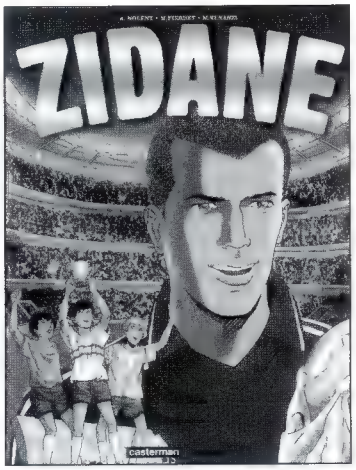

Zidane

Pierret & Venanzi & Nolent
Casterman 2005
ISBN 90-303-3400-2
Prijs €5,75
48 pagina's
kleur (sk)

Charitas tussen kaders

Strips voor het goede doel: een nobel initiatief, maar doorgaans niet te pruimen. Daar is *Zidane* geen uitzondering op. Deze strip over de Franse stervoetballer Zinedine Zidane is de aftrap van de reeks *Champions* van Casterman. Deze is geinitieerd door de 96-jarige (!) zuster Emmanuelle en zal verbeelde biografieën bevatten van persoonlijkheden die wereldwijd geliefd zijn bij het publiek. De opbrengst van de albums gaat naar Asmae, de charitatieve *soeur Emmanuelle*-vereniging.
In het album vertelt Zinedine (koosnaam Zizou) over zijn jeugd als Algerijnse immigrantenzoon in Marseille en hoe hij door fanatiek te trainen, op tijd naar bed en met steun van familie en vrienden profvoetballer heeft weten te worden. Daarnaast loopt er nog de verhaallijn over de Française Cécile Barjon die een adoptiecentrum begint voor invalide derdewereldkinderen. Aan het eind van het boek vindt een ontmoeting plaats tussen de bekende en minder bekende 'kampioen'.

Alexis Nolent is scenarist van *Zidane*, dat bij elkaar is getekend door **Michel Pierret** en **Marco Venanzi**. Voor voetballiefhebbers is de strip nog enigszins te pruimen, omdat het in vogelvlucht Zizou's loopbaan in beeld brengt. Maar braaf en saai is het allemaal wel. Het onbesproken gedrag van de heer Zidane staat in schril contrast met 's mans avontuurlijke en indrukwekkende capriolen op het voetbalveld. Neem dan George Best, Diego Maradonna of onze Johan Cruijff (maar dan wèl met de zwembadaffaire uit '74!). Dat had deze charitasstrip nog kunnen redden. Maar, valt te vrezen, daar had zuster Emmanuelle vast een stokje voor gestoken. RS

Veelbelovende nieuwe reeks

De negen van het godshuis 1: Een gruwelijke symfonie

Berr & Rodolphe
Arboris 2005
ISBN 90-343-0221-0 (hk)
ISBN 90-343-0220-2
Prijs €14,95 (hk)
€ 6,95
48 pagina's
kleur (hk+sk)

Pier Walberg is een gevierd dirigent van het Berlijns orkest. De wereld ligt aan zijn voeten en de vrouwen vechten om zijn gunsten. Op een dag krijgt hij bezoek van zijn oude vriend Philippe Baron, gouden-medaillewinnaar van de Olympische afdaling skiën, sterk en onoverwinnelijk. Hun overeenkomsten zijn, behalve extreem succesvol en oud-klasgenoot, hun bovenmenselijke krachten en invloed die ze op hun omgeving kunnen uitoefenen. Het wordt de lezer al gauw duidelijk dat de twee iets overkomen is, wat geen zuivere koffie is. Walberg is ondanks zijn onmetelijke succes het leventje, om onduidelijke redenen, zat en duikt onder in het gewone Parijse leven. Hij wordt echter scherp in de gaten gehouden. **Rodolphe**, pseudoniem van Daniel Jacquette, levert een aantrekkelijk en veelbelovend eerste deel van deze reeks af. Na een sterke openingsscène wisselen aantrekkelijke wendingen en nieuwsgierigmakende ontwikkelingen elkaar af zonder dat de vaart uit het verhaal verdwijnt. De moord op zijn vrouw, de ontsnapping van Baron en die geheimzinnige achtervolgers zijn elementen die naar verwachting in de volgende delen als puzzelstukjes in elkaar moeten vallen. **Nathalie Berr** is niet helemaal in staat om de spannende scenarioontwikkelingen van hetzelfde hoge niveau tekeningen te voorzien. Haar personages zijn net iets *over the top*, maar de inkleuring is fraai. De veelal lichte tinten die zij gebruikt, staan in opmerkelijk contrast met de gebeurtenissen die plaatsvinden. Arboris heeft een serie met potentieel in haar collectie. TdK

[EN VERDER]

is de vierde tekenaar die op scenario van Makyo een cyclus mag tekenen. Hij doet dat niet onverdienstelijk al draagt het sterke verhaal - waarin inventief met 'terug in de tijd' wordt omgegaan - bij aan de prettige leesbaarheid. TdK

De reizen van Lefranc 1: De luchtvaart 1: Van het begin tot 1914 (Régric/Martin, Casterman). Aviatiek in stripvorm. Voor de vliegtuigspotters die een keer geen zin hebben om naar het museum te gaan. Maar met strips heeft het bitter weinig te maken. RS

Lucy 2: Wolven op wacht (Malès/Thirault, Dupuis). Slot van dit tweeluik over de goudkoorts in het wilde westen. Maar eigenlijk is het een liefdesgeschiedenis, grillig in beeld gebracht door Malès. RS

Marsupilami 18: Robinson Academy (Batem/Dugomier, Marsu). Een jongleversie van *Expeditie Robinson* met een op geld en kijkcijfers beluste producent verstoren het rustige leventje van de marsupilami en zijn gezin. Een aardige, maar nogal obligate parodie. TdK

Marzi 1: Karpertje (Savoia/Sowa, Dupuis). De twee Poolse auteurs vertellen autobiografisch over hun jeugdtijd in Polen. Korte aandoenlijke verhaaltjes over voedselgebrek, logeer-

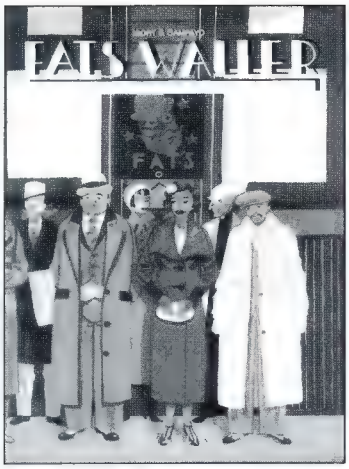

Indringend werk

Het interbellum was een tijdvak van grote tegenstellingen. De Eerste Wereldoorlog was ten einde en in de *gay twenties* verspreidden de radio en de grammofoon de klanken van een nieuwe en vrolijke populaire muziek – de jazz – over de wereld. Maar, daarop volgden al snel de economische crisis van de jaren dertig, de opkomst van het fascisme en de Spaanse Burgeroorlog die uiteindelijk weer de opmaat vormden van de Tweede Wereldoorlog. Intussen ging de ontwikkeling van de populaire muziek letterlijk en figuurlijk vrolijk door als om een tegenwicht te bieden aan de sombere tijdgeest. Dat contrast tussen muziek en oorlogsdreiging viel deels samen met de beeldvorming over Amerika en Europa. Met die oppositie spelen **Igort** en **Carlos Sampayo** in dit album een ingewikkeld spel van de verbeelding. Scenarist Sampayo heeft zijn verhaalopgehangen aan het leven van de grote Amerikaanse jazzpianist Thomas 'Fats' Waller, de componist van tijdsbepalende romantische liedjes als *Honeysuckle Rose* en *I've Got a Feeling I'm Falling*. Op het eerste gezicht lijkt het album dan ook een biografie, maar uiteindelijk biedt het de lezer meer, véél meer zelfs.

Met onverwachte sprongen schiet het verhaal heen en weer tussen de afleiding die Wallers vrolijke muziek de mensen bezorgde en de dagelijkse realiteit van de armoede van de crisisjaren, tussen de kroegen en bordelen waar Waller zijn tijd doorbracht en het opkomend fascisme met zijn afkeer van *entartete Musik*, en niet te vergeten tussen het Amerikaanse en het Europese continent als de plaatsen waar het één en het ander gebeurde. Tekenaar Igort, voluit Igor Tuveri, noemt zich op zijn website *'cartoonist since 1979'*. Voor wie zijn werk kent, is dat een rake omschrijving: zijn tekenwerk mag soms wat onbeholpen ogen, maar juist door die opzet slaagt hij erin om de werkelijkheid zodanig uit te vergroten dat het resultaat merkwaardig realistisch overkomt. De beelden van Igort ogen altijd vrolijk en triest tegelijk en zo worden Fats Waller en zijn tijd ook neergezet. De kleurstelling is bovendien uitstekend gekozen. De jaren twintig en dertig zijn in de collectieve verbeelding blijven hangen in de verschoten sepiakleuren van oude foto's. Igort hanteert die kleuren vaardig om de sfeer van jaren dertig op te roepen en voegt daar her en de een vleug bloedrood aan toe als waarschuwende accentkleur.

Merkwaardig genoeg brengt het boek het verleden niet echt dichterbij. Integendeel, de tegenstrijdigheden die Igort en Sampayo zo indringend in beeld brengen, maken het interbellum eerst en vooral tot een onwerkelijke en zelfs onwezenlijke periode. Maar, nadat het album dicht en de krant open was geslagen, bleef in ieder geval deze lezer zitten met de vraag of het heden zoveel minder onwerkelijk en onwezenlijk is. Als dat, zoals ik denk, de bedoeling was van de auteurs, dan zijn ze daar volledig in geslaagd. Het verhaal verscheen oorspronkelijk in twee delen die nu in één Nederlandstalige uitgave bijeen zijn gebracht. De echte verzamelaar mist daarmee één van de twee omslagen, maar dat is een klein gebrek voor wie het geheel in één adem wil uitlezen. En, wie eenmaal aan dit boek begonnen is, kan ook moeilijk anders. Voor de echte liefhebber brengt de uitgever overigens binnenkort nog een luxe editie uit met een kleine zeefdruk die door de auteurs is gesigneerd. GT

Fats Waller

Igort & Sampayo
Oog & Blik 2005
ISBN 90-5492-133-1
Prijs €19,95
136 pagina's
kleur (sk)

Klondike, here we come!

De strip *Het meisje van de Yukon* biedt de lezer een interessante mix van spanning, actie en drama. Als in de beste tijden van Jean Giraud (*Blueberry*) wordt door schrijver **Philippe Thirault** gespeeld met díe elementen die ervoor zorgen dat het verhaal nergens blijft haperen. De hoofdrolspelers zijn de niet altijd even sympathieke Justin Woods en zijn vriendin Christina Deberg die er heimelijk vandoor gaan op zoek naar rijkdom in Klondike, Alaska, waar eind negentiende eeuw goud is gevonden. Hun tocht verloopt uiterst moeizaam, vol tegenslag en gevaren. Tel daarbij op de woeste omstandigheden van het bitterkoude Alaska en het is duidelijk dat er meer dan één album nodig is om de diverse verhaallijnen tot elkaar èn een climax te brengen.

Thirault weet knap te voorkomen dat de lezer de draad kwijtraakt door om de paar pagina's een andere verhaallijn te belichten. **Sinisa Radovic** is met zijn sfeervolle tekeningen op zijn best als hij grotere platen van algemene situaties mag tekenen. De wat donkere en schimmige tekenstijl komt goed tot zijn recht bij de woeste en winterse landschappen.

Wie van de opgevoerde dames uiteindelijk het meisje van de Yukon blijkt te zijn, wordt in dit album niet prijsgegeven. Gelukkig zijn er meer redenen om uit te kijken naar deel twee. TdK

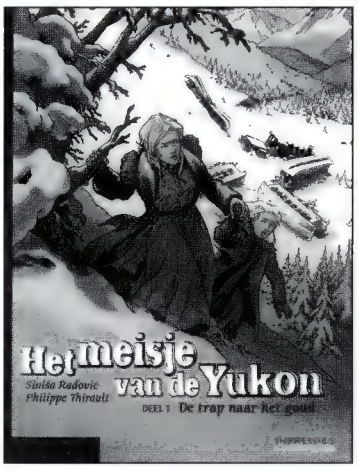

Het meisje van de Yukon 1: De trap naar het goud

Radovic & Thirault
Dupuis 2005
ISBN 90-314-2674-1
Prijs €6,95
56 pagina's
kleur (sk)

partijtjes en spelen in de trappenhal. TdK

Meneer Johan 7: Een wankel evenwicht (Dupuy/Berberian, Dupuis). Wat is er met Meneer Johan gebeurd? Onze Franse held is nog steeds schrijver, vader van een dochter en bevriend met Felix die met weinig succes door het leven gaat. Ook het nieuwe album biedt weer fraai tekenwerk, aansprekende situeringen en behoorlijke dialogen, dus bijna alles wat deze serie tot nu toe zo aantrekkelijk maakte voor stripminnende dertigers. Maar waar de herkenbare belevenissen eerst tot uiting kwamen in langere verhalen, wordt alles nu in episodes van één, hooguit twee bladzijden gepropt. Dat doet absoluut onrecht aan het karakter van deze strip. Dupuy en Berberian: kom tot inkeer! KR

De Neptunus 4: Nachtmerrie (Delitte, Glénat). Delitte ontpopt zich meer en meer als een groot scenarist en hanteert daarbij een klassiek ogende tekenstijl. Denk aan Girauds *Blueberry* met een vleugje sciencefiction. Meesterlijk! TdK

Oom Dagobert 73: Terug naar de Verboden Vallei (Don Rosa, Sanoma). Donald keert met Dagobert en neefjes terug naar de Verboden Vallei vol met prehistorische mon-

[DE BOVENTOON]

Fascinerende vliegenblik

Chrz

Van Dinther
Bries 2005
ISBN 90-76708-28-2
Prijs € 18
64 pagina's
met steunkleur (sk)

Chrz van **Stefan J.H. van Dinther** gaat over man/vrouw-verhoudingen. Het zijn korte geschiedenissen over aantrekking en afstoting, verstoting en haat, inkeer en opoffering. Van Dinther gebruikt grote en kleine tekeningen, een heldere lijn, soms een aardkleur, het meeste tekent hij zwart/wit. De helicopterview is een bekend perspectief, Van Dinther gebruikt de facet-blik. Een groot deel van het verhaal zien we door de ogen van een vlieg. Een vlieg heeft 4000 facetoogjes die allemaal een klein stukje van de werkelijkheid zien. Met facetogen kunnen insecten soms kleuren maar vooral bewegingen heel goed waarnemen. In *Chrz* zie je een reeks plaatjes of honingraatbeelden die allemaal een deel van het verhaal vertellen. Een vrouw verlaat haar man. Terwijl ze vrijen denkt hij aan andere vrouwen. Ze leest zijn gedachten in een gedachtewolk. De gedachtewolk verduistert als haar vuist keihard zijn gezicht raakt. Zoals de vlieg door het sleutelgat de woning binnenkomt, dringt de vrouw door tot de gedachten van haar man. De man is uit op wraak. Een moordcomplot krijgt vorm.

Een kogel wordt afgevuurd, legt een afstand af en boort zich in een vogel die een vlieg verorbert. Op het moment dat de kogel de revolverloop verlaat begint de tot inkeer gekomen man een ren om zijn geliefde voor het naderend onheil te behoeden. Kogel en man komen tegelijk aan.

Door het verhaal over een mafia-achtige aanslag, een kroniek van een aangekondigde dood door de ogen van een vlieg, is een tweede verhaal gevlochten. Dat handelt over ouders die een kind te vondeling leggen in een biezen mandje. Ze groeit op, keert terug en zorgt voor een omwenteling in haar geboorteland. Het verhaal over het gedropte koningskind staat in een boek dat een vrouw leest. Dezelfde vrouw speelt een beslissende rol in het moordcomplot. In beide grote verhalen is er een prominente rol voor een zwarte vogel. Afwisselend in de rol van waarnemer, boodschapper en beschermengel. *Chrz* is daarmee ook een verhaal met religieuze trekjes.

Van Dinther laat zien dat de blik waarmee je naar de werkelijkheid kijkt maatgevend is voor het oordeel. Wie meer ziet, zoals de vlieg, ziet meer èn andere dingen. Zelfs al lig je in een bed en lijk je elkaar na te staan, zijn er nog werelden van verschil. Wat er gebeurt hangt voor een deel af van de inhoud van de eigen gedachtewolkjes, maar misschien wel meer van de invulling door anderen daarvan. Het kan de keuze bepalen voor een revolver of mes, voor een vriendelijk woord of een beschermende arm. Uiteindelijk blijft er hoogstens een verhaal dat vertelt kan worden, of getekend. Dat kan in een boek. Stefan van Dinther doet dat op een bijzonder originele manier. Hij goochelt grote en kleine gevoelens, is een meester met zwart/wit-gebruik en speelt met tijd en ruimte. Een deel van de verhalen uit *Chrz* was al bekend uit de serie *Eiland*, die hij samen met Tobias Schalken maakt. Ook daarin presenteerde hij zich als een grafisch vormgever met een geheel eigen stijl. De titel *Chrz* wordt nergens verklaard. Misschien is het wel een fantasiewoord dat aangeeft dat de wereld bestaat uit vele parallelle verhalen die samen een geheel vormen. Misschien ook, is het gewoon een willekeurige samenvoeging van letters. Wie weet komt er in *Eiland* ooit een verhaal met een mogelijk antwoord. EvdH

Pedagogisch rookgordijn

Link 1:
Het zesde gebod

Van Bael
Mezzanine 2005
ISBN 90-6334-663-8
Prijs € 4,50
48 pagina's
kleur (sk)

Steve van Bael heeft, voordat hij zijn eigen serie *Link* begon, de afgelopen jaren veel ervaring opgedaan als medewerker van Studio Max en van Merho. Blijkbaar moet hij nog wennen aan het idee dat hij een stripuniversum in een eigen stijl mag uitbouwen. Wanneer je *Het zesde gebod* namelijk op een willekeurige bladzijde openslaat, krijg je de indruk te zijn beland in een moralistische kinderstrip à la *Waterland*. Begin je met lezen dan wordt er echter op de eerste pagina meteen een prostituee opgepikt, waarna er allerlei morbide moorden en psychiatrische patiënten voorbijkomen, gevolgd door een achtervolging op een lijkwagen ... Nee, *Link* zal verdomd weinig pedagogische prijzen in de wacht slepen.

Voor Van Bael, die dus nog moet schaven aan een passende tekenstijl, is het een goede stap een eigen serie te beginnen. Hij kan vakmatig goed tekenen èn een lezer meeslepen in een spannend verhaal. Als scenarist zijn er echter nog een paar details om aan te werken, zoals de balans van wat hij wel en niet uitlegt en de *timing* van zijn humor die soms tenenkrommend of te weinig ironisch is.

Als Van Bael van de uitgever de tijd krijgt om zijn mengvorm van spannende politie- èn humorstrip te vervolmaken, kan *Link* uitgroeien tot een vaste waarde in het Vlaamse striplandschap. RdH

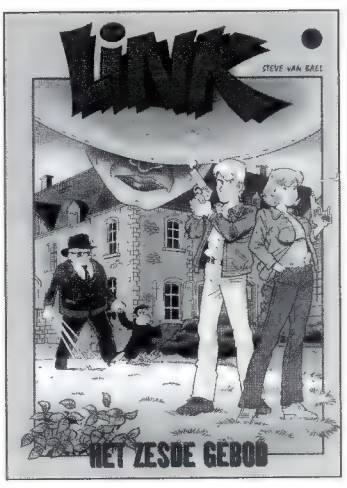

[EN VERDER]

sters. Een extra dik (80 pagina's) album van Keno Don Rosa, de man die Carl Barks moeiteloos evenaart. TdK

Say Hello to Black Jack 2: Kronieken van de afdeling interne geneeskunde (Sato, Glénat). Een ziekenhuismanga over leven en dood, ethiek en hoop. Knap bedacht, zware kost. RS

De scharlaken hoorn (Trillo/Varela, Prestige). Het album is een parodie op de klassieke ridderverhalen. Het is een queeste waarin de afzichtelijke ridder van de scharlaken hoorn (een neushoorn) de prinses en bijbehorende magische steen moet zoeken. Te veel personages en niet grappige wendingen maken het een taai geheel. TdK

Single 5: Cocktail (Kolk/De Wit, De Harmonie). De hedendaagse levensstijl gefileerd in deze dagstrip uit *Het Parool* en *Algemeen Dagblad*. Spitsvondige grappen over drie wanhopige, vrijgezelle dames. RS

Soda 12: Code Apocalyps (Gazzotti/Tome, Dupuis). Ditmaal iets teveel 'van dik hout zaagt men planken'. Jeugdcriminaliteit, dubieuze maatschappijopvattingen, intimidatie, complotten, een seriemoordenaar, antrax-brieven en de doodstraf: de VS ten voeten uit, aldus sommigen. RS

Suske en Wiske 287: De formidabele fantast (Vandersteen, Standaard). Het veelbesproken 'laatste' album van Marc Verhaegen over de joodse gemeenschap in Kalmthout. Althans, het album staat wel op naam van Verhaegen, maar is door zijn opvolgers Luc Morjaeu en Peter van

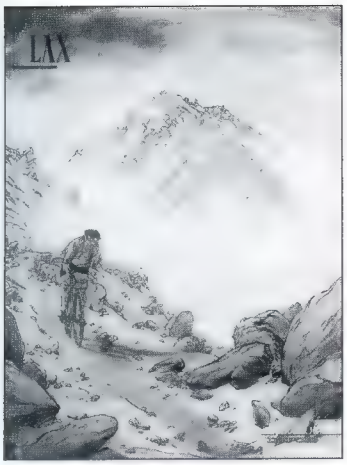

Adelaar overwint bergen

De Tour de France trekt ieder jaar weer talloze kijkers en liefhebbers. Eén van die fans is striptekenaar **Lax** (pseudoniem van Christian Lacroix, bekend van onder andere *De Kraai*, *Vergeten in Annam*, *Azrayen*), die ditmaal een album maakte over zijn passie.

De teenloze adelaar is het verhaal van Amédée Fario, begin twintigste eeuw. Fario is een soldaat die allerlei materiaal en voedsel naar een observatorium in de Pyreneeën moet slepen. Een soort sherpa dus. Hij raakt totaal bezeten van wielrennen en traint zich suf om koste wat kost aan de Tour deel te nemen. Om meer geld te verdienen, gaat hij 's winters door met bevoorraden. Een gevaarlijke onderneming; zijn tenen bevriezen en worden geamputeerd. Dankzij speciale schoenen kan hij toch blijven fietsen en zelfs deelnemen aan de Tour, temidden van grote namen als Philippe Thys, Lucien Petit-Breton en Odile Defraye.

En dat waren zware Tours die tijd. Etappes van meer dan driehonderd kilometer lang op onverharde wegen met loodzware fietsen. Materiaalpech moesten de renners zelf herstellen.

Lax beschrijft en tekent met *De teenloze adelaar* deze zware omstandigheden en de dramatische afloop van deze Tour voor Fario op een indrukwekkende manier.

ReVe

De teenloze adelaar

Lax
Dupuis 2005
ISBN 90-314-2711-X
Prijs €12,95
80 pagina's
kleur (hk)

Authentieke en eigenzinnige Bilal

*Tussen 1980 en 1992 leverde de Joegoslavische prentenmaker en stripauteur **Enki Bilal** zijn bekendste stripserie af: de* Nikopol*-trilogie, waaronder titels als* Lady in blue *en* De kermis der onsterfelijken. *Daarin katapulteerde hij de lezer naar het jaar 2023 waar de bevolking lijkt te bestaan uit mutanten, buitenaardse wezens en (kunstmatige) mensen. In de lucht boven Parijs hangt een grote piramide vol oude godheden als Anubis en Thoth. Wanneer één van hun dissidente Goden de levens van enkele mensen manipuleert en zich met verkiezingen op aarde bemoeit, is er paniek. De levenslijnen van drie wezens (Horus, Nikopol en Jill) lopen plots samen. Alles aan hun gedrag is georchestreerd, behalve de liefde...*

De Nikopol*-trilogie is nu, na veel vallen en opstaan, een grafisch indrukwekkende film geworden. De authentieke en vooral eigenzinnige vertelstijl die Bilal in de strip hanteerde komt ook hier, op het scherm, volledig tot zijn recht. Ook al zegt de auteur/regisseur in een interview op één van beide schijfjes dat de* Nikopol*-striptrilogie slechts als basis diende voor de film* Immortals*, sommige scènes kan je zo uit de albums plukken. Maar ook heel wat extra verhaallijnen en nevenpersonages werden toegevoegd en aangepast. Zo speelt het verhaal niet langer in het Parijs van 2023, maar in het New York van 2095. De rode draad van drie strips blijft overeind, maar het personage dat **Charlotte Rampling** speelt, is bij voorbeeld een nieuw, en misschien wel onnodig element. Wat de strip betreft kan deze duizendpoot het psychologisch karakter van zijn personages misschien verstoppen tussen de kaders van de mysterieuze stilstaande beelden, dat kan hij echter niet langer met zijn filmkarakters. Wat dàt aspect betreft faalt hij. Het is moeilijk binding te krijgen met Jill en Nikopol.*

Immortals *is misschien wel de film geworden die Bilal voor ogen had, maar ze werd vaak alleen maar op festivals vertoond. Bilal maakt het de kijker dan ook niet makkelijk. Sommige beelden zijn realistisch, andere computergestuurd en nog andere grafisch bewerkt als was het een computerspel.*

Consequent springt Bilal er echter nergens mee om, zodat je niet meteen meegaat met deze film. Duidelijk wordt dat hij deze film eerder als kunstenaar dan als filmregisseur onder handen nam. Het resultaat is enkel bij momenten verbluffend. Vooral visueel dan.

Interessant, en zeker voor strip- en Bilalfans, is het tweede schijfje waarop ondermeer een making of *en een documentaire rond de visuele effecten te zien zijn. De totstandkoming van deze film wordt er stapsgewijs uit de doeken gedaan. Van de film verschenen drie versies. De derde bevat niets meer dan een gelimiteerd nummer en opzichtiger hoesje. GdW*

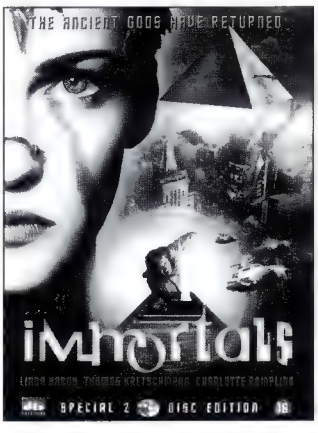

Immortals

Dutch Filmworks
(±99 minuten, 16 jaar)

Gucht uitgewerkt. Met zowaar een paar verwijzingen naar de holocaust. Dat kan kennelijk wel! RS

Titeuf 5: Hoi, wrede wereld (Zep, Glénat). *Titeuf* is al jaren een absolute verkoopknaller in Frankrijk. Dit album uit 1997 dat nu pas vertaald is, toont goed aan waarom. Titeuf is grappig, ondeugend en lekker dwars. TdK

Suites 8: Clara (Warnauts/Raives, Casterman). Direct kleurgebruik en beperkte lijnvoering leveren aardige sfeerbeelden van Venetië op waartegen zich de intriges mooi aftekenen. HW

Venus H. 1: Anja (Renaud/Dufaux, Dargaud). Een houterig *Jessica Blandy*-recept van het duo Renaud en Dufaux. Een scheutje seks, een lepeltje geweld, een snuifje mystiek en na de maaltijd nog altijd honger hebben. TdK

Het verbond van de opalen 1: De eed (Grun/Corbeyran/Hamm, Dargaud). Belegeringen, de wrede kardinaal De Richelieu en een voorspelling van Nostradamus zijn de ingredienten van dit wat zware historische verhaal met kunstig en gedetailleerd tekenwerk van Grun. TdK

Vrijbuiters 1: Een olielek (Duval/Vastra, Arboris). De futuristische snelheidsduivels uit dit album rijden rond in een woestijnlandschap en roepen zo associaties op met *Mad Max*. Maar eerlijk gezegd heeft de filmklassieker meer diepgang en een esthetischer vormgeving. HW

De zonen van de wolvin 1: De wolvin van Mars (Pasarin/Weber, Lombard). Occulte sektes, samenzweringen, moord en ongeloofwaardige tijdreizen vormen de ingrediënten van dit pretentieuze pseudo-historische onzinverhaal. HW

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM**

- ***t/m 20 augustus*** *Expo 'Erro tussen de boeken', met werk van Ruben Libgott, Centrale Bibliotheek Hilversum, 's-Gravelandseweg 55, Hilversum, info: (+31)(0)35-6212942 of info@geertenbeert.nl*
- ***t/m 21 augustus*** *Expo 'De wereld (1947-2001) volgens Opland', een overzichtsexpositie, Historisch Centrum Het Markiezenhof, Steenbergsestraat 8, Bergen op Zoom, info: (+31)(0)164-2770777 of www.opland.nl*
- ***t/m 31 augustus*** *Expo 'Chrz', met origineel werk uit het gelijknamige boek van Stephan J.H. van Dinther, Galerie Lambiek, Kerkstraat 132, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6267543 of www.lambiek.net/dinther.htm*
- ***t/m 4 september*** *Expo 'Suske en Wiske', Stedelijk Museum Zwolle, Melkmarkt 41, Zwolle, info: (+31)(0)38-4214650 of www.museumzwolle.nl*
- ***t/m 4 september*** *Expo 'A Chronicle of Modern Times', met werk van Robert Crumb, Museum Boijmans van Beuningen, Museumpark 18-20, Rotterdam, info: (+31)(0)10-4419400 of www.boijmans.rotterdam.nl*
- ***t/m 4 september*** *Expo 'Nachtmerrie over Nederland - Politieke tekeningen van Jordaan - 1940-1945', met werk van Leen Jordaan, Atlas van Stolk, Museum Het Schielandshuis, Korte Hoogstraat 31, Rotterdam, info: (+31)(0)10-2176767 of www.hmr.rotterdam.nl*
- ***t/m 18 september*** *Expo 'Het oor van Gogh', met een groot deel van de originelen uit het gelijknamige Agent 327-album van Martin Lodewijk, Van Gogh Museum, Paulus Potterstraat 7, Amsterdam, info: (+31)(0)20-5705200 of www.vangoghmuseum.nl*
- ***t/m 2 oktober*** *Expo 'Piet Wijn - De magiër', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***t/m 2 oktober*** *Expo 'De wereldreis van Jommeke' naar aanleiding van het vijftigjarig jubileum van die strip, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***t/m 1 november*** *Expo 'Suske en Wiske', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***t/m 27 november*** *Expo 'Hanco Kolk', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***20 augustus*** *7e Kamper stripspektakel, met onder anderen het nieuwe Suske en Wiske-team, Paul Geerts, Martin Lodewijk, Gerard Leever en Jan Kruis, Oudestraat/Gasthuisstraat/Nieuwe Markt, Kampen, info: (+31)(0)38-3320997 of www.steck.nl*
- ***27 en 28 augustus*** *20e Brabants Stripspektakel, Sportcentrum Valkencourt, Heerkensdreef 15, Valkenswaard, info: (+32)(0)11-661473 of johan.gerlings1@pandora.be*
- ***10 en 11 september*** *Strips-, games- en filmbeurs, Evenementenhal (v/h Darling Market), Volmerlaan 12, Rijswijk, info: www.stripbeurs.com*
- ***11 september*** *5e Stripfestival, Cultureel Centrum Antoon Spinoy, Mechelen, België*
- ***1 en 2 oktober*** *Opendeur en stripmarkt, met signerende tekenaars, Vlaams Stripcentrum, zaal Ars, Boomsesteenweg 333 (stripmarkt), en 337 (opendeur), Wilrijk, België, info: (+32)(0)3-8274426, (+32)(0)495-827680 of www.vlaamsstripcentrum.be*
- ***4 oktober t/m 11 december*** *Expo 'Tekenaars van de Spaanse democratie' naar aanleiding van dertig jaar democratie in Spanje (1975-2005), Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***13 oktober 2005 t/m 15 januari 2006*** *Expo 'Altijd op de loer/Ständig auf der Lauer – Het beeld van Duitsland in de Nederlandse politieke karikatuur 1871-2005', met werk van onder anderen Albert Hahn, Leen Jordaan, Opland en Frits Behrendt, Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6928810 of www.persmuseum.be*
- ***15 oktober t/m 31 december*** *Expo 'Mark Retera', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***22 en 23 oktober*** *De Stripdagen, Euretco Expo Center, Meidoornkade 24, Houten, info: (+31)(0)255-518012 of www.stripschap.nl*
- ***13 december 2005 t/m 9 april 2006*** *Expo 'Een weelderig warenhuis' Art Nouveau bij de afdeling stripverhalen, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***17 en 18 december*** *Strip Turnhout 2005, Turnhout, België*
- ***26 t/m 29 januari 2006*** *33e Festival International de la bande dessinée, Angoulême, Frankrijk, info: (+33)5-45978650 of www.bdangouleme.com*

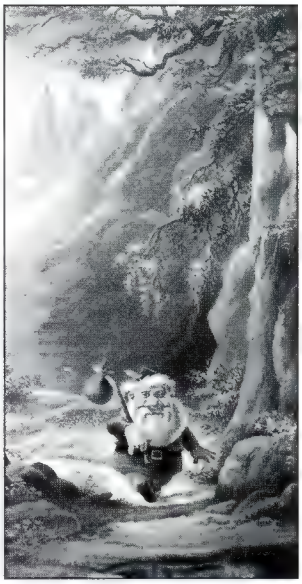

Piet Wijn in Nederlands Stripmuseum

Het Nederlands Stripmuseum stelt gedurende de zomer van 2005 werk van Piet Wijn tentoon. Het gaat om een expositie in twee delen die in verschillende perioden te zien zal zijn. Sinds 24 juni was het eerste deel – *De vroege jaren* – te bewonderen. Deel 2 – De magiër – is net gepresenteerd. Het meest bekend werd Wijn met zijn strip *Douwe Dabbert*, maar zijn oeuvre is aanzienlijk groter en omvat onder andere *Puk en Poppedijn*, *De scheepsjongens van Bontekoe*, *Dick Durfal*, *Verowin*, *Panda* en *Koning Hollewijn*. Sommige creëerde hij, aan sommige werkte hij mee. Bijzonder is dat de oorspronkelijk rechtstekenende Wijn na een lichte beroerte in 1986 zichzelf heeft aangeleerd met links te tekenen, en dit zonder merkbaar verschil voor zijn publiek. Piet Wijn (1929, Hilversum) die in 1947 zijn eerste verhaal in *Tom Poes Weekblad* publiceerde, heeft vele stripprijzen gewonnen waaronder in 1984 de Stripschapprijs. Bezoekers die deel 1 van de tentoonstelling bezocht hebben, krijgen op vertoon van dit entreekaartje 50% korting op de entreeprijs van deel 2. Ter gelegenheid van de tentoonstelling verschijnt tevens een 54 pagina's tellende catalogus. TdK
Meer info: zie agenda

Jommeke 50 jaar

Als je het vijftig jaar volhoudt een goed verkopende stripreeks te maken, behoor je tot de groten in de stripwereld. In die buitencategorie komt *Jef Nys* dit jaar terecht. In oktober is het namelijk precies vijftig jaar geleden dat Nys zijn Jommeke gepubliceerd ziet worden in het parochieblad *Kerk en Leven*. Aanvankelijk als gagstrip begonnen, stapt hij na een paar jaar over op de feuilletonvorm, zeker als hij voor dagblad *Het Volk* kan gaan tekenen. Het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal eert de 78-jarige stripnestor met de tentoonstelling *De wereldreis van Jommeke*. Het thema van deze expositie is 'reizen', zoals de naam waarschijnlijk al deed vermoeden. Nys heeft Jommeke en zijn metgezellen avonturen op ieder continent laten beleven en middels deze expo wil men is deze component in zijn strips belichten. De tentoonstelling is de gehele zomer te bezichtigen en loopt door tot 2 oktober 2005. TdK
Meer info: zie agenda.

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN, FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN. HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM

› WAARHEEN?

De **Bronzen Adhemar 2005** is gewonnen door William Vance. De Vlaamse Cultuurprijs voor Strips bestaat uit een bronzen beeldje van naamdrager Adhemar en een geldbedrag van €12.500. De prijs wordt uitgereikt tijdens Strip Turnhout op 17 december. Vance (*Bob Morane*, *Bruno Brazil*, *XIII*) krijgt daar tevens een overzichtstentoonstelling.

De **Debuutprijs** van Strip Turnhout, die dit jaar voor het eerst zal worden uitgereikt en als aanmoediging geldt voor beginnende tekenaars, gaat naar Conz (pseudoniem van Constantijn van Cauwenberghe) voor zijn album *Toen ik nog baas van de wereld was*. Hij wint een geldbedrag van €250.

Brecht Evens wint de **Aanmoedigingsprijs** van het Vlaams Onafhankelijk Stripgilde (VOS). De Vlaming, die grafiek en illustratie studeert aan de Sint-Lucas school te Gent, won met zijn verhaal *Een boodschap uit de ruimte* geen geldbedrag. De prijs bestaat uit een albumpublicatie in een oplage van 4000 exemplaren bij uitgeverij Van Halewyck.

Dirk Stallaert stopt zijn samenwerking met *Kiekeboe*-tekenaar Merho. Stallaert die eerder al assistent van Marc Sleen was en op eigen titel ook de nodige strips tekende (*Nino*, *Plankgas en Plastronneke*) gaat aan de slag binnen het tekenteam van *Suske en Wiske* onder leiding van Luc Morjeau.

Rob van Bavel, uitgever en drijvende kracht achter de Don Lawrence Collection heeft de rechten op de strip *Storm* overgenomen van Big Balloon, de vorige uitgever van de reeks. Behalve de publicatierechten maken ook het archief en de voorraad albums onderdeel uit van de overeenkomst.

In Frankrijk zijn de **Insignes des Arts et Lettres** (een hoge culturele onderscheiding) uitgereikt aan vijf stripmakers: Jacques Martin werd commandeur, Jean van Hamme officier en Lewis Trondheim, Christian Binet en Katsuhiro Otomo werden ridder.

Tilburg heeft weer een stripwinkel. **De Stripfanaat** opende eind juli zijn deuren. De winkel is vlakbij het centraal station te vinden. Het adres: NS-plein 10, 5014 DA Tilburg. Meer info: *info@stripfanaat.net*

Stripspeciaalzaak **Het Perron** uit Middelburg is sinds eind juli overgenomen door en ondergebracht bij De Drukkerij aan de Markt in dezelfde plaats. De moeilijke marktomstandigheden waarmee Het Perron kampte is één van de redenen van deze wisseling van de macht. De Drukkerij, die al op kleine schaal strips verkocht, breidt hiermee haar assortiment binnen deze productgroep aanzienlijk uit. De eigenaar van Het Perron, Hans Stoel, blijft in de nieuwe winkel werkzaam.

› WAARVOOR?

Laurence Harlé is op zaterdag 4 juni overleden. Harlé was journaliste en stripscenariste. Zij werd in de stripwereld vooral bekend door de reeks *Jonathan Cartland* die zij schreef voor tekenaar Michel Blanc-Dumont. Laurence Harlé werd maar 56 jaar oud.

Selby Daley Kelly, de derde vrouw van striptekenaar Walt Kelly, overleed eind juni op 87-jarige leeftijd. Kelly was zelf eveneens een gerespecteerd tekenaar. Ze had een lange carrière bij vrijwel alle grote animatiestudio's in Amerika. Na haar start in 1936 bij de Walt Disney Studio's werkte ze onder meer voor MGM, Warner Brothers en in de jaren zestig ook voor Hanna-Barbera. Eind jaren zestig ontmoette ze Walt Kelly tijdens de productie van een tv-special ter gelegenheid van de verjaardag van *Pogo*, de populaire krantenstrip. Reeds enkele jaren na hun huwelijk overleed Walt (1973) waarna Selby Kelly de stripcreatie van haar man bleef promoten en zelfs nog enige tijd voortzette.

Op 7 juli is **Paul Deliège** overleden. Deliège is het meest bekend door zijn strip *Jaap* waarvan hij tussen 1977 en 1997 zestien delen tekende. Verder is hij de auteur van *De Krobbels* (deel 1 samen met Arthur Piroton, bekend van *Jess Long*). Voor Raymond Macherot schreef hij enkele verhalen van *Snoesje* en verder leverde hij bijdragen aan enkele eerbetoon- en oeuvreuitgaven van onder anderen François Walthéry en Derib. Paul Deliège werd 74 jaar.

ADVERTENTIE

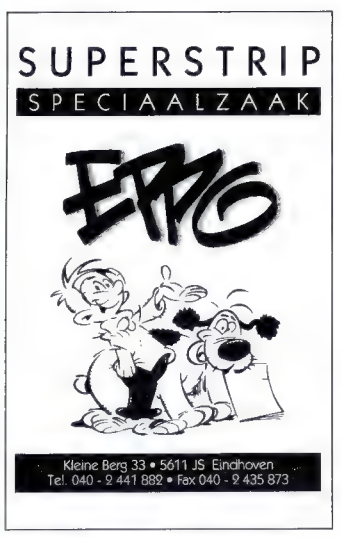

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

→ WINNEN

In *Stripschrift 369* berichtten we over het verschijnen van *Sine Qua Non*, het nieuwste album van Marcel Ruijters. In samenwerking met uitgeverij Oog en Blik geeft *Stripschrift* drie exemplaren weg aan hen die ons het goede antwoord geven op de vraag:

Welk beroep heeft Dr. Molotow, één van Ruijters' andere creaties?

Stuur het antwoord voor 15 september naar:
Ruijters-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam of naar
winnen@stripschrift.nl

Als we meer dan vijf goede inzendingen ontvangen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres, medewerkers van *Stripschrift* en hun familie zijn uitgesloten van deelname en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Peter-prijsvraag *Stripschrift 368*:
Wij wilden weten welke titel de documentaire van Pieter Verhoeff over Peter van Straaten heeft. Het juiste antwoord – *Een gelukkig kind* – werd door veel gegeven zodat er moest worden geloot. De winnaars zijn: **Karel Dansen** (Zwaagwesteinde), **W. Bos** (Deventer), **F. Schoep** (Deventer), **R. Schouten** (Tricht) en **Bert Smit** (Wirdum). Zij krijgen *Alles en iedereen in duizend-en-een tekeningen* – Van Straatens jongste dikke album – toegestuurd. Gefeliciteerd allemaal!

→ EIGEN BEHEER

GOVERT IS SCHRIJVER VAN BEROEP HIJ BELEEFT STEEDS WEER DE ZOTSTE AVONTUREN EN DAT KOMT HEM NATUURLIJK GOED VAN PAS VOOR ZIJN VERHALEN
BOE, IK BEN DOL OP GOVERT, BOE!
VREEMD, HEEL VREEMD!

Kippenvel-producties

André Wijntjes leverde kortgeleden weer twee 'nieuwe' strips af. In zijn collectie *Vergeten verhalen* verscheen deel 2, een bijna 45 jaar oud verhaal van Willy Lohmann met de titel *Govert Edelwijs*, een kinderstrip over een schrijver die met een koe opgescheept raakt.

Daarnaast verscheen het vijfde deel van de reeks *Rik, Clio en Pluk* van Jan Steeman. *Pluk in het hol van de leeuw* is een lang (54 pagina's) tellend verhaal dat in tegenstelling tot eerdere uitgaven op A4-formaat is uitgebracht. Aan het eind van het album is een vraaggesprek met de maker opgenomen.

A D V E R T E N T I E

A D V E R T E N T I E

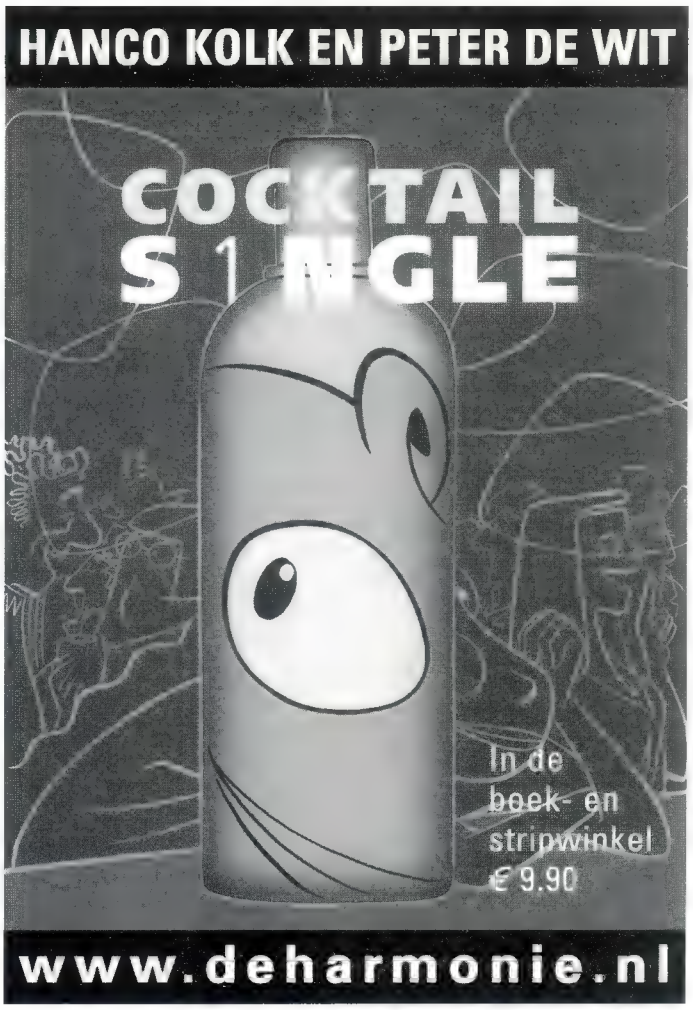

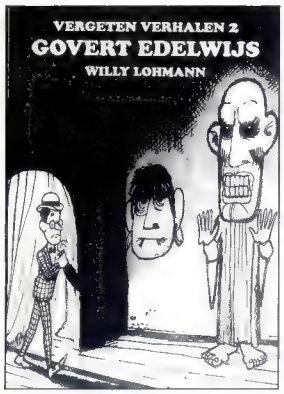

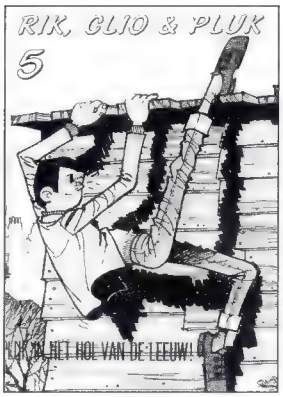

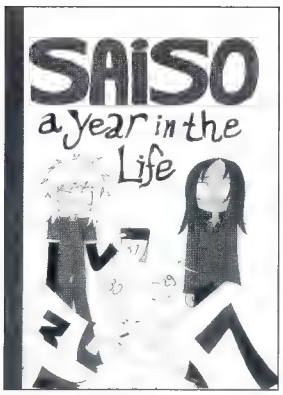

Hoewel deze uitgaven lovenswaardige initiatieven zijn en ze wel enige charme bezitten, verdienen de strips en andere uitgaven van Wijntjes een mooiere lay-out en een scherpere eindredacteur. TdK
Meer info: Reigerstraat 6 3161 TN Rhoon of *http://home.kabelfoon.nl/ ~andrewij/index.htm*

Saiso - A year in the life
Na hun mini-uitgave (*Saiso - Just another introduction*) van vorig jaar brengen Jelena Stellaard en Cecile Bol het eerder beloofde *A year in the life* op A4-formaat wederom in eigen beheer uit.
Onder de codenaam Saiso (Secret Service) wordt een bonte aaneenschakeling van korte en langere strips gepresenteerd. Puttend uit eigen ervaring zijn er bij vrijwel ieder verhaal vreemde hersenkronkels toegepast en merkwaardige invalshoeken gebruikt. Zoals een door Cecile geplaatste contactadvertentie en de daaropvolgende ontmoetingen. Maar net zo makkelijk ontmoeten ze de duivel, gaan ze, als secret service, de strijd aan met het witte vlekkenmonster of gaan ze op zoek naar Aap Monchhichi (TM) die verantwoordelijk is voor een jarentachtiggriep. Jelena heeft hierbij de rol van tekenaar en 'algemeen denker', terwijl Cecile de verhalen verder 'uitdenkt' en voor de inkleuring zorgt. Het boek is trouwens in zwart/wit uitgebracht, is deels in het Engels en kent een oplage van 150 exemplaren. TdK
Meer info: *www.saiso.nl*

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Roemenië 1989. 'Ik erken geen enkel tribunaal. Ik erken slechts de grote Nationale Assamblée. Dit is een staatsgreep', zei Nicolae Ceasescu toen een groep landgenoten hem tijdens een geïmproviseerde rechtszitting confronteerde met zijn wandaden. Hij verdedigde zich onder andere door te stellen dat hij de bouw van woningen, scholen en ziekenhuizen bevorderde en altijd zorgde dat iedere Roemeen genoeg te eten had. Zijn rechters hadden enkel oog voor zijn schaamteloze zelfverrijking en alle ellende die hij had veroorzaakt. Zijn betoog heeft hem dan ook niet geholpen, want kort daarna werden hij en zijn vrouw geëxecuteerd.

De dictator had zich ook kunnen verdedigen door te zeggen dat onder zijn bewind de Roemeense tekenfilmindustrie bloeide en dat deze unieke cultuuruiting mede dankzij hem onlangs gevierd kon worden met een reeks van zes postzegels met afbeeldingen van populaire figuurtjes als Pin-pin, Maria en Gore & Grigore. Hij heeft het niet gedaan. Gek hè? HW

Land van herkomst: Roemenië
Jaar van uitgifte: 1989
Cataloguswaarde: €0,10 (0,50 L), €0,30 (1,00 L), €0,50 (1,50 L), €0,60 (2,00 L), €0,90 (3,00 L), €1 (3,50 L)

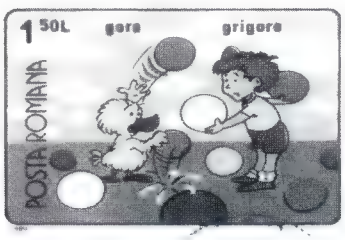

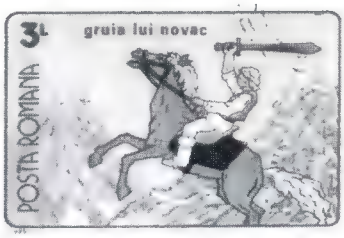

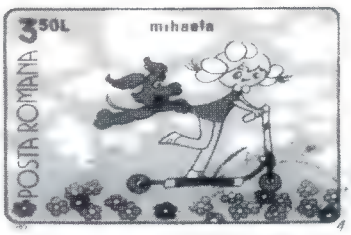

STRIP SCHRIFT
Jaargang 37
Nummer 5 (370)
Augustus 2005

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Niels Arts, Olav Beemer, Ben Bits, Peter Breedveld, Pieter van Cleef, Rob de Haan, Erik van der Hoeven, Eddie de Jong, Just de Leeuwe, Marcel Leroi, Michel van Merrienboer, Kees Ribbens, Dik Rondeltap, Ger Tillekens, Tsjalling Venema, Renzo Verwer, Rudy Vrooman, Jeroen Wassing, Geert de Weyer, Harry Wibier, René Windig

Omslag
Marcel Leroi (foto)

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Administratie Stripschrift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
e administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €40,50
België €43,00
Other countries €57,00
IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90
SWIFT/BIC PSTBNL21
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Uitgever/Distributie
STRIPSTIFT
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010 4210608
e uitgever@stripschrift.nl
w www.stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen €1,25 korting op de abonnementsprijs.

SSN 0165-845X

BINNENKORT

MARC SLEEN - CATALOGUS

EDITIE 2005 2006 met CATALOGUS-WAARDE

MET ONDER MEER

DE AVONTUREN VAN NERO EN CO.

?

© 2005 Standaard Uitgeverij Antwerpen Belgium
© 2005 Silhouet, Wevelgem

OFFICIËLE NEDERLANDSTALIGE CATALOGUS VOOR ELKE STRIPOFIEL
AUTEURSREEKS

WEER EEN SILHOUET-UITGAVE

silhouet@telenet.be
KLOOSTERSTRAAT 108 - 8560 WEVELGEM - BELGIE TEL/FAX 056 40 32 64

STRIPSCHRIFT

AFSCHEID VAN MARTEN TOONDER
1912 – 2005

NUMMER 370bis

Marten Toonder overleed op woensdag 27 juli 2005 in komkommertijd, de jaarlijkse periode waarin de dagbladen minder hard op de deurmat ploffen en waarin de tijdschriften net hun zomernummers hebben afgeleverd. Zo ook *Stripschrift*. Het enige dat de redactie nog kon regelen was een speciaal Toonderwikkel om nummer 370, waarmee wij onze abonnees op de hoogte brachten van het trieste nieuws. De betreffende tekst blijft trouwens via *www.stripschrift.nl* beschikbaar in onze databank. Maar waarschijnlijk gaf die komkommertijd de kranten de kans meer plaats in te ruimen voor hun berichtgeving over het overlijden; het was voorpaginanieuws... binnenlandpaginanieuws... cultuurpaginanieuws.
En meer dan dat. Zelfs de programmering van de televisiezenders werd die week aangepast. En zo hoort het ook bij het wegvallen van de allergrootse stripmaker en -werkgever die Nederland ooit heeft gekend. En dan laten we de literaire en andere aspecten van zijn werk nog buiten beschouwing.
Deze herdenkingsuitgave verschijnt als Marten Toonder al bijna twee maanden niet meer onder ons is en bundelt een aantal van de toespraken die op dinsdag 2 augustus werden uitgesproken tijdens de plechtigheid in crematorium Westerveld te Driehuis. Complementair daaraan staan we stil bij de berichtgeving in de dagbladen.
Er is een groot man heengegaan.

FOTO STICHTING HET TOONDER AUTEURSRECHT

Met het zwijgen van pen en penseel...

Lieve familie,

Eerst wil ik graag jullie allen van harte mijn diepe deelneming betuigen met het overlijden van Marten Toonder. Ik spreek zijn naam vol trots, respect en vriendschap uit.

Voor ons geldt, dat een kleine week geleden, op 27 juli, rond 12.30 uur, De Bezige Bij haar oudste auteur heeft verloren. Hij was ook één van onze grootste auteurs en meest dierbare – en hij was zeker onze oudste vriend. Meer dan zestig jaar onlosmakelijk met ons verbonden – al bij De Bezige Bij betrokken voor zij De Bezige Bij werd.

Op een nazomeravond in 1944 stapte een lange man onverwacht de illegale en in het geheim opererende drukkerij binnen die van Marten Toonder in een studio onderdak had gekregen.
'Zo, hier is het dus', stelde de onaangekondigde bezoeker, Geert Lubberhuizen, vast. Of hij Marten Toonder kon spreken. Dat kon. Hoe Lubberhuizen de drukkerij op het spoor was gekomen bleef een mysterie. Dat zij gingen samenwerken bleek al vrijwel meteen – en dat zij onafscheidelijke vrienden werden eigenlijk ook.

Het eerste tekeningetje dat Marten ooit voor De Bezige Bij maakte was een stempel voor het informatiebureau van het Nederlandse Rode Kruis.
Er volgden nog meer stempels – van de wonderlijkst denkbare instanties, zo merkwaardig dat geen Duitser er raad mee wist. Zou dit de proeftuin zijn geweest voor de latere satiricus en de briljante manier waarop hij autoriteiten bij de neus kon nemen?
Het was de spannende tijd van het illegaal uitgeven.

En toen De Bij eenmaal was opgericht en de bevrijding naderde vroeg Lubberhuizen aan Toonder om het eerste boek te schrijven dat hij na de oorlog wilde uitgeven.
De waarheid over Tom Poes zou het heten – en het zou onthullen wat er onder het dekmantel van de jonge stripheld in die ondergrondse drukkerij allemaal was voorgevallen.

Dat boek is er nooit gekomen, maar wat een rijkdom aan werk is erop gevolgd! De erkenning en bewondering van het lezerspubliek zal Marten met een tevreden glimlach hebben gadegeslagen. Dat de verdiende grote literaire prijs is uitgebleven blijft een pijnlijke omissie bij literair werk van zo uitnemende klasse.
De fijnproevers hebben de bijzondere kwaliteiten wel

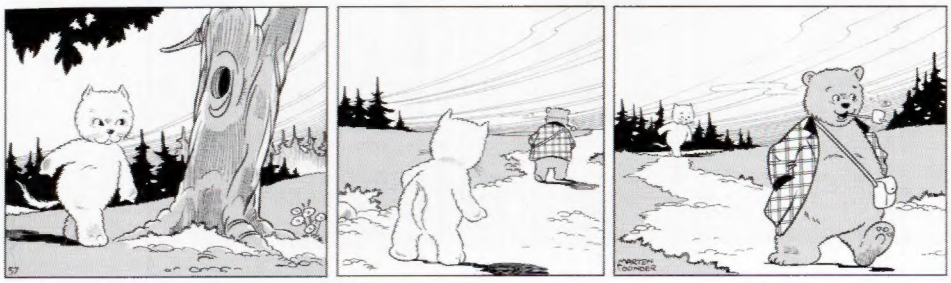

herkend. Ik citeer de journalist H.J.A. Hofland die over het verhaal *Heer Bommel en Zwelg de Zwelbast* schreef: 'Een meesterwerk. Geschreven toen niemand nog besefte wat ons land met het poldermodel boven het hoofd hing. Wat missen we de interventies die Marten Toonder in ons nationale wel en wee ondernam. Wat zou een Bommel onder de omstandigheden van vandaag een verfrissing zijn, in dit eigenaardige gesticht dat we ons vaderland noemen.'

Ik zeg het hem na en met evenveel instemming haal ik Jan Wolkers aan die schreef: 'Het literaire werk van Toonder is zó goed geschreven dat je de tekeningen erbij moet hebben om te kijken of het waar is. Het geschreven en getekende werk is zó'n eenheid dat je, om het uit elkaar te trekken, meer paardenkrachten nodig hebt dan voor het scheiden van de Maagdenburger halve bollen.'
'Toonder is een moralist,' zegt Wolkers, 'maar zonder een zweem van de bekrompen, onuitstaanbare zedenmeester.
Er is geen schrijver in Nederland die zo zijn lezers de lachspiegel heeft voorgehouden. Er is ook geen schrijver in ons taalgebied die het Nederlands zo beïnvloed en verrijkt heeft.'

Aan die schrijver heeft De Bezige Bij zestig jaar lang ongemeen veel te danken gehad. Tientallen boeken, meer dan drie miljoen verkochte exemplaren.
Jarenlang één of twee *Bommels* per jaar die voor onze melk en honing zorgden. En mijn voorgangers weten nog wat er in kommervolle tijden gebeurde.
Dan ondernam Lubberhuizen een extra bedevaart naar Ierland om aan Marten te vragen of hij toch nog wat had liggen voor een klein extra boekje...

Ook na het afscheid en het overlijden van Geert Lubberhuizen is de band tussen Marten en De Bezige Bij buitengewoon hecht en vriendschappelijk gebleven. Hij bleef regelmatig op de uitgeverij komen, bij festiviteiten, boekpresentaties, om over plannen te praten of gewoon voor de gezelligheid.
En voor de directeur altijd een bemoedigend woord. Ik kan ervan getuigen. Hoe blij hij was dat het met De Bezige Bij weer goed ging en vooral dat de zaken in de geest van Geert werden voorgezet.
We koesteren zijn werk, tot op de dag van vandaag en morgen. Veel nieuw werk is er de laatste jaren niet meer gekomen. En toen ik hem in de zomer van 1999 voor het eerst een paar dagen in Ierland had opgezocht begreep ik waarom.
Hij wijdde mij toen in in het geheim van de eenharige penseel. De eenharige penseel is het instrument dat, mits door een meesterhand gebruikt, de perfecte lijn produceert.
In één keer scherp en volmaakt op het papier.
Maar de eenharige penseel is ook meedogenloos. U begrijpt waarom: op een eenharige penseel is geen correctie mogelijk. De lijn staat er, of hij staat er niet – er is geen tussenweg, er is geen ontsnappen aan.
Daarom zijn het alleen echte grootmeesters die de eenharige penseel kunnen hanteren. Marten Toonder was zo'n grootmeester.
'Heb je hem nog?' vroeg ik aan hem in '99.
'Jazeker.'
'Mag ik hem zien?'
Ik mocht hem zien. Een klein, mooi, hardvochtig instrument.
'Kun je het nog?' vroeg ik.
Er kwam een kleine, wat melancholieke glimlach.
Hij liet mij zijn vergroeide, wat verkreukelde handen zien.
'Nee,' zei hij. 'De handen willen niet meer.'

Toen begreep ik dat met het zwijgen van pen en penseel zijn leven al een beetje afgelopen was. Zoals het dat was met het verlies van Phiny, Tera, Onno, Jeanette, Mari-Lou, Jan Gerhard en zovelen die hij liefhad.

De handen en het lijf konden niet meer, maar zijn geest is vaardig en ongebroken gebleven en leeft, naar zijn eigen overtuiging, bevrijd van lichamelijk ongemak, voort.
En die geest zullen wij, net als u allen, in dankbaarheid koesteren.
Marten Toonder blijft tot in lengte van jaren met ons verbonden, ook al moet ik nu zeggen wat ik een kleine week geleden zei, toen ik in dat kamertje een kus op zijn koude voorhoofd drukte: vaarwel lieve vriend.

Robbert Ammerlaan

Een tijdperk is voorbij

In enkele van de artikelen die verschenen na het overlijden van Marten Toonder werd de uitspraak geciteerd van een voormalig medewerker van de Toonder Studio's die, op de vraag wie Marten Toonder nu toch eigenlijk was in connectie met de vele figuren die hij gecreëerd heeft, antwoordde: waarschijnlijk was hij Joost.

Hopelijk was dit ironisch bedoeld, anders getuigt het van erg weinig inzicht in Toonders werk en van nog minder voor diens complexe persoonlijkheid. Waarschijnlijker is dat elk van de vele karakters, die hij ogenschijnlijk moeiteloos uit zijn mouw schudde, een afsplitsing was van hemzelf, zodat als je al die karakters bij elkaar voegt je vanzelf Marten Toonder krijgt, wat weer niet betekent dat je daarmee het mysterie van het genie Marten Toonder doorgrondt, zo eenvoudig zijn die dingen niet.

In het hebben van een meervoudige persoonlijkheid was Marten Toonder niet uniek, daar hebben we allemaal een beetje last van. Wat hem wel uniek maakte was dat hij die verschillende facetten loskoppelde van zichzelf en ze in de vorm van beeldverhalen de wereld instuurde. Sagen, mythen, legenden en sprookjes hebben soms honderden jaren nodig om tot het collectief bewustzijn van een volk door te dringen. De wereld van Marten Toonder en zijn bewoners had daar maar één mensenleven voor nodig, dat van zijn schepper. En dat leven is nu afgesloten.

Dat is even wennen. Ik bij voorbeeld, heb geen leven gekend zonder Marten Toonder. Eén van mijn allereerste herinneringen is die aan een kinderkamer waarin ik slaap onder een Tom-Poesdeken met uitzicht op Tom-Poesbehang, waarop Tom-Poeswandplaten hangen en waarin mijn moeder mij bij het licht van een Wammes-Waggelkaars voorleest uit Tom-Poesboekjes. Mijn geheugen zal wel enigszins chargeren, maar niet veel. En dan schrijven we nog maar pas het jaartal 1948. Ik was toen 5 jaar.

Nu ben ik 62 en is er weinig wezenlijk veranderd. Mijn werkkamer is iets gevarieerder gestoffeerd maar Heer Bommel en Tom Poes nemen ook daar in velerlei vorm nog altijd een prominente plaats in. Van de tussenliggende 57 jaren van mijn leven heb ik Marten Toonder 45 jaar persoonlijk gekend, van mijn 17e tot mijn 24e heb ik voor hem gewerkt en van mijn 36e jaar af is er tussen ons een vriendschap gegroeid, die tot aan zijn overlijden heeft geduurd. Ik heb dus nogal wat herinneringen te koesteren.

Herinneringen aan mijn vele bezoeken aan hem en Phiny in Ierland natuurlijk, aan hun gastvrijheid, aan de vaak hilarische gesprekken daar en in De l'Europe in Amsterdam waar we elkaar ontmoetten als hij in Nederland was en aan – met zijn schaterlach doortrokken – etentjes, in Laren en Blaricum, de laatste jaren sinds hij in het Rosa Spierhuis verbleef, want lachen deed hij nog steeds graag en veel. De ernst reserveerde hij voor interviews en televisieoptredens, maar in een klein gezelschap toonde hij gul zijn andere kant: de charmante, geestige causeur, die graag had dat zijn gesprekspartner eveneens met een goed verhaal aankwam en dat onderhoudend kon vertellen.

Ik heb het altijd een beetje jammer gevonden dat het grote publiek díe Marten niet of nauwelijks gekend heeft. Aan hen toonde hij doorgaans zijn bezonken kant, die van wijsgeer en filosoof, die op milde toon levenslessen gaf. Maar vermoedelijk voelde hij intuïtief aan dat dàt was wat zijn publiek – vanwege zijn oeuvre – toch het meest van hem verwachtte, zeker toen hij zó oud geworden was en zóveel ellende meegemaakt had, dat er in de stilte van zijn kamer niet veel meer te lachen was en hij vooral van die schrijnende, innerlijke eenzaamheid, die de ouderdom meebracht, wilde getuigen. Marten Toonders carrière was een toonbeeld van succes, zijn leven was dat ook totdat het overlijden van zijn geliefde Phiny een tijdperk inluidde waarin dood en verderf zelden van zijn zijde weken en in

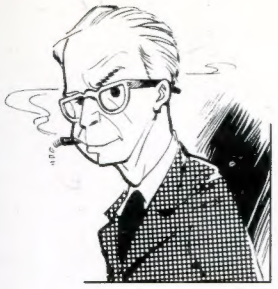

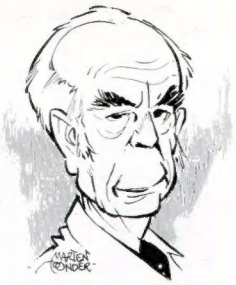

een bizarre opeenvolging de ene na de andere dierbare hem ontviel. En nu heeft hij zich bij hen gevoegd en is een tijdperk voorbij.

Een tijdperk waarin zijn ongehoorde creativiteit hem een imperium deed opbouwen, dat luisterde naar de naam Marten Toonder Studio's en waar in de loop der jaren honderden en honderden mensen emplooi vonden, waardoor wel eens verwarring ontstond over wie nou wat deed, waar en wanneer.

Laat dan één ding voor eens en voor altijd duidelijk zijn: niets, maar dan ook niets, dat onder de naam Marten Toonder verscheen, had door wie dan ook gemaakt kunnen worden zonder zijn adem, zijn bloed, zijn harteklop, en zijn vermogen leven te creëren uit het niets. En de *Bommel*-strip was van dat vermogen het meest sprekende voorbeeld; liet hij andere strips nog wel eens los, *Bommel* hield hij in een ijzeren greep tot aan zijn laatste ademtocht. Dat was zijn kind, daarmee gebeurde niets zonder hem en niemand anders dan hijzelf is verantwoordelijk geweest voor het fundament, waarop uiteindelijk zijn grootste faam berustte: de tekst, die prachtige taal, die schitterende stijl, die elegante formuleringen. Daarin vooral ligt zijn grootheid, dat is zijn erfenis en die is van hem en van hem alleen.

Marten, je hebt mijn leven en dat van miljoenen anderen onzegbaar verrijkt. Ik voel me een uitverkoren mens geleefd te hebben in een periode dat ook jij leefde en werkte, en een dubbel uitverkoren mens dat ik je persoonlijk heb mogen kennen en van je heb mogen houden.
Het is alsof mijn eigen vader voor de tweede keer gestorven is.

Bedankt voor alles, rust zacht en zeg Phiny gedag van Nelleke en mij.

Dick Matena

Zie het is volbracht

'Het was winter geworden. De bomen waren kaal en de grond en het huisje van Tom Poes waren bedekt met en dikke sneeuwlaag. Koud was het ook. Brrr, wat koud was het! Er was niemand op pad met dat weer. Iedereen bleef binnen, wanneer hij niet iets te doen had, dat alleen buiten gedaan kon worden. Alleen een enkele kraai vloog nog zo'n beetje rond. Zeker omdat hij dacht, dat zijn veren zo mooi afstaken tegen al dat wit...
Tom Poes zat bij een knappend haardvuurtje en las een spannend boek...'

Zo begon Martens eerste ontmoeting met dit oplettende lezertje in de winter van 1947, toen ik zeven jaar was. Koud is het buiten, brrrr! Binnen is het behaaglijk en dan begint het avontuur...

Pas in 1992, toen ik in de tv-uitzending *In de hoofdrol* als Bommelfanaat een pijpstel met twee pijpen kreeg, die hij tijdens het schrijven afwisselend rookte, begon onze vriendschap.

Dit is een plechtigheid vandaag, waarnaar Marten heeft uitgekeken. Hij zag zogenaamd niets meer in het leven en dat deelde hij in monologen mee. Maar als je even met hem in de humor ging of een interessant onderwerp aanraakte, dan leefde hij helemaal op en zat hij vol met levenslust.
Hij genoot ervan, als ik hem meenam naar onze boerderij, waar hij zijn speciale stoel had. Hij genoot van de kabeljauw met worteltjes, die mijn vriend Peter eenvoudig, doch voedzaam bereidde en toonde zich uiterst vriendelijk en geïnteresseerd tegenover Peters 85-jarige moeder. Want Marten bleef tot het einde van zijn leven een charmeur.

Ik kon onbedaarlijk met hem lachen en mocht alles tegen hem zeggen. Hij had alleen dat duwtje nodig om uit zijn monopessimisme te komen.
De meeste televisie-interviewers zagen dat in hun oppervlakkigheid niet en lieten hem de laatste jaren somberen op het scherm. 'U verwacht helemaal niets meer van het leven, meneer Toonder?'
'Dat is heel juist door u gezien. Niets.'
Na zo'n interview vroeg ik hem: 'Hoe vond je het?'
Hij zei: 'Deze interviewer was een houten man.'

Zijn felle ogen zagen àlles.
Marten was een mystieke man. Met hem kon je over de Grote Dingen van het Leven praten. En hij verveelde zich oneindig als gesprekken nergens over gingen.
En dat maakte hem soms erg eenzaam.

Hij heeft oneindig veel gehouden van zijn eerste vrouw Phiny. Die hem verwend heeft, vertroeteld. Ik heb mogen meemaken hoe hij zijn tweede grote liefde in zijn leven heeft ondergaan met Tera. Hoe hij weer als een verliefde schooljongen van boven de tachtig tijdens een etentje naar haar zat te kijken. Zo weer vol geluk, zo weer vol hoop...
En daarna heeft hij die wrede klap van het noodlot, van haar onverwacht vroege dood, als een heer van stand indrukwekkend gedragen.

Hij deed zich noordelijk, nuchter voor. Maar ik voelde altijd achter de soms afstandelijke, zichzelf wat kleinerende zelfspot, heftige emoties.
Mij ontroerde altijd die kwetsbaarheid en die hang naar liefde.
Hij had moeite om zijn gevoel te tonen. Maar tussen ons groeide een vriendschap met op den duur zelfs een schuchtere afscheidszoen.
Een dierbare, aandoenlijke man, die we allemaal erg zullen missen.

Opeens gebeurt er iets...
Dan voel je de tranen dringen.
Dan meldt zich weer
die diepe melancholie,
dat onverklaarbare verdriet
om die kleine mens,
zo eenzaam en zo kwetsbaar.
Maakt niet uit wie.
Opeens gebeurt er iets...
Dan kun je van blijdschap zingen.
Dan breekt het even door
dat overmoedig straaltje licht.
Een onbeschrijfelijk geluksgevoel
van ècht te leven, heel even.
Dan trekt de hemel dicht.
Opeens gebeurt er iets...
Dat zijn zo van die dingen
die geen mens begrijpt,
en altijd onverwacht.
Dan worden scheidingsmuren
als decors omhooggetrokken
en sta je in de ruimte,
waar alles samenvalt:
van 'In den beginne'
tot 'Zie het is volbracht'.

Marten, je bent nu in die Grote Ruimte...
Rust in vrede.

Seth Gaaikema

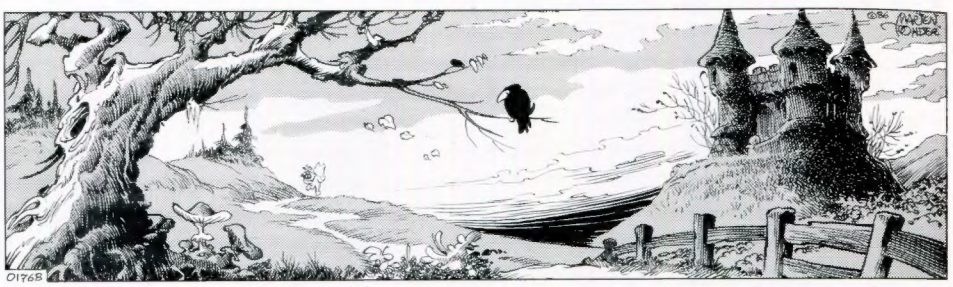

LINKSBOVEN - **Aan het begin van zijn derde avontuur ontmoet Tom Poes Heer Bommel voor het eerst. Heel profetisch neemt deze meteen de hoofdrol over...**
BOVEN - **Zelfportretten uit 1962, 1977 en 1989.**
RECHTS - **Nadat Heer Bommel is getrouwd met zijn buurvrouw Annemarie Doddel, neemt Tom Poes afscheid van zijn trouwe vriend en begeeft zich – in de allerlaatste strook – op pad om, net als in de allereerste strook, een avontuur te gaan beleven.**

I.M. Marten Toonder

De schrijvende pers over zijn dood – *door Dik Rondeltap*

Het overlijden van Marten Toonder (1912-2005) op woensdag 27 juli is een groot verlies voor de Nederlandse taal en cultuur, daar zijn alle kranten in Nederland het over eens. Taalvernieuwer, meesterverteller, een scherp satiricus en een maatschappijcriticus die niet de moralist uithing, waardoor ook hij geliefd was bij intellectuelen en collega-schrijvers. Over de prachtige, sfeervolle vaak indrukwekkende tekeningen die toch zo'n sterke eenheid vormen met de alom geroemde teksten wordt eigenaardig genoeg heel weinig geschreven. Een bloemlezing uit de schrijvende media.

'Toonder was dè Disney van Europa', volgens *De Telegraaf* die wèl trots vermeldt dat *Tom Poes en Heer Bommel* in 1941 in deze krant voor het eerst in Nederland werd gepubliceerd, maar die het verder bij die mededeling houdt, wat waarschijnlijk met de geschiedenis van de krant in de Tweede Wereldoorlog te maken heeft. *Bommel en Tom Poes* verdwenen daar overigens in 1944 tijdens een verhaal in een put en zijn daarna niet meer in *De Telegraaf* opgetreden.

De krant heeft een nieuwsstuk op de voorpagina en laat op pagina 5 in een achtergrondartikel vooral Kees Kousemaker, stripkenner en uitbater van het stripantiquariaat Lambiek, aan het woord: 'Toonder was één van die mensen die Nederland voor honderd procent in positieve zin op de kaart heeft gezet. (...) Vijf, zes generaties hebben aan zijn lippen gehangen. (...) We hebben het over een totaal van 177 verhalen die bijna 12.000 dagafleveringen bestreken. Ga er maar aan staan... Kousemaker roemt verder naast de taalvernieuwing en de werklust van Toonder zijn rol als aanstuurder en begeleider die dankzij hooggekwalificeerde medewerkers tot zo'n enorme productie kwam: 'een goeroe voor talloze nationale en internationale stripmakers'.

NRC Handelsblad, die de avonturen van *Heer Bommel en Tom Poes* van 1947 tot 1998 afdrukte, plaatst op de voorpagina onder meer een kleurentekening van een met zichzelf ingenomen Heer Bommel met daarnaast een statelijke foto van Marten Toonder uit 2004 boven de kop 'De man die 's werelds gekte te kijk zette'. In het nieuwsstuk wordt Toonder vergeleken met andere dierenfabelschrijvers als Aesopus en La Fontaine.

Binnenin herdenkt de literaire recensent van *NRC* de 'taalschepper, wonderinkter en draaksteker' in een necrologie waarin hij onder meer de ingewikkelde, maar 'goede' rol van Toonder en de Toonder Studio's tijdens de oorlog schetst naast Toonders vermogen om de grootste tekentalenten en scenaristen aan zich te binden zoals Dick Matena, Börge Ring, Hans Kresse, Fred Julsing en Lo Hartog van Banda. Verder wordt Toonder beschreven als een satiricus die als geen ander de maatschappelijke verschijnselen van Nederland in zijn verhalen verwerkte en ironisch becommentarieerde.

In de krant reageren verder onder anderen uitgever Robbert Ammerlaan van De Bezige Bij waar het *Bommel*-oeuvre jarenlang één van de financiële pijlers was. 'Er bestaat nog altijd een groot publiek voor zijn werk, waarvan we jaarlijks een kloek deel met hoogtepunten heruitgeven.' Rob Houwer, die in 1983 de tekenfilm *Als je begrijpt wat ik bedoel* produceerde, vertelt dat Toonder zich overal mee bemoeide, 'van het script tot het casten van de stemmen. Hij was een gesloten man, hij liet nooit het achterste van zijn tong zien, maar we hebben nooit ruzie gekregen. Hij was erg verguld met de film'.

In een hoofdartikel dankt *NRC Handelsblad* Toonder voor zijn verdiensten als baken van magie en scherts in een ernstig dagblad. Hetgeen op onnavolgbare wijze leidde tot lezerswerving en marktbinding, en tot een band met de schrijver, die 'de gebruikelijke artistiek-zakelijke relatie verre oversteeg'.

De Volkskrant vergelijkt het leven van Toonder in een necrologie met het leven in een *Bommel*-verhaal. En ook zijn eigen verhaal zou goed aflopen, aldus Toonder. De dood, dat was niets. De geest zou daarna rustig voortleven. En wat je achterliet, was niets dan wat vieze sokken, zoals Toonders nuchtere vader hem had voorgehouden. Ook hier wordt onder meer aandacht besteed aan zijn autobiografie in drie delen die hij tussen 1992 en 1996 publiceerde, zijn gelukkige jaren in Ierland waar hij 35 jaar woonde met zijn vrouw Phiny Dick, waar de wind in Eyrefield Lodge tegen de ramen striemde en verhalen vertelde, en waar hij zich verdiepte in de dingen achter het 'grondstoffelijke' zoals het boeddhisme, het taoïsme en krishnamurti. Want Toonder zag dingen die anderen ontgingen. Zijn broer Jan Gerhard noemde hem daarom 'grootgelovig', aldus *De Volkskrant*, die eindigt met een opsomming van belangrijke data in het leven van Toonder, met korte beschrijvingen.

Algemeen Dagblad roemt Toonder als een tekenaar met een grenzeloos vernuft, maar meer een vernieuwer van de taal dan van de strip, die in hang naar vroeger en stijl verwant zou zijn aan Anton Pieck.

Dagblad *Trouw* laat een Toonder aan het woord die verlangt naar de dood. Toonder die zijn jongste zoon, twee aangenomen dochters, en twee vrouwen overleefde (Een Grieks noodlotsdrama aldus medewerker en latere vriend Dick Matena) zegt te verlangen naar de dood. 'Ik heb alles verloren, ook mijn idealen. Er is niemand meer, iedereen is dood. Ik kan niet meer schrijven of tekenen. Niet meer creëren. Ik kan alleen nog maar een beetje praten. Ik wil opschieten. Ik wil verder.'

Nederlands Dagblad plaatst – opvallend – ook een groot openingsartikel op de voorpagina met een foto van Toonder en een tekening met Heer Bommel, Joost en Tom Poes, dat verder binnenin de krant overleest. De krant roemt naast Toonders taalvirtuositeit zijn frisse kijk op de samenleving en bespeurt religie in Bommels verhalen: horizontale theologie in een geruite jas, onder meer in de verhalen *De andere wereld* en *De grote onthaler*. Voor de krant staat verder buiten kijf dat Toonder in de literatuur zal overleven: 'Zijn boeken lijken makkelijk te consumeren, maar zetten altijd aan tot doordenken'.

Rotterdams Dagblad publiceerde naast het nieuwsbericht over de dood van Toonder een zeer feitelijk In Memoriam en ging verder op zoek naar het geboortehuis van Toonder in de Thorbeckestraat op het Rotterdamse Noordereiland.

S. Montag herdacht Toonder in *NRC Handelsblad* met een samenvatting van het verhaal *Zwelg de zwelbast*, volgens hem één van de hoogtepunten uit het oeuvre, en haalt verder Willem Frederik Hermans aan: goed schrijven is onthouden worden. Volgens Montag beantwoordt veel van Toonders proza aan die eis: 'De wind ruist in de bomen, de regen in 't struweel, nu zal hij weldra komen, de Zwarte Zwadderneel'.

Schrijver Jan Wolkers, een groot bewonderaar van Toonder – ('het is een schande dat hij nog nooit een grote literaire prijs heeft gekregen') – vatte volgens *NRC Handelsblad* het universum van Marten Toonder ooit op zijn eigen onnavolgbare manier samen: 'het duister en raadselachtig mycelium waaruit de bizarre veelvormige zwammenwereld van zijn fantasie opbloeit'.

Met medeweten van:
Stichting Het Toonder Auteursrecht
Postbus 76254 • 1070EG • Amsterdam
mail@stichtingtoonder.nl

STRIP SCHRIFT
Jaargang 37
Nummer 5bis (370bis)
Oktober 2005

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Robbert Ammerlaan, Seth Gaaikema, Dick Matena, Rob van der Nol, Dik Rondeltap, Aino Toonder, Rudy Vrooman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Administratie Stripschrift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
e administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland € 40,50
België € 43,00
Other countries € 57,00
IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90
SWIFT/BIC PSTBNL21
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Uitgever/Distributie
STRIPSTIFT
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripschrift.nl
w www.stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X